

دروس خارج فقه

سال ۹۲–۹۱

آیت الله سید رحیم توکل

(به همراه صوت دروس)

بسم الله الرحمن الرحيم

آرشیو دروس خارج فقه آیت الله سیدرحیم توکل۹۲-۹۱

نویسنده:

آیت الله سیدرحیم توکل

ناشر چاپی:

سایت مدرسه فقاهت

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

آرشیو دروس خارج فقه آیت الله سیدرحیم توکل۹۲-۹۱

مشخصات کتاب

سرشناسه:توکل،سیدرحیم، ۱۳۳۱

عنوان و نام پدیدآور:آرشیو دروس خارج فقه آیت الله سیدرحیم توکل۹۲-۹۱/سیدرحیم توکل.

به همراه صوت دروس

منبع الکترونیکی : سایت مدرسه فقاهت

مشخصات نشر دیجیتالی:اصفهان:مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری:نرم افزار تلفن همراه و رایانه

موضوع: خارج فقه

طهارت ، وضو ، مسح سر ۹۱/۱۱/۲۱

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح سر

(متن سید) و یجب أن یکون المسح بباطن الکف و الأحوط أن یکون بالیمنی و الأولی أن یکون بالأصابع.

ففی المسئله موارد لزم التعرض لها .

المورد الاول : ان یکون المسح بباطن الید و المستفاد منه عدم جواز المسح بغیر الید و ان کان علیه بلل من الید کالخرقه مثلاً فیمسح بها راسه و رجلیه و لایخفی علیک ان علی ذلک دعوی الاتفاق من الاصحاب کما فی الحدائق و عن الشیخ الاعظم ففی الخلاف فتوی و نصاً و الدلیل علی ذلک روایات

منها : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله - قَالَ لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ أَوْحَی اللَّهُ إِلَیَّ یَا مُحَمَّدُ . . . ثُمَّ امْسَحْ رَأْسَکَ بِفَضْلِ مَا بَقِیَ فِی یَدِکَ مِنَ الْمَاءِ وَ رِجْلَیْکَ إِلَی کَعْبَیْکَ (۱) .

و منها : صحیحه عَنْ زُرَارَهَ قَالَ حَکَی لَنَا أَبُو جَعْفَرٍ - علیه الصلوه و السلام وُضُوءَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ..... ثُمَّ مَسَحَ بِمَا بَقِیَ فِی یَدِهِ رَأْسَهُ وَ رِجْلَیْهِ وَ لَمْ یُعِدْ هُمَا فِی الْإِنَاءِ (۲) .

منها : صحیحه محمد بن مسلم عن ابی جعفر علیه الصلوه و السلام - . . . ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ وَ قَدَمَیْهِ إِلَی الْکَعْبَیْنِ بِفَضْلِ کَفَّیْهِ لَمْ

يُجَدِّدْ مَاءً (٣) .

ص: ١

١- (١) : باب ١٥ من ابواب الوضوء ح ٥

٢- (٢) : باب ١٥ من ابواب الوضوء ح ٦

٣- (٣) : المدرك ح ١١

و قد استشكل بمفاد هذه الروايات بان مفادها هو المسح بفضل ما بقى فى اليد من ماء الوضوء و لايصح اخذ الماء بغيره لما هو المصرح فى روايه محمد بن مسلم بقوله (ع) و لم يجدد ماء و لذا مرّ فى سائر الروايات بانه لو يبست اليد وجب اخذ البله من اللحيه او الحاجبين و اما كون المسح بتلك البله بواسطه اليد فمحل تأمل فيمكن ان يكون المسح بتلك البله و لو بواسطه شئ اخر .

اقول : و لا يخفى ما فى هذه المناقشه لانه

اولاً: ان المناسبه بين الحكم و الموضوع تحكم بان المسح للزم ان يكون باليد و هذا هو المتعارف بان المسح لايكون الا بالكف و الاصابع (الا فى بعض الموارد كمن قطعت يده ففى هذه الصوره ايضاً يكون المسح باليد و لكن فوق موضع القطع) .

و ثانياً: انه لايعقل ان المكلف اخذ خرقه ثم بللها بتلك البله و مسح المحل بواسطه تلك الخرقه .

و ثالثاً : ان السيره من المسلمين على ماذكرناه الذى يستفاد من الروايات و لو عمل احد بغير ماذكر لانكروه و قبّحوا عليه .

و رابعاً : انه لايخطر ببال احد انه اذا قيل يصح اخذ الماء من اللحيه انه اخذ الماء بواسطه خرقه او آله اخرى غير اليد و مسح بها المحل .

و خامساً : قد وردت روايات و فيها لفظه يد كما فى صحيحه زراره و بكير بقوله - عليه الصلوه و السلام - ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ وَ قَدَمَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ بِفَضْلِ كَفَّيْهِ لَمْ يُجَدِّدْ مَاءً (١) .

ص: ٢

١- (٤) : باب ١٥ من ابواب الوضوء ح ١١

فکلمه الکف قرینه واضحه بان الماسح للزم ان یکون هو ید المتوضی دون غیرها .

و القول بان الآیه الشریفه مطلقه (علی فرض اطلاقها) و الاخبار منصرفه الی المتعارف فی الخارج فهو کما تری لان الانصراف الذی لایکون الا من حاق اللفظ فلا حجیه فیه کما لایخفی بل الملاک هو السیره من المسلمین و ما یشاهد من فعل المعصومین علیهم الصلوه والسلام

المورد الثانی : ان المسح للزم ان یکون بباطن الکف او یصح المسح بالاصابع ایضاً و لا یخفی علیک انه لم یرد ذکر باطن الکف فی النصوص بل الوارد هو المسح بالید فمقتضی ذلک هو عدم تعین کون المسح بالکف مع ان الانصراف الی الکف لم یکن دلیلاً علی تعین الکف کما لایخفی و لو کان تعین الکف هو اللازم فی المسح لکان لازماً فی وضوء النبی صلی الله علیه وآله او احد من المعصومین علیهم الصلوه والسلام و لزم علی الرواه بیان ذلک کما ان الامر فی الاصابع ایضاً کذلک فحیث لم یصرحوا بخصوص الکف او الاصابع یفهم ان المسح بالید او الکف او الاصابع فیه سواء مع ان الغالب فی المسح هو المسح بالاصابع الا ان یکون قرینه علی خلاف ذلک کما فی قوله مسح فلان یده علی راس الطفل الیتیم لان القرینه الحالیه موجوده فی ان المسح فی هذه الموارد لکان بتمام الید من الکف و الاصابع و من الواضح انه لایصح الاستناد بهذه الموارد التی کانت القرینه موجوده فیها بما نحن بصدده من عدم وجود القرینه فیه .

المورد الثالث : و هو مسح الراس بالید الیمنی ففی المقام قولان :

الوجوب کما عن الاسکافی و الاستحباب کما هو المشهور بل فی الحدائق ظاهر الاصحاب الاتفاق علیه من عدم وجوب المسح بالید الیمنی و الظاهر ان الوجه فی الاتفاق هو اطلاقات الادله لانها غیر مقیده بان یکون المسح بالید الیمنی.

کما فی صحیحه زراره وَ مَسَحَ مُقَدَّمَ رَأْسِهِ وَ ظَهْرَ قَدَمَیْهِ بِبِلَّهِ یَسَارِ هِوَ بَقِیَّهِ بِلَّهِ یُمْنَاهُ (۱) .

فقوله (ع) و مسح مقدم راسه مطلق و الاطلاق یشمل المسح بالیمنی او الیسری .

و قال بعض : یمکن ان یستدل علی التقیید بصحیحه زراره من قوله (ع) و تمسح ببله یمناک ناصیتک (۲) .

و قال المحمقق الحکیم ما هذا لفظه : و فی الحدائق ظاهرهم الاتفاق علیه (ای استحباب کون المسح بید الیمنی) و یساعده الادله لکنه مقید بالصحیح. انتهی کلامه .

و لکن لایخفی ما فیه : لان اطلاق و ما یتوهم ان یکون مقیداً لکان کلاهما علی وجه الاثبات ای کلا الدلیلین مثبتان مع ان اللازم من التقیید کون احد الادله علی وجه الاثبات و الاخر علی وجه النفی و الامر فی المقام لیس کذلک .

و قال المحقق الخویی : یمکن ان یستدل علی وجوب ذلک بما ورد فی صحیحه زراره المتقدمه من قوله و تمسح ببله یمناک ناصیتک . . . و قد دلت علی لزوم کون المسح ببله الید الیمنی فان ظاهرهما هو الوجوب ؛ انتهی کلامه .

اقول : ان المستفاد من الروایه هو المسح ببله الید الیمنی و ظاهرها هو الوجوب و لکن هذا الوجوب لکان ملاکاً اذا لم یکن فی جنبه ما یدل علی المسح بالاطلاق من دون قید بالید الیمنی و لکن مع وجود الاطلاق للزم الحکم بجواز المسح بالید الیمنی او بغیرها مع افضلیه المسح بالیمنی لان کلا الدلیلین علی وجه الاثبات و لایمکن تقیید احدهما بالاخر مع امکان ان یقال انه اذا دلّ الدلیل علی جواز المسح علی وجه الاطلاق فقوله (ع) و تمسح ببله یمناک ناصیتک لکان فی مقام بیان المصداق و احتمال ذلک یوجب عدم صحه القول بکون المسح بالید الیمنی من باب افضل الافراد و امکان هذا الاحتمال یکفینا .

ص: ۴

۱- (۵) : باب ۱۵ من ابواب الوضوء ح ۲

۲- (۶) : باب ۳۱ من ابواب الوضوء ح ۲

و لكن قد دل الدليل من الخارج ما يستفاد منه ان اليد اليمنى تستعمل فى الامور العاليه و اليسرى فى الامور السافله فمع العنايه بهذا الدليل يمكن القول بان المسح باليد اليمنى كان من باب افضل الافراد.

المورد الرابع : فى قول السيد بان الاولى ان يكون بالاصابع .

ففى الحدائق نسبته الى جمله من الاصحاب و فى الجواهر انه لم اقف على مصرح به و كيف كان الدليل الذى يمكن ان يستند عليه محل تامل .

و اما الدليل الذى قد مرّ سابقاً فى مرسل حماد عَنْ أَحَدِهِمَا- عليهما الصلوه و السلام فِي الرَّجُلِ يَتَوَضَّأُ وَ عَلَيْهِ الْعِمَامَةُ قَالَ يَرْفَعُ الْعِمَامَةَ بِقَدْرِ مَا يُدْخِلُ إِصْبَعَهُ فَيَمْسَحُ عَلَى مُقَدَّمِ رَأْسِهِ (۱) .

فالروايه: اولاً: مرسله لايصح الاتكال عليها .

و ثانياً: كانت الروايه فى مقام بيان كيفيه المسح فى حال لبس العمامه و ليست فى مقام بيان العمل على وجه الاطلاق سواء كان على الراس عمامه ام لا ؟

و ثالثاً : ان هذه الروايه و ما ذكر سابقاً لكانت على وجه الاثبات فلا يصح تقييد احديهما بالاخرى .

و رابعاً : ان الروايه لكانت فى مقام بيان ما يتحقق به الامتثال و ما يكون به الاجزاء بان هذا المقدار من المسح بواسطه الاصبع يكفى فى تحقق الامتثال و لايحتاج الى المسح باكثر من هذا المقدار .

و خامساً: ان المسح اذا لزم ان يكون باليد فالمسح بواسطه الاصبع لكان من اسهل الافراد و المصاديق فلعل ما عليه الناس من المسح بالاصابع و عليه السيره يكون من هذا الباب .

ص: ۵

۱- (۷) : باب ۲۲ من ابواب الوضوء ح ۳

طهارت، وضو، مسح سر و پا ۹۱/۱۱/۲۳

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح سر و پا

(متن سید) مسأله۲۴: فی مسح الرأس لا فرق بین أن یکون طولا أو عرضا أو منحرفا.

لایخفی علیک ان وجود القولین فی المسح :

الاول: یجوز مطلقا سواء کان عرضاً او طولاً او منحرفاً .

و الثانی: انه لابد ان یکون المسح علی وجه الطول .

و اما وجه القول الاول : فهو الاطلاق و عدم بیان کیفیه خاصه فی مقام بیان المسح الواجب.

و وجه القول الثانی: هو عدم المعهودیه فی المسح عرضاً او منحرفاً ، و عن بعض کالمفید هو تعیین المسح طولاً ـ حیث عیّن المبدء بمقدم الراس و المنتهی هو قصاص الشعر ؛ انتهی کلامه .

و هذا مشعر بالمسح طولاً و لکن قد مرّ سابقاً ان المسح من الاعلی الی الاسفل جائز کما یجوز النکس فاذا کان النکس ایضاً جائزاً لتحقق مسمی المسح فی کلتا الصورتین لکان المسح منحرفاً ایضاً جائزاً لتحقق المسمی فیه ایضاً .

و اما الکلام فی القول الثانی من عدم المعهودیه .

ففیه : اولاً: ان عدم المعهودیه لیس دلیلًا یتمسک به حتی یکون تقییداً لما دل علی وجه الاطلاق.

و ثانیاً : ان عدم المعهودیه یمکن ان یکون لاجل العاده او انه من اسهل افراد المسح .

و ثالثاً : انه لایستفاد من عدم المعهودیه فی زمان وجود السیره علیه حتی یستکشف منها قول المعصوم – علیه الصلوه و السلام –.

ص: ۶

و رابعاً : علی فرض وجود السیره لایستفاد منه الالزام فی المسح بهذا الوجه حتی یکون ذلک الوجه قیداً لما ورد علی وجه الاطلاق .

(متن سید) الرابع مسح الرجلین

و المسئله اجماعیه و النصوص بها متواتره بل عن السید فی الانتصار ان النصوص علیه اکثر من عدد الرمل و الحصی و تدل علیه الایه الشریفه بقوله تعالی و امسحوا برووسکم و ارجلکم الی الکعبین سواء قرء ارجلکم بالجر کما عن ابن کثیر و ابی عمر و

حمزه و عاصم فی روایه ابی بکر ام بالنصب کما عن نافع و ابن عامر و الکسائی و عاصم فی روایه حفص فاذا قرء بالجر لکانت ارجلکم معطوفه علی رؤوسکم و المراد وامسحوا برووسکم و بارجلکم و اذا قرء بالنصب فتکون معطوفه علی محل رووسکم فعلی کلا التقدیرین ان الایه الشریفه تدل علی وجوب المسح علی الرجلین کما یجب المسح علی الرووس و احتمال ان تکون ارجلکم بقرائه النصب معطوفه علی ایدیکم بان معنی هو فاغسلوا وجوهکم و ایدیکم و ارجلکم فهو کما تری لوجود الفصل بین المعطوف و المعطوف علیه بالجمله الاجنبیه و هذا غیر صحیح فی کلام الادبی فضلاً عن قول الله تبارک و تعالی فی کتابه الذی یکون فی اعلی درجات الفصاحه و البلاغه التی تکون علی وجه التحدی و ابراز عجز الناس عن الاتیان بمثله و لو فی سوره واحده قصیره کسوره الکوثر .

و اما الروایات فمنها : ما عن الکافی مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَان قَالَ قَالَ أَبُوعَبْدِ اللَّهِ- علیه الصلوه و السلام إِنَّهُ یَأْتِی عَلَی الرَّجُلِ سِتُّونَ وَ سَبْعُونَ سَنَهً مَا قَبِلَ اللَّهُ مِنْهُ صَلَاهً قُلْتُ کَیْفَ ذَاکَ قَالَ لِأَنَّهُ یَغْسِلُ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِمَسْحِهِ (۱) .

۱- (۱) : باب ۲۵ من ابواب الوضوء ح ۱

و فیمن لایحضره الفقیه وَ قَالَ الصَّادِقُ - علیه الصلوه و السلام إِنَّ الرَّجُلَ لَیَعْبُدُ اللَّهَ أَرْبَعِینَ سَنَةً وَ مَا یُطِیعُهُ فِی الْوُضُوءِ لِأَنَّهُ یَغْسِلُ مَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِمَسْحِهِ.

عَنْ أَبِی هَمَّامٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا - علیه الصلوه و السلام فِی وُضُوءِ الْفَرِیضَهِ فِی كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَی الْمَسْحُ وَ الْغَسْلُ فِی الْوُضُوءِ لِلتَّنْظِیفِ (۱) .

و الظاهر من الروایه ان قوله (ع) الفریضه هو المبتداء و المسح هو الخبر و قوله الغسل فی الوضوء سواء کان قبل الوضوء او بعده لکان لاجل التنظیف .

متن الدرس بحث الفقه الأستاذ السید رحیم التوکّل – الثلاثاء ۱ ربیع الثانی ۹۱/۱۱/۲۴

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

و یوید هذا المعنی ما فی الکافی زُرَارَةَ قَالَ قَالَ لِی لَوْ أَنَّكَ تَوَضَّأْتَ فَجَعَلْتَ مَسْحَ الرِّجْلَیْنِ غَسْلًا ثُمَّ أَضْمَرْتَ أَنَّ ذَلِكَ مِنَ الْمَفْرُوضِ لَمْ یَكُنْ ذَلِكَ بِوُضُوءٍ ثُمَّ قَالَ ابْدَأْ بِالْمَسْحِ عَلَی الرِّجْلَیْنِ فَإِنْ بَدَا لَكَ غَسْلٌ فَغَسَلْتَهُ فَامْسَحْ بَعْدَهُ لِیَكُونَ آخِرُ ذَلِكَ الْمَفْرُوضَ (۲) .

فقوله (ع) - فامسح بعده لیکون اخر ذلک المفترض - تصریحاً لوجوب المسح علی الرجلین لان ذلک هو اخر افعال الوضوء و الغسل فی الرجلین لیس من افعاله لعدم لزوم الغسل والمسح کلاهما علی الرجلین فاذا قال ان المسح اخر ذلک المفروض لکان ذلک تصریحاً بلزوم المسح علی الرجلین و اما الغسل فلاجل عدم کونه من افعال الوضوء لکان طروه فی الافعال ظاهراً فی التنظیف .

ص: ۸

۱- (۲) : باب ۲۵ من ابواب الوضوء ح ۱۱

۲- (۱) : باب ۲۵ من ابواب الوضوء ح ۱۲

(متن سید) بحث استطرادی مع اهل السنه الذین ذهبوا الی غسل الرجلین دون مسحهما .

مع ان هذه المسئله من المسائل المبتلی بها بین المسلمین بل کان من اشد المسائل ابتلاء لوجوب الصلوه علی المسلمین فی کل یوم خمس مرات و هی مشروطه بالطهاره المائیه الا فی الضروره فالعجب کل العجب ان یخفی علی المسلمین کیفیه وضوء النبی صلی الله علیه و آله فلو کان حکم هذه المسئله مخفیاً علی المسلمین مع کونه اشد ابتلاءً فاللازم هو خفاء کثیر من المسائل علی المسلمین و ذلک یستلزم الاخذ بالاجتهاد فی مقابل النص و القیاس و الاستحسان و هو کما تری .

فقـال الله تعالی : أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاهِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكَمْ وَ أَيْدِيَكَمْ إِلَى الْمَرافِقِ وَ امْسَحُوا بِرُؤُسِكَمْ وَ أَرْجُلَكَمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ.

و قد اختلف بعض فی قرائه ارجلکم فمنهم من قرء بالنصب و منهم من قرء بالکسر علی اختلاف القرائتین کما مرّ آنفاً .

و اما القرائه بالجر فتقتضـی کون الارجل معطوفه علی الرووس فوجب المسـح علی الارجل کما یکون واجباً علی الرووس مضافاً الی ان الکسر بالجوار انما یکون بدون حرف العطف و اما معه فلم تتکلم به العرب .

و اما قرائه النصب فهی ایضاً توجب المسح لان برووسکم فی قوله تعالی و امسحوا برووسکم لکان فی محل النصب لانها مفعول للفعـل ولکنهـا مجروره لفظـاً لاجـل حرف الجر فاذا عطفت الارجل علی الرووس جاز فیها النصب عطفاً علی محل الرووس کما یجوز الجر عطفـاً علی ظاهرهـا مضافـاً الی انه علی قرائه النصب یتعین علی محـل برووسـکم و لایجوز العطف علی ایـدیکم لانه یستلزم الفصل بین المعطوف و المعطوف علیه بجمله اجنبیه و هو غیر جائز فی المفرد فضلًا عن الجمله .

ص: ۹

مع ان ابن عباس و انس من الصحابه ذهبا الی المسح : فقال ابن عباس : الوضوء غسلتان و مسحتان و کان انس اذا مسح قدمیه بلّهما کما ذهب التابعون ایضاً الی المسح فقال عکرمه : لیس علی الرجلین غسل و انما نزل فیهما المسح .

وقال الشعبی نزل جبرئیل بالمسح و قال الا تری ففی التیمم ان یمسح ماکان غسلاً و یلقی ما کان مسحاً.

و قال عامر امر ان یمسح فی التیمم ما امران یغسل بالوضوء و ابطل ان تمسح فی الوضوء الراس و الرجلان .

و قیل له ان اناساً یقولون ان جبرئیل نزل بغسل الرجلین فقال نزل جبرئیل بالمسح .

و قال قتاده فی تفسیر الآیه : افترض الله غسلتین ومسحتین و لا بأس بعد ما ذکرناه بذکر الادله التی تشبث بها من اهل السنه لاثبات مرادهم .

الاولی: ان الاخبار الکثیره وردت بایجاب الغسل و الغسل مشتمل علی المسح و لاینعکس فکان الغسل اقرب الی الاحتیاط فوجب المصیر الیه .

و فیه اولاً : ان المصرح فی الایه الشریفه هو المسح و لایصح ردّ النصوص فی الکتاب الشریف بالاخبار مع ذهاب کثیر من التابعین والاعلام الی المسح .

و ثانیاً : ان الاحتیاط یقتضی و یحکم بالاکتفاء بالنص لانه هوالمصرح فی الکتاب العزیز و لایصح التعدی منه الی غیره الا بدلیل قوی متین و هو مفقود فی المقام و قد مرّ آنفاً ذهاب کثیر من الاعلام الی المسح فالاحتیاط یقتضی فی الاکتفاء بالنص .

و ثالثاً: ان الغسل و المسح امران متفاوتان و ماهیتان مختلفتان لان الغسل اجراء الماء علی المحل المغسول و المسح امرار الید علی الممسوح فهما حقیقتان مختلفتان لغه و عرفاً و عقلاً و شرعاً و ارتکازاً .

و رابعاً : ان القول بالغسل مشتمل على المسح دون العكس ثم القول بان الغسل اقرب الى الاحتياط فهل يذهب هذا القائل الى هذا الاحتياط فى موارد اخر التى دلت الاخبار على المسح كمسح اليد على رأس اليتيم - او ما ورد فى المسح على الخف لمن لايريد ان ينزعه - مضافاً الى ان الغسل اذا كان افضل من المسح فلا يبقى للمسح مجال لانه على هذا القول لكان فى جميع موارد الغسل فيه افضل من المسح فيصح لاهل التقوى والاحتياط من الذهاب الى الافضل و ان كان العمل بالمفضول ايضاً جائزاً و هو كماترى .

و خامساً :وجود التناقض فى كلام هذا القائل لان العمل بالاحتياط عمل اولى و افضل و ليس فيهوجوب او ايجاب و لكن القائل قال الغسل اقرب الى الاحتياط فوجب المصير اليه و هوكما ترى لعدم حكم الوجوب فى العمل بالاحتياط بل غايه استدلاله هو ان الغسل يشمل المسحدون العكس .

و سادساً: لو اراد رجل ان لايعمل بالاحتياط بل اراد المسح دون الغسل فاللازم هو صحه عملهلانه لم يترك ما هو الواجب عليه حتى يكون عمله باطلاً بل انه ترك الاحتياط فلا وجهللقول ببطلان عمله .

الثانى من الادله : ما روى عن على انه كان يقضى بين الناس فقال و ارجلكم لكان مقدماً فى الكلام و لكن وقع متأخراً فيه فكانه سبحانه قال فاغسلوا وجوهكم و ايديكم الى المرافق و اغسلوا ارجلكم و امسحوا برووسكم .

و فيه ما لايخفى فيرد عليه :

اولاً: ان الراوى مجهول فلا اعتبار بالسند .

و ثانياً : اَىُّ الحاجه اقتضت الى تقديم ماحقه التاخير او تاخير ما حقه التقديم مع امكان ذكر ارجلكم بعد ايديكم من دون تاخير كما يمكن ذكر الفعل قبل ارجلكم بان يقال و امسحوا برووسكم و اغسلوا ارجلكم الى الكعبين .

و ثالثاً: ان اسلوب هذا الکلام ینافی الفصاحه والبلاغه التی یکون الکتاب العزیز فی اعلی درجاته.

و رابعاً : ان فی تقدیم ما حقه التاخیر او تاخیر ما حقه التقدیم لکان لاجل عنایه او تاکید او انحصار کما فی الانحصار و التاکید فی سوره الحمد فی قوله تعالی: ایاک نعبد مقام نعبدک من عنایه ان العبودیه مختصه بالله تبارک و تعالی و من الواضح انه لیست هذه العنایه ملحوظه فی تاخیر ارجلکم کما یظهر بادنی تامل .

و خامساً : انه لایصح رفع الید عن نص الکتاب بروایه مجهوله سنداً مع صراحه الکتاب العزیز بالمسح و ذهاب کثیر من التابعین الیه .

و الظاهر ان بعضهم ارادوا تصحیح الغسل مقام المسح خلافاً لبعض الکتاب ولذا تمسکوا بای شئ کتمسک الغریق بکل حشیش .

متن الدرس بحث الفقه الأستاذ السید رحیم التوکّل – السبت ۵ ربیع الثانی ۹۱/۱۱/۲۸

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

(متن سید) من رءوس الأصابع إلی الکعبین

و هذا هو المشهور بین الاصحاب وانه لاـ خلاف علیه کما عن غیر واحد و عن مفتاح الکرامه الاجماع علیه عن الخلاف و الانتصار و الغنیه و السرائر و المنتهی و غیرها و لکن عن الشهید فی الذکری احتمال عدم وجوب المسح الی الکعبین والمراد هو عدم وجوب المسح فی تمام هذا الحد من الاصابع الی الکعبین بل یصح المسح بمقدار من ذلک الحد لاتمامه و قد اختاره مفاتیح الشرایع و فی الریاض انه لایبعد و مال الیه صاحب الحدائق و لکن قال فی اخر کلامه ان المسح الی الکعبین هو الاحوط .

ص: ۱۲

و الدلیل علی ماذهب الیه المشهور هو قوله تعالی وامسحوا برووسکم وارجلکم الی الکعبین فقوله تعالی: الی الکعبین فالظاهر هو بیان غایه الممسوح لا بیان حد المسح و لیس غایه للمسح اذ المسح یمکن ان یکون علی وجه النکس و اللازم منه انه لیس الکعبین غایه للمسح کما مرّ نظیر ذلک فی غسل الایدی بان قوله تعالی: الی المرافق لیس المرفق غایه لحد المغسول بل انه کان غایه لحد الغسل بان المراد هو غسل الاصابع الی المرفق و ان هذا الحد هو حدّ الغسل فالامر کذلک فیالمسح بان حد المسح هو من الاصابع الی الکعبین و ان هذا الحد هو ما لزم ان یمسح فللمکلف یجوز ان یمسح من الکعبین الی رووس الاصابع کما یجوز له النکس و لولا دلیل خاص فی کیفیه الغسل لقلنا بجواز الغسل من الاصابع الی المرفق بان یکون المرفق هو انتهاء الغسل .

و اما فی طرف المسح فلم یرد دلیل علی لزوم المسح من الاصابع الی الکعبین ولذا اطلاق الامر یحکم بجواز النکس و یرجع

الامر فی المعنی الیان مفاد الایه الشریفه مطلق فی المسح بای نحو کان .

فعلی القول بوجود الاطلاق فی الایه الشریفه کما ذهب الیه بعض فیصح الاخذ بالاطلاق لعدم ورود قید فی الروایات حتی یوجب تقیید الایه الشریفه ولکن علی المختار من ان الایه الشریفه فی مقام التشریع فالمستفاد هو وجوب المسح فی ذلک الحد ای من الاصابع الی الکعبین و لو لم یرد دلیل لبیان المسح بکیفیه خاصه نفهم ان المراد فی التشریع هو مسح هذا المقدار من دون کیفیه خاصه .

و اما ما ذهب الیه صاحب الحدائق من عدم وجوب المسح فی جمیع هذا الحد بل یصح المسح بشیء من هذا الحد فقدیستدل بعده من الاخبار .

ص: ۱۳

منها: صحیحه زُرَارَهَ وَ بُکَیْرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ – علیه الصلوه و السلام أَنَّهُ قَالَ فِی الْمَسْحِ تَمْسَحُ عَلَی النَّعْلَیْنِ وَ لَاتُدْخِلُ یَدَکَ تَحْتَ الشِّرَاکِ وَ إِذَا مَسَحْتَ بِشَیْ ءٍ مِنْ رَأْسِکَ أَوْ بِشَیْ ءٍ مِنْ قَدَمَیْکَ مَا بَیْنَ کَعْبَیْکَ إِلَی أَطْرَافِ الْأَصَابِعِ فَقَدْ أَجْزَأَکَ (۱) .

الشراک بالفارسیه تور – توری

و ایضاً صحیحه اخری منهما : . . . ثُمَّ قَالَ وَ امْسَحُوا بِرُؤُسِکُمْ وَ أَرْجُلَکُمْ إِلَی الْکَعْبَیْنِ فَإِذَا مَسَحَ بِشَیْ ءٍ مِنْ رَأْسِهِ أَوْ بِشَیْ ءٍ مِنْ قَدَمَیْهِ مَا بَیْنَ الْکَعْبَیْنِ إِلَی أَطْرَافِ الْأَصَابعِ فَقَدْ أَجْزَأَهُ (۲) .

و تقریب الاستدلال هو ان المفاد المصرح منهما هو اجزاء المسح شئ من ذلک الحدّ من دون لزوم المسح من رووس الاصابع الی الکعبین .

و لکن لزم النظر الدقیق الی مفاد الروایه , ففی الروایه احتمالان :

الاول : انهما ناظرتان الی کفایه المسح ببعض الرجلین بحسب کل من الطول و العرض .

الثانی: انهما ناظرتان الی کفایه المسح بحسب العرض فقط و منشاء کلا الاحتمالین هو قوله (ع) ما بین کعبیک الی اطراف الاصابع من انه بیان لای نکته فی الروایه هل هو بیان لکلمه شئ فی قوله: بشئ من قدمیک فانه علی هذا الاحتمال تکون معنی الروایه انه اذا مسحت بما بین کعبیک الی اطراف الاصابع من قدمیک فقد اجزأک ؛ او انه بیان لکلمه قدمیک فانه علی هذاالاحتمال تکون معنی الروایه انه اذا مسحت بشئ من قدمیک الی اطراف الاصابع فقد اجزأک .

۱- (۱) : باب ۳۲ من ابواب الوضوء ح ۴

۲- (۲) : باب ۱۵ من ابواب الوضوء ح ۳

فعلی الاحتمال الاول تدل الروایه علی مذهب المشهور لانه علی هذا الاحتمال کان المراد هو وجوب الاستیعاب فیما بین الکعبین الی الاصابع (فی المسح) و علی الاحتمال الثانی تدل الروایه علی ما ذهب الیه صاحب الحدائق والمراد هو کفایه شئ من الکعبین الی الاصابع و الظاهر ان الاحتمال الاول هو المراد لان قوله (ع) من قدمیک جار و مجرور و یبعد ان تکون ما الموصوله بیاناً لقوله من قدمیک لان الظاهر من – ماء الموصوله کونها بیاناً لکلمه شئ و لذا کان المراد من الروایه هو استیعاب فیما بین الکعبین الی اطراف الاصابع فی المسح فیرجع الامر الی المسح بحسب کل من الطول و العرض ولکن علی الاحتمال الثانی (علی فرض صحته) تکون معنی الروایه هی کفایه المسح عرضاً من دون نظر الی الطول مضافاً الی ان کلمه الباء فی قوله بشئ لایراد منها التبعیض اذ لا معنی لتبعیض شئ الذی فی مقام التبعیض (ای تبعیض التبعیض) و مع غمض العین عما ذکرناه لکانت الروایه ذات احتمالین فلایصح الاستدلال باحتمال بینهما علی المدعی .

و ایضاً : من الروایات التی تدل علی ما ذهب الیه صاحب الحدائق هی صحیحه زراره و بکیر فی روایه . . . قال علیه الصلوه والسلام تَمْسَحُ عَلَی النَّعْلَیْنِ وَ لَاتُدْخِلُ یَدَکَ تَحْتَ الشِّرَاکِ (۱) .

و ایضاً حسنه زراره بل صحیحته عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه الصلوه والسلام أَنَّ عَلِیّاً علیه الصلوه والسلام مَسَحَ عَلَی النَّعْلَیْنِ وَ لَمْ یَسْتَبْطِنِ الشِّرَاکَیْنِ (۲) .

۱– (۳) : باب ۲۳ من ابواب الوضوء ح ۴

۲– (۴) : باب ۲۴ من ابواب الوضوء ح ۶

تقریب الاستدلال : ان المراد من الشراک (و هو بالفارسیه : تور توری) هو مایقع فیما دون الکعبین و اللازم من عدم وجوب الاستبطان هو ان الشراک له خصوصیه بین افراد الحائل فیکون کالدواء و المسح علیه کالمسح علی الدواء و لا اشکال فی المسح علیه کما یحتمل ان یکون عدم وجوب الاستبطان لاجل عدم وجوب المسح من الاصابع الی الکعبین و کفایه المسح علی وجه المسمی طولاً و هذا یحصل بالمسح علی الشراک .

و لایخفی علیک ان من بین هذین الاحتمالین لکان الاحتمال الاول خلاف الاجماع لانه لم یقل احد بکفایه المسح علی الشراک عن المسح علی نفس البشره ولذا کان الاحتمال الثانی هو المتعین و هذا هو ما احتمله الذکری و نفی عنه البعد فی ریاض المسائل و جزم به فی المفاتیح .

و لکن التامل فی الروایات یحکم بان ما ذهب الیه المشهور هو الصحیح ای لزوم الاستیعاب الطولی لان عدم استبطان الشراک و ادخال الید فی الخف لایدل علی عدم الاستیعاب .

طهارت ، وضو ، مسح پا ۹۱/۱۱/۲۹

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

و اضف الی ذلک ان الاستدلال یرجع الی التفسیر فی معنی الکعب بانه یطلق علی مفصل الساق و القدم کما علیه جمع کالعلامه و جمع ممن تاخر عنه او انه هو العظم الناتی فوق ظهر القدم کما علیه المشهور فعلی الاول یتم الاستدلال لانه علی فرض عدم ظهور الروایه فی عدم الاستیعاب یکون المسح بمسماه هو اللازم و لایشمل الطول بتمامه و لکن علی القول المشهور لوقع الاستیعاب طولاً فلزم النظر فی البحث الاتی .

ص: ۱۶

(متن سید) و هما قبتا القدمین علی المشهور و المفصل بین الساق و القدم علی قول بعضهم و هو الأحوط.

اقول: ان المشهور بین الاصحاب ان المراد من الکعبین هما العظمان الناتئان فوق ظهر القدم و یعبر عنهما ببقیه القدمین .

(الناتی بالفارسیه : جلو آمدگی برجستگی) لان کل عال فی اللغه یسمی کعباً و منه تسمیه الکعبه کعبه . و حکی الشیخ فی التهذیب الاجماع علی ذلک و فی محکی المعتبر نسبته الی مذهب فقهاء اهل البیت علیهم الصلوه و السلام .

و فی الذکری : الکعبان عند معقد الشراک و قبتا القدم و علیه اجماعنا و فی محکی الانتصار الکعبان العظمان الناتئان فی ظهر القدم عند معقد الشراک ثم ادعی علیه الاجماع و فی محکی مجمع البیان نسبته الی الامامیه و فی محکی الخلاف هما الناتئان فی وسط القدم ثم ادعی علیه اجماع الفرقه .

و لکن الظاهر من الاجماع هو الشهره العظیمه او تحقق الاجماع فی زمان خاص دون جمیع الاعصار لذهاب العلامه و جمع ممن

تـأخر عنه الی خلاـف ذلک و ذهبوا الی ان المراد من الکعبین المفصل بین الساق و القـدم و عولوا کلمات الاصـحاب و کما ان کلمـات الاصـحاب فی ذلـک مختلفه لکـان کلاـم اهـل اللغه ایضـاً کـذلک و لـذا قـال فی نهایه ابن الاثیر : ذهب قوم الی انهما العظمان اللذان فی ظهر القدم و هو مذهب الشیعه . انتهی کلامه .

و القول بان هذا هو مذهب الشیعه قرینه علی ان المعنی اختلافیه ولذا قال انه ذلک هو مذهب الشیعه.

فاذا کانت کلمات الاعلام و بیان اهل اللغه مختلفه للزم الرجوع الی مفاد الروایات و اخـذ المراد منها و مع عدم امکان الاخذ لزم الرجوع الی الاصـل العملی و لاـیخفی علیک ان عمـده الـدلیل للعلامه هی روایه زراره و بکیر أَنَّ هُمَا سَأَلَا أَبَاجَعْفَرٍ علیه الصـلوه والسـلام عَنْ وُضُوءِ رَسُولِ اللَّهِ- صـلی الله علیه و آله فَـدَعَا بِطَشْتٍ أَوْ تَوْرٍ فِیهِ مَاءٌ فَغَمَسَ یَـدَهُ الْیُمْنَی فَغَرَفَ بِهَا غُرْفَهً فَصَـبَّهَا عَلَی وَجْهِهِ. . .فَإِذَا مَسَـحَ بِشَیْ ءٍ مِنْ رَأْسِهِ أَوْ بِشَـیْ ءٍ مِنْ قَـدَمَیْهِ مَا بَیْنَ الْکَعْبَیْنِ إِلَی أَطْرَافِ الْأَصَابعِ فَقَـدْ أَجْزَأَهُ قَالَ فَقُلْنَا أَیْنَ الْکَعْبَانِ قَالَ هَاهُنَا یَعْنِی الْمَفْصِلَ دُونَ عَظْمِ السَّاقِ فَقُلْنَا هَذَا مَا هُوَ فَقَالَ هَذَا مِنْ عَظْمِ السَّاقِ وَ الْکَعْبُ أَسْفَلُ مِنْ ذَلِکَ (۱) .

ص: ۱۷

۱- (۱) : باب ۱۵ من ابواب الوضوء ح ۳

و لكن يمكن ان يقـال ان هـذه الروايه غير ظـاهره فيما ذهب اليه العلامه لاحتمال ان يكون المراد من المفصل هو قبه القـدم لانه يطلق عليه المفصل نظراً الى انه مفصل الاشاجع و سائر العظام و الشاهد على ذلك هو قوله (ع) والكعب اسفل من ذلك .

و الاشاجع : جمع اشجع : بند انگشت

و قال العلامه ان موضع الساق فى اى مكان لكان الكعب ما دون ذلك و لكن يحتمل ان يكون المراد من الاسـفل هو قبه القـدم لوجود المسافه بينه و بين غيره و على اى حال ان الاحوط هو المسح الى دون الساق كما لايخفى .

(متن سيد) و يكفى المسمى عرضا و لو بعرض إصبعأ و أقل .

و هـذا هو المشهور بين الاصحاب شـهره تكون على حـد الاجماع و فى محكى المنتهى : لايجب استيعاب الرجلين بالمسـح بل الواجب من رؤوس الاصابع الى الكعبين و لو باصبع واحده و هو مذهب علماء نا اجمع .

و فى التـذكره : لكن عن الصـدوق فى الفقيه وجوب المسح على جميع الاصابع بمقدار الكف و نسب الى ظاهر النهايه و المقنعه وجوب المسـح بمقـدار عرض اصبع واحـده و عن الاشاره و الغنيه ان الاقل اصبعان وعن بعض ايضاً لزوم كون المسـح بمقـدار ثلاث اصابع و لكن فى كفايه اصـبع واحـده فقد يقال فى المنتهى نسـبتها الى فقهاء اهل البيت و عن المعتبر دعوى الاجماع على ذلك.

و لكن لاـيخفى عليـك ان الاجمـاع دليـل لولاـ ورود روايه فى المقـام لانه مع ذلك لكان الاجماع محتمل المـدركيه لو لم نقل بمقطوعها و لايكون دليلاً فى المقام بل غايه ما يكون هو التأييد فى المقام.

طهارت ، وضو ، مسح پا ۹۱/۱۱/۳۰

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

و لایذهب علیک ان القول بوجوب المسح بالاصبع الواحده فی الرجلین فلم یرد علیه دلیل نعم ورد فی بعض الاخبار مسح الراس بالاصبع الواحده کما فی روایه حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما الصلوه والسلام فِي الرَّجُلِ لِيَتَوَضَّأُ وَ عَلَيْهِ الْعِمَامَةُ قَالَ يَرْفَعُ الْعِمَامَةَ بِقَدْرِ مَا يُدْخِلُ إِصْبَعَهُ فَيَمْسَحُ عَلَى مُقَدَّمِ رَأْسِهِ . (۱)

و المستفاد هو جواز المسح بمقدار الاصبع الواحده و لکن الظاهر ان المراد منها هو تحقق مسمی المسح و یوید ذلک ان باطن الاصبع لاجل کونه علی وجه الدائره لکان اقل مساحه من ظهرها فیرجع الی کفایه المسمی و علی فرض دلالتها علی الاصبع الواحده لکان محط الروایه فی مسح الراس و قیاس ذلک الی مسح الرجلین لایجوز الا بدلیل لتعدد الموضوع و امکان تعدد الحکم .

و اما المسح بقدر الاصبعین فلم یرد دلیل بل الظاهر من بعض الاصحاب هو النهی عنهما بخصوصهما کما فی روایه أَبِي نَصْرٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه الصلوه والسلام قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْقَدَمَيْنِ كَيْفَ هُوَ فَوَضَعَ كَفَّهُ عَلَى الْأَصَابِعِ فَمَسَحَهَا إِلَى الْكَعْبَيْنِ إِلَى ظَاهِرِ الْقَدَمِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قَالَ بِإِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِهِ هَكَذَا فَقَالَ لَا إِلَّا بِكَفِّهِ كُلِّهَا (۲) .

و الظاهر منها هو الرد علی کون المسح بقدر الاصبعین .

ان قلت: انه اذا کان المسح بقدر المسمی مجزیاً فی الوضوء فلا اشکال فی المسح بما زاد علیه لان المسمی داخله فیه ایضاً .

۱- (۱) : باب ۱۴ من ابواب الوضوء ح ۱
۲- (۲) : المدرک ح ۴

قلت : والجواب واضح لان کفایه المسمی امر و المسح مقیداً بمقدار الاصبعین امر اخر و النهی لکان اشاره الی القید بالاصبعین و هذا غیر کفایه مسمی المسح .

و اما القول بکون المسح ثلاثه اصابع فعَنْ مَعْمَرِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه الصلوه والسلام -قَالَ يُجْزِي مِنَ الْمَسْحِ عَلَى الرَّأْسِ مَوْضِعُ ثَلَاثِ أَصَابِعَ وَ كَذَلِكَ الرِّجْلُ (۱) .

و الجواب عنها ایضاً واضح لان الروایه ضعیفه مع ان القائل بهذا القول غیر معلوم فلا یعتنی بهذا القول بعد ورود ما یدل علی کفایه المسمی .

و العمده فی المقام هو ما ذهب الیه الصدوق من وجوب المسح بجمیع الکف و علیه صحیحه ابی نصر البزنطی (و هی ما ذکرناه آنفاً المدرک ح ۴) لان الامام علیه الصلوه والسلام -قد صرح بقوله الا بکفیه (بکفه) کلها .

و یوید هذا الوجه ما رواه عَبْدِ الْأَعْلَی مَوْلَی آلِ سَام قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه والسلام -عَثَرْتُ فَانْقَطَعَ ظُفُرِی فَجَعَلْتُ عَلَی إِصْبَعِی مَرَارَهً فَکَیْفَ أَصْنَعُ بِالْوُضُوءِ قَالَ یُعْرَفُ هَذَا وَ أَشْبَاهُهُ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی ما جَعَلَ عَلَیْکُمْ فِی الدِّینِ مِنْ حَرَجٍ امْسَحْ عَلَیْهِ (۲) .

و وجه التایید ان المسح علی جمیع الاصابع لو لم یکن ماموراً به لما یکون لهذا القول وجه لامکان المسح بسائر اصبعه علی المحل مضافاً الی امکان ان یقال ان المرتکز فی ذهن السائل هو المسح بتمام الکف و الاصابع و لذا سئل عما سئل مع امکان ان یقال ان الامام علیه الصلوه والسلام - لکان فی مقام تعلیم جواز المسح علی المراره عند الضروره لاجل ان المسح علی المحل عسر و حرج علی المکلف و لیس فی مقام تایید ما هو المرتکز فی ذهن السائل و علیهذا الاحتمال لکانت الروایه خارجه عما نحن بصدده و لایکون تاییداً للمقام ایضاً .

ص: ۲۰

۱- (۳) : المدرک ح ۵

۲- (۴) : باب ۳۹ من ابواب الوضوء ح ۵

و لكن يجاب عما ذهب اليه الصدوق بان هذه الروايه معارضه بروايات اخر كصحيحه زراره و ابن بكير . . . وَ إِذَا مَسَحْتَ بِشَيْ ءٍ مِنْ رَأْسِكَ أَوْ بِشَيْ ءٍ مِنْ قَدَمَيْكَ مَا بَيْنَ كَعْبَيْكَ إِلَى أَطْرَافِ الْأَصَابِعِ فَقَدْ أَجْزَأَكَ (۱) .

اقول : ان الجواب كما مرّ سابقاً لكان على المبنى بان قوله (ع) ما بين الكعبين بيان لاى كلمه فى الروايه فعلى القول بانه بيان للقدمين فيرجع المعنى الى انه اذا مسح بشئ مما بين الكعبين الى اطراف الاصابع فقد اجزاء فتدل الصحيحه على كفايه المسمى عرضاً و كذا على كفايه المسمى طولاً .

و اما على القول بان قوله (ع) ما بين الكعبين لكان بياناً لكلمه شئ فى الروايه و كان توضيحاً له فيرجع المعنى الى انه اذا مسح بما بين الكعبين الى اطراف الاصابع فقد اجزاء ففى هذه الصوره لاتدل الروايه على كفايه المسمى بل مقتضاها لزوم المسح فى تمام ما بين الكعبين الى الاصابع فاذا كان فى الروايه احتمالان لكان الجواب على المبنى غير صحيح لانه لايصح رد قول الغير الا بعد ردّ مبناه لا على المبنى التى لايكون معتقداً بها . مع امكان ان يقال ان الروايهٔ فى مقام بيان المسح طولا و لا نظر فيها على مقدار مسح عرضا و بهذا الوجه خرجت صحيحهٔ زرارهٔ عن المعارضهٔ .

و قد يجاب ايضاً بصحيحه زُرَارَهَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه الصلوه والسلام أَلَاتُخْبِرُنِي مِنْ أَيْنَ عَلِمْتَ وَ قُلْتَ أَنَّ الْمَسْحَ بِبَعْضِ الرَّأْسِ وَ بَعْضِ الرِّجْلَيْنِ فَضَحِكَ فَقَالَ يَا زُرَارَهُ قَالَهُ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه و آله – وَ نَزَلَ بِهِ الْكِتَابُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ . . . ثُمَّ فَصَلَ بَيْنَ الْكَلَامِ فَقَالَ وَ امْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ فَعَرَفْنَا حِينَ قَالَ بِرُءُوسِكُمْ أَنَّ الْمَسْحَ بِبَعْضِ الرَّأْسِ لِمَكَانِ الْبَاءِ ثُمَّ وَصَلَ الرِّجْلَيْنِ بِالرَّأْسِ كَمَا وَصَلَ الْيَدَيْنِ بِالْوَجْهِ فَقَالَ وَ أَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ فَعَرَفْنَا حِينَ وَصَلَهُمَا بِالرَّأْسِ أَنَّ الْمَسْحَ عَلَى بَعْضِهِمَا ثُمَّ فَسَّرَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه و آله لِلنَّاسِ فَضَيَّعُوهُ (۲) .

۱– (۵) : باب ۲۳ من ابواب الوضوء ح ۴

۲– (۶) : باب ۲۳ من ابواب الوضوء ح ۱

و الظاهر منها هو کفایه المسمی دون جمیع المحل .

و لکن یمکن ان یقال (و القائل المحقق الخویی) ان الروایه لکانت فی مقام الرد علی المخالفین من وجوب کون المسح علی باطن الرجل و ظاهرها کما وردت روایات تدل علی ذلک تقیه کروایه سَمَاعَهَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه والسلام قَالَ إِذَا تَوَضَّأْتَ فَامْسَحْ قَدَمَیْکَ ظَاهِرَهُمَا وَ بَاطِنَهُمَا . (۱)

و کذا مرفوعه أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه والسلام فِی مَسْحِ الْقَدَمَیْنِ وَ مَسْحِ الرَّأْسِ فَقَالَ مَسْحُ الرَّأْسِ وَاحِدَهٌ مِنْ مُقَدَّمِ الرَّأْسِ وَ مُؤَخَّرِهِ وَ مَسْحُ الْقَدَمَیْنِ ظَاهِرِهِمَا وَ بَاطِنِهِمَا . (۲)

و من الواضح ان ظاهر هاتین الروایتین هو صدورهما تقیه لان لعامه یذهبون الی المسح او الغسل بتمام الرجل ظاهرهما و باطنهما ؛ انتهی کلامه .

طهارت ، وضو ، مسح پا ۹۱/۱۲/۰۱

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

اقول : ان الروایه لو کانت فی مقام الرد علی مذهب المخالفین من لزوم المسح علی ظاهر الرجل و باطنها لم تصدر بهذا المفاد بل یکفی القول بان المسح بالظاهر یکفی فی الاجزاء و لکن الامام علیه الصلوه والسلام - قد بیّن المقدار فی مسح الظاهر من القدمین الی الکعبین و لذا یبحث عنها الاعلام بان المفاد هو فی العرض او فی الطول و لم یخطر ببال احد ان الروایه کانت فی مقام الرد علی قول المخالفین ولذا ان الروایه یصح ان تکون معارضه لما ذهب الیه الصدوق .

۱- (۷) : باب ۲۳ من ابواب الوضوء ح ۶
۲- (۸) : المدرک ح ۳

و فی المقام روایات اخر معارضه و لکن لاجل ضعف سندها لایصح ان تکون جواباً لما ذهب الیه الصدوق .

کروایه مَعْمَرِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه الصلوه والسلام قَالَ یُجْزِی مِنَ الْمَسْحِ عَلَی الرَّأْسِ مَوْضِعُ ثَلَاثِ أَصَابِعَ وَ کَذَلِکَ الرِّجْلُ . (۱)

و کذا روایه جَعْفَرِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَمِّهِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَی علیه الصلوه والسلام قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ یَکُونُ خُفُّ الرَّجُلِ مُخَرَّقاً فَیُدْخِلُ یَدَهُ فَیَمْسَحُ ظَهْرَ قَدَمِهِ أَیُجْزِیهِ ذَلِکَ قَالَ نَعَمْ . (۲)

مخرقاً من ماده خرق بالفارسیه پاره شده .

و الـدلاله واضـحه و لكن السـند ضـعيف فلايصـح ان تكون جواباً لما ذهب اليه الصـدوق و لكن يمكن الجواب عما ذهب اليه الصدوق بوجوه اخر :

الوجه الاول : ان فى صحيحه البزنطى كلمه لزم التأمل فيها :

فعن البزنطى عن أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه الصلوه والسلام قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَسْحِ عَلَی الْقَدَمَیْنِ کَیْفَ هُوَ فَوَضَعَ کَفَّهُ عَلَی الْأَصَابِعِ فَمَسَحَهَا إِلَی الْکَعْبَیْنِ إِلَی ظَاهِرِ الْقَدَمِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قَالَ بِإِصْبَعَیْنِ مِنْ أَصَابِعِهِ هَکَذَا فَقَالَ لَا إِلَّا بِکَفِّهِ .

فاذا كانت الروايه مشـتمله على كفيه فلا اشـكال فى صدورها تقيه لان المتفاهم الظاهر من ذلك هو المسح باحدى الكفين ظاهر الرجـل و بالاـخرى باطنهـا و هـذا هو مـا ذهب اليه العـامه و لكن على القول بـان المـذكور فى الروايه هو كلمه بكفه- فلا تكون الروايه صـادره على وجه التقيه و لايخفى عليك ان المـذكور فى الوسائل و التهـذيب هو كلمه بكفيه- والمـذكور فى الوافى هو كلمه بكفه و لاجل ذلك كانت الروايه ذات احتمالين فلايصـح القول باحتمال منهما على المـدعى الا بعد الاثبات بما هو الوارد فى اصل النسخه .

ص: ٢٣

١- (١) : باب ٢۴ من ابواب الوضوء ح ۵

٢- (٢) : باب ٢٣ من ابواب الوضوئ ح ٢

الوجه الثانی : التمسک بالاطلاق والتقیید فی المقام بان صحیحه البزنطی تشمل تمام المحل و لکن صحیحه زراره و امثالها تدل علی کفایه بعض المحل لان مفاد روایه البزنطی لکان علی وجه النفی و مفاد روایه زراره لکان علی وجه الاثبات فیصح التقیید مضافاً الی ما ذکرناه سابقاً من ذهاب المشهور الی کفایه المسح الی قبه القدمین .

و لو قیل انه لامعنی للتقیید فی المقام فالجواب عنه (مع قطع النظر عن الاثبات و النفی و انّ اللازم منهما التقیید) ایضاً واضح لان احد الدلیلین یدل علی المسح بتمام المحل و الدلیل الاخر یدل علی کفایه المسمی فیرجع الامر الی تعدد المطلوب فلایکون بینهما تعارض فیثبت ایضاً قول المشهور من کفایه المسمی ایضاً و من الواضح لو دل دلیل علی کفایه المسمی لکان ما زاد عنها ایضاً جائزاً کما لایخفی .

الوجه الثالث : ما ورد فی روایات متعدده (کما مرّ سابقاً) فیمن نسی المسح یصح له الاخذ من ماء اللحیه او الحاجب کما فی موثقه مَالِکِ بْنِ أَعْیَنَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه والسلام قَالَ مَنْ نَسِیَ مَسْحَ رَأْسِهِ ثُمَّ ذَکَرَ أَنَّهُ لَمْ یَمْسَحْ رَأْسَهُ فَإِنْ کَانَ فِی لِحْیَتِهِ بَلَلٌ فَلْیَأْخُذْ مِنْهُ وَ لْیَمْسَحْ رَأْسَهُ وَ إِنْ لَمْ یَکُنْ فِی لِحْیَتِهِ بَلَلٌ فَلْیَنْصَرِفْ وَ لْیُعِدِ الْوُضُوءَ . (۱)

و الاستدلال بها واضح لانه لیس لکل احد من المسلمین شعر عظیم فی لحیته حتی یتحقق بالمسح علیها نداوه فی جمیع الکف ولذا ان الظاهر منها هو کفایه رطوبه یمکن بها تحقق مسمی المسح .

۱- (۳) : باب ۲۱ من ابواب الوضوء ح ۷

طهارت، وضو، مسح پا ۹۱/۱۲/۰۲

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

و اوضح من هذه الروایه روایه محمد بن علی بن الحسین قَالَ الصَّادِقُ علیه الصلوه والسلام إِنْ نَسِیتَ مَسْحَ رَأْسِکَ فَامْسَحْ عَلَیْهِ وَ عَلَی رِجْلَیْکَ مِنْ بِلَّهِ وَضُوئِکَ فَإِنْ لَمْ یَکُنْ بَقِیَ فِی یَدِکَ مِنْ نَدَاوَهِ وَضُوئِکَ شَیْ ءٌ فَخُذْ مِمَّا بَقِیَ مِنْهُ فِی لِحْیَتِکَ وَ امْسَحْ بِهِ رَأْسَکَ وَ رِجْلَیْکَ وَ إِنْ لَمْ یَکُنْ لَکَ لِحْیَهٌ فَخُذْ مِنْ حَاجِبَیْکَ وَ أَشْفَارِ عَیْنَیْکَ وَ امْسَحْ بِهِ رَأْسَکَ وَ رِجْلَیْکَ وَ إِنْ لَمْ یَبْقَ مِنْ بِلَّهِ وَضُوئِکَ شَیْ ءٌ أَعَدْتَ الْوُضُوءَ . (۱)

و الدلاله اوضح لان الرطوبه فی الحاجب او اشفار العین لاتکفی لایجاد الرطوبه فی تمام الکف فیرجع الامر الی کفایه المسمی .

اشفار : جمع شفر و هو بالفارسیه : مژه پلک لبه کناره

الوجه الرابع : هو السیره المستمره بین المسلمین ولو کان الاستیعاب فی المسح لازماً لشاع ذلک و بان و ظهر مع ان المسلم بین الاصحاب و کان علیه التسالم بل ادعی علی ذلک الاجماع هو عدم وجوب الاستیعاب مع ان الوضوء من الامور التی کانت الابتلاء به کثیراً جداً لوجوب الوضوء علی جمیع المسلمین فی کل یوم مرات فلا معنی لخفاء ذلک علیهم بحیث کان الاجماع و السیره و الشهره التی کانت کالاجماع علی خلاف ذلک . و المشهور علی المسمی و هو المختار .(متن سید) و الأفضل أن یکون بمقدار عرض ثلاث أصابع و أفضل من ذلک مسح تمام ظهر القدم.

ص: ۲۵

۱- (۱) : إلمدرک ح ۸

و قد مرّ الکلام فیه مفصلاً فراجع ما ذکرناه آنفاً .

(متن سید) و یجزی الابتداء بالأصابع و بالکعبین و الأحوط الأول .

و قد یعبر عنهما بالمسح مقبلاً و مدبراً و لکن ذهب جماعه کالفقیه و المقنعه و الانتصار و الوسیله و الغنیه والسرائر والبیان الی لزوم المسح من الاصابع الی الکعبین لظهور کلمه الی علی ذلک و ان هذا هو الموافق لقاعده الاشتغال و لکن لایخفی ما فیه لما سیاتی من الاطلاق فی الروایات و الاطلاق فی الایه الشریفه (علی غیر قول المختار) و بذلک یظهر ما فی الاستدلال بالاشتغال لان الاخذ بالاصول العملیه لکان فی ظرف عدم الدلیل ولکن مع ورود الدلیل فلا تصل النوبه الی الاصل العملی والاشتغال من الاصول العملیه فیصح الاخذ به عند عدم الدلیل لا معه .

و اما الدلیل علی جواز المسح بکلا الوجهین فعلی القول ان الایه الشریفه کانت فی مقام البیان فیصح التمسک باطلاقها و القول

بجواز العمل بكلا الوجهين و اما على قول المختار من كون الايه الشريفه فى مقام التشريع فلا يصح الاخذ باطلاق الايه الشريفه و لكن المصرح فى الروايات هو الاطلاق و لم يرد دليل على المسح بوجه خاص من طرف الاصابع الى الكعبين فالمستفاد هوالاطلاق .

ففى صحيحه حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ - علیه الصلوه و السلام قَالَ لَا بَأْسَ بِمَسْحِ الْقَدَمَيْنِ مُقْبِلًا وَ مُدْبِراً . (۱)

و فى صحيحه حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ - علیه الصلوه و السلام قَالَ لَا بَأْسَ بِمَسْحِ الْوُضُوءِ مُقْبِلًا وَ مُدْبِراً . (۲)

۱- (۲) : باب ۲۰ من ابواب الوضوء ح ۲

۲- (۳) : المدرک ح ۱۰

و كـذا فى مرسله يُونُسَ قَالَ أَخْبَرَنِى مَنْ رَأَى أَبَا الْحَسَنِ – عليه الصلوه و السلام بِمِنًى يَمْسَحُ ظَهْرَ قَدَمَيْهِ مِنْ أَعْلَى الْقَدَمِ إِلَى الْكَعْبِ وَ مِنَ الْكَعْبِ إِلَى أَعْلَى الْقَدَمِ وَ يَقُولُ الْأَمْرُ فِى مَسْحِ الرِّجْلَيْنِ مُوَسَّعٌ مَنْ شَاءَ مَسَحَ مُقْبِلًا وَ مَنْ شَاءَ مَسَحَ مُدْبِراً فَإِنَّهُ مِنَ الْأَمْرِ الْمُوَسَّعِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ . (۱)

و بذلك يظهر ايضاً ان ما ورد من المسح الى الكعبين لكان المراد هو بيان غايه الممسوح لا كيفيه المسح كما مرّ نظير ذلك فى غسل اليدين من المسح الى المرفقين بان المراد هو غايه المغسول لا كيفيه الغسل بمعنى ان المسح للزم ان يكون الى ذلك الحدّ كما ان الغسل ايضاً يكون الى ذلك الحدّ فالمقصود فى كليهما هو بيان غايه العمل لا كيفيه العمل .

كلام استطرادى : بانه هل يجوز المسح بوجه اخر غير هذين الوجهين كما اذا مسح بعض الرجل مقبلًا و بعضها مدبراً فتلاقيا فى وسط الرجل مثلًا .

فذهب بعض الى لزوم العمل بما هو المتعارف بينهم من المسح من رووس الاصابع الى الكعبين و لكن نقول بجواز النكس لوجود الاطلاق فى المسح ولكن هذه الصوره لا تستفاد من الاطلاق فلا يصح العمل بهذه الكيفيه وقال بعض ان الاطلاق اطلاق و لايستفاد منه نفى مصداق دون مصداق بل يشمل جميع الافراد التى كانت تحته و ذهب المحقق الخويى بان الايه المباركه و الاخبار الوارده فى الوضوءات البيانيه لاتعرض فيهما على كيفيه خاصه فيصح المسح باى كيفيه خاصه ؛ انتهى كلامه .

اقول: ان الاطلاق لو فرض وجوده فلا اشكال فى الاخذ به والحكم بالجواز و لكن لزم النظر الى نفس الاطلاق و مقدار شموله بان المولى هل يكون فى مقام بيان جميع المصاديق المتصوره ام لا و الظاهر ان هذه المقدمه اى شمولها لهذه الكيفيه من المسح (بالمسح فى رجل واحده بعضها مقبلا و بعضها مدبراً) محل اشكال و الشك فى جريان المقدمات كاف فى الشك فى وجود الاطلاق و الحاصل ان الاطلاق لايشمل هذه الصوره مضافاً الى انه لايخطر ببال احد المسح بهذه الكيفيه لان هذه الصوره كانت بالسخريه اشبه و هذا هو الاقوى عندى فاذا لم يشمل الاطلاق هذه الصوره او لا اقل من الشك فى شمول الاطلاق فلا يمكن تحصيل البرائه اليقينيه بعد كون الاشتغال يقيناً .

۱- (۴) : إلمدرك ح ۳

: طهارت ، وضو ، مسح پا ۹۱/۱۲/۰۵

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

(متن سید) کما أن الأحوط تقدیم الرجل الیمنی علی الیسری و إن کان الأقوی جواز مسحهما معا نعم لایقدم الیسری علی الیمنی.

فی المسئله اقوال ثلاثه :

الاول : و هو ما ذهب الیه جمع کثیر من الاصحاب الی جواز المسح معاً و عدم لزوم مراعاه الترتیب فی مسح الرجلین و للموضی ایضاً ان یمسح الیسری مقدماً علی الیمنی .

الثانی : هو ما ذهب الیه جماعه اخری من قدماء الاصحاب و متاخریهم الی اعتبار الترتیب و لزوم تقدیم الیمنی علی الیسری و ادعی بعضهم الاجماع علی ذلک و هذا القول ایضاً مشهور و لکن القول الاول هو الاشهر .

الثالث : و هو ما ذهب الیه جمع بالتخییر بین مسح الرجلین معاً و بین مسح احداهما علی الاخری مع تقدیم الیمنی علی الیسری و هذا هو ما اختاره السید فی المتن .

و قال المحقق الخویی: انه یدل علی القول الاول الایه الشریفه و الاخبار الوارده فی کیفیه الوضوءحیث اشتملت علی الامر بمسح الرجلین من دون تعرض الی لزوم الترتیب بل و سکوتها عن بیان ذلک مع کونها بصدد البیان مع نظارتها الی اعتبار الترتیب بین افعال الوضوء یحکم بجواز المسح علی الرجلین بای کیفیه اتفقت ؛ انتهی کلامه ملخصاً .

کما فی روایه عَنْ زُرَارَهَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ – علیه الصلوه و السلام تَابِعْ بَیْنَ الْوُضُوءِ کَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ ابْدَأْ بِالْوَجْهِ ثُمَّ بِالْیَدَیْنِ ثُمَّ امْسَحِ الرَّأْسَ وَ الرِّجْلَیْنِ وَ لَا تُقَدِّمَنَّ شَیْئاً بَیْنَ یَدَیْ شَیْ ءٍ تُخَالِفْ مَا أُمِرْتَ بِهِ وَ إِنْ غَسَلْتَ الذِّرَاعَ قَبْلَ الْوَجْهِ فَابْدَأْ بِالْوَجْهِ وَ أَعِدْ عَلَی الذِّرَاعِ وَ إِنْ مَسَحْتَ الرِّجْلَ قَبْلَ الرَّأْسِ فَامْسَحْ عَلَی الرَّأْسِ قَبْلَ الرِّجْلِ ثُمَّ أَعِدْ عَلَی الرِّجْلِ ابْدَأْ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ . (۱)

ص: ۲۸

۱- (۱) باب ۳۴ من ابواب الوضوء ح ۱

و عن زُرَارَهَ قَالَ سُئِلَ أَحَدُ هُمَا – علیهما الصلوه و السلام عَن رَجُلٍ بَدَأَ بِیَدِهِ قَبْلَ وَجهِهِ وَ بِرِجْلَیْهِ قَبْلَ یَدَیْهِ قَالَ یَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ وَ لْیُعِدْ مَا (کَانَ) . (۱)

و تقریب الاستدلال انه لایذکر فیها کیفیه المسح بوجه خاص بل المراد هو مسح الرجلین من دون کیفیه خاصه فیشمل المسح بای وجه اتفق .

اقول: ولایخفی ما فیه. اما الایه الشریفه فقد مرّ انها فی مقام التشریع فلا اطلاق فیها حتی یوخذ به و اما الروایتان فالظاهر فیهما هو الترتیب فی افعال الوضوء من لزوم غسل الوجه قبل غسل الیدین و لزوم غسل الیدین قبل مسح الراس و لزوم مسح الراس قبل مسح الرجلین لیست فی مقام بیان الترتیب فی نفس الرجلین ایضاً و احتمال ذلک یکفینا فی عدم جواز التمسک بها علی المدعی و لذا ذهب جماعه الی لزوم الترتیب بین الیمنی و الیسری کما فی الفقیه و المراسم و شرح الفخر و البیان و اللمعه و جامع المقاصد و المدارک و غیرها بل عن الخلاف دعوی الاجماع علی ذلک مضافاً الی ان قوله (ع) ابدأ بما بدأ لا دلاله فیه علی جواز المسح بای کیفیه اتفقت بل لا اشعار فیه علی ذلک کما توهمه بعض بل المصرح الظاهر منه هو العمل بما امر الله و عدم جواز المخالفه عما امر الله تعالی به .

و استدل من بعض الی لزوم الترتیب فی مسح الرجلین بروایات :

منها : مصحح محمد بن مسلم عن ابی عبد الله – علیه الصلوه و السلام فَقَال امْسَحْ عَلَی الْقَدَمَیْنِ وَ ابْدَأْ بِالشِّقِّ الْأَیْمَنِ (۲) .

۱- (۲) باب ۳۵ من ابواب الوضوء ح ۱

۲- (۳) باب ۲۴ من ابواب الوضوء ح ۲

و منها ما عن ابن ابی رافع عن علی - علیه الصلوه و السلام -اذا توضأ احدکم فلیبدأ بالیمنی قبل الیسری من جسده. (1)

و منهـا ما ورد فی الوضوءات البیانیه . . . .وَ تَمْسَحُ بِبِلَّهِ یُمْنَاکَ نَاصِیَتَکَ وَ مَا بَقِیَ مِنْ بِلَّهِ یَمِینِکَ ظَهْرَ قَدَمِکَ الْیُمْنَی وَ تَمْسَحُ بِبِلَّهِ یَسَارِکَ ظَهْرَ قَدَمِکَ الْیُسْرَی . (2)

و فی الروایات ما لم یفصل بین الیمنی و الیسری بل حکم بمسح الرجلین و لکن نقطع بالترتیب فیهما.

وکذا ما عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ أَنَّ النَّبِیَّ - صلی الله علیه و آله کَانَ إِذَا تَوَضَّأَ بَدَأَ بِمَیَامِنِهِ . (3)

و اما الجواب عن الاخیره فواضح لضعف سندها .

و امـا الجواب عن الوضوءات البیانیه فیحتمل ان یکون هـذا الوجه من افضل الافراد او بیان مصـداق من المصادیق لانه قـد مرّ منا سابقاً انه لیس للفعل لسان من الوجوب او غیره بل غایه ما یمکن ان یستفاد هو الجواز و لایدل علی الانحصار .

و امـا خبر النجاشی (ای خبر ابن ابی رافع) فالظاهر منه هو الوجوب لقوله (ع) فلیبـدء ببله یمناک ظهر قـدمک الیمنی و تمسـح ببله یسارک ظهر قدمک الیسری .

فقال المحقق الحکیم ان خبر النجاشی غیر ثابت الحجیه ؛ انتهی کلامه .

اقول : انا لانفهم ما هو المراد من کلامه لان الدلاله واضـحه الا ان یخدش فی السند او یکون علیه معارض من سائر الروایات . و اضف الی ذلک ان مفاد هذه الروایهٔ هو مسح ظهر الیمنی بالیمنی و مسح ظهر الیسـری بالیسری من دون بیان تقدم احدهما علی الآخر.

ص: ۳۰

۱- (۴) المدرک ح ۴

۲- (۵) باب ۱۵ من ابواب الوضوء ح ۲

۳- (۶) باب ۳۴ من ابواب الوضوء ح ۳

طهارت ، وضو ، مسح پا ۹۱/۱۲/۰۶

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

و اما صحیحه محمد بن مسلم فقال المحقق الحکیم انه یمکن القدح فی المصحح باعراض المشهور عنها فتامل ؛ انتهی کلامه .

اقول : ان الجواب عن کلام المحقق الحکیم واضح لان اعراض المشهور لایجدی فی المقام بعد ما کان علیه جماعه کثیره و علیه الاجماع کما فی الخلاف و ذهاب کثیر من الاعلام الی وجوب الترتیب و لزومه و لعله لاجل ما ذکرناه امر بالتامل فی اخر کلامه .

ثم قال المحقق الحکیم : انه یمکن القدح فی مصحح ابن مسلم بمعارضته لعدم العرض بمضمونه فی النصوص البیانیه و نصوص الترتیب الظاهره فی عدمه , انتهی کلامه .

اقول : فقد مرّ الجواب عنه فیما اوردناه علی کلام المحقق الخویی بان ما ورد فی النصوص البیانیه لکان فی مقام بیان نفس الافعال من الوجه اولاً ثم الیدین ثانیاً ثم الراس ثالثاً ثم الرجلین رابعاً و لانظر فیها الی الترتیب فی خصوص الرجلین و احتمال ذلک یکفینا فی عدم المعارضه .

بقی فی المقام التوقیع المبارک عن مولاناْ صَاحِبِ الزَّمَانِ المروی عن الاحتجاج عن محمد بن عبد الله الحمیری من صاحب الزمان – علیه الصلوه و السلام أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ يَسْأَلُهُ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الرِّجْلَيْنِ بِأَيِّهِمَا يَبْدَأُ بِالْيَمِينِ أَوْ يَمْسَحُ عَلَيْهِمَا جَمِيعاً مَعاً فَأَجَابَ (ع) يَمْسَحُ عَلَيْهِمَا (جَمِيعاً) مَعاً فَإِنْ بَدَأَ بِإِحْدَى هُمَا قَبْلَ الْأُخْرَى فَلَا يَبْدَأُ إِلَّا بِالْيَمِينِ . (۱)

فالظاهر المصرح من التوقیع هو جواز المسح معاً و عدم جواز تقدم الیسری علی الیمنی . و لایخفی انه مع وجود هذا التوقیع الشریف و صحیحه محمد بن مسلم لزم البحث فی امرین :

۱- (۱) باب ۳۴ من ابواب الوضوء ح ۵

الاول : هل یمکن تقیید الاطلاقات المتقدمه الداله علی عدم اعتبار الترتیب و مسح الرجلین بصحیحه محمد بن مسلم ام لا؟ و من الواضح انه علی القول بالتقیید للزم تقیید المطلقات فیسقط القول الاشهر ای ما ذکرناه اولاً حین نقل الاقوال :

و الثانی : انه هل یصح تقیید مصحح محمد بن مسلم بخبر الاحتجاج ام لا؟

اما الکلام فی الامر الاول : انه اذا لم یمسحهما جمیعاً للزم تقدم الیمنی علی الیسری و هذا ما ذهب الیه السید فی المتن لانه علی فرض التقیید للزم مراعاه الترتیب دائماً و هو قول المشهور . و یسقط قول الاشهر .

فقال المحقق الهمدانی ما هذا خلاصته : ان الصحیحه لاتصلح لتقیید تلک المطلقات لان رفع الید عن الاطلاق فی الایه الشریفه او الروایات مما یصحح به تاخیر ذکر القید عن وقت الحاجه فی مثل هذا الحکم العام البلوی لیس باهون من حمل الامر فی الصحیحه علی الاستحباب ؛ انتهی کلامه .

و قال المحقق الخویی : انه لا محذور فی تقدیم الصحیحه علی الاطلاقات فی الکتاب و الروایات و اما اطلاق الایه فلانه ما من اطلاق کتابی الا هو مقید بشئ حیث انه سبحانه لم یتعرض للخصوصیات المعتبره فی کل عباده او معامله بل انما او کل بیانها الی النبی صلی الله علیه و آله او اوصیائه - علیهم الصلوه و السلام فلامانع من رفع الید عن اطلاق الایه .

و اما اطلاقات الاخبار البیانیه الامره بمسح الراس و الرجلین فانها لم ترد لبیان الکیفیات المعتبره فی المسح فلا محذور فی التقیید

ثم قال : و العمده فی المقام هی روایات المتکلفه لبیان الترتیب المعتبر بین افعال الوضوء لانها مع کونها فی مقام البیان لم یتعرض للترتیب المعتبر فی مسح الرجلین بل انما امرت بالبدا بما بدأ الله من غسل الوجه اولاً ثم غسل الیدین ثم مسح الراس ثم الرجلین .

ثم قال: یمکن الجواب عنه بان عدم التعرض انما هو من جهه عدم کون مسحه مغایراً عن الطریقه المتعارفه عند الناس اعنی مسح الیمنی قبل الیسری فلو کان مسحهما علی غیر النحو المتعارف لنقل لنا الرواه و مع الاغماض عن ما ذکرناه فالقدر المتیقن انها غیر متکفله الا لترتیب الوارد فی الکتاب و من هنا لم یتعرض فی جمله من الروایات لبیان الترتیب المعتبر فی غسل الیدین مع ان الترتیب بینهما مما لا کلام فی اعتباره ؛ انتهی کلامه .

اقول: و اما ما ذکره المحقق الخویی من انه لا اطلاق کتابی الا و قد یقید حیث انه سبحانه لم یتعرض للخصوصیات المعتبره بل اوکل بیانها الی الروایات .

فنقول: انه ما الفرق بین القول باطلاق الکتاب ثم ایکال الامر الی بیان الروایات و بین ما ذکرناه سابقاً من ان الایه الشریفه کانت فی مقام التشریع و الروایات مفسره لما هوالمراد من الآیه الشریفه .

و اما ما ذکره ثانیاً منان الاخبار ایضاً مطلقه کالایه الشریفه لانها لم ترد لبیان الکیفیات المعتبره فی المسح .

فنقول: انه یرد علیه ما اورده المحقق الهمدانی من ان ذلک یستلزم تاخیر البیان عن وقت الحاجه .

و اما ما ذکره بعد ذلک فی الروایات البیانیه بانها لم یتعرض فیها الترتیب فی مسح الرجلین و ان عدم التعرض یمکن ان یکون لاجل کون المسح علی وجه المتعارف من تقدیم الیمنی علی الیسری و لو لا ذلک لنقل الینا .

فنقول: ان المتعارف فی زماننا هذا لکان ماخوذاً من فتوی المجتهدین و الامر کذلک فی الزمن السابق ولکن لایکون ذلک دلیلاً علی کون الامر کذلک فی زمن الرسول صلی الله علیه و آله فلا دلیل علی کون المسح سابقاً کان علی وجه المتعارف المرسوم فی زماننا هذا و لذا لم ترد فی الروایات الا روایة واحده فی تقدیم الیمنی علی الیسری فلعل عدم لزوم التقدیم هو المتعارف فی زمن صدور الروایات .

و لذا لایستناد من عدم النقل ان غیر هذا الطریق غیر جائز کما اذا کان للوصول الی مکان خاص طریقان و لکن الناس ذهبوا الیه من طریق واحد منهما و صار علیهم العاده فی الذهاب الی هذا الطریق و لکن ان هذا الامر لایدل علی ان الذهاب الی الطریق الثانی غیر جائز و الامر کذلک فی المقام بان العمل بطریق واحد لایدل علی عدم الجواز فی طریق اخر بل یکفی صحه کلا الطریقین بالاطلاق الموجود فی الکلام .

طهارت ، وضو ، مسح پا ۹۱/۱۲/۰۷

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

و اما قوله فی اخر کلامه من انه لم یتعرض فی جمله من الروایات لبیان الترتیب المعتبر فی غسل الیدین مع ان الترتیب بینهما مما لا کلام فیه .

فنقول: اولاً قد وردت روایات متعدده فی الاتیان بغسل الید الیمنی مقدماً علی الیسری کما الوضوءات البیانیة و لذا ان ما ورد فی بعض الروایات من غسل الیدین علی وجه الاطلاق لکان مقیداً بما ورد من تقدیم الیمنی علی الیسری. اللهم الا ان یقال ان الروایات لو کانت علی وجه الاثبات لیرجع الامر الی تعدد المطلوب لا التقیید و لکن ان هذا محل اشکال لان ما ورد فی الوضوءات البیانیة لکان بیانا و توضیحا لما ورد علی وجه الاطلاق مع هذا قیاس الرجلین بما هو المعتبر فی الیدین فهو کما تری .

ص: ۳۴

و اما علی قول المختار فانه یصح تقیید المطلقات بصحیحه محمد بن مسلم و لیس فی ذلک تاخیر البیان عن وقت الحاجه بل التقیید لکان کاشفاً عما فعله الرسول صلی الله علیه و آله– و اوصیائه –علیه الصلوه و السلام – بان المرسوم و ما هو المعمول به هو کذلک فلیس المراد من التقیید ان الحکم لکان علی وجه الاطلاق الی زمان صدور التقیید ثم یقید ذلک الاطلاق بصحیحه محمد بن مسلم بل التقیید کان کاشفاً عن ان الحکم السابق کان مقیداً من اول الامر لانه بعد کون السند صحیحاً و کذا الدلاله فلا مناص الا من القول بان الحکم لکان مقیداً من اول الامر و الصحیحه کانت کاشفه عما کان سابقاً و الوجه فی ذلک واضح لان الوضوء کان من اشد المسائل ابتلاء و لو فعله المکلف بغیر ما هو الصحیح لکان بطلانه موجباً لبطلان الصلوه فلا معنی لتاخیر البیان فی هذا العمل . او القول بان الامر فی الصحیحة یحمل علی الاستحباب کما قال به المحقق الهمدانی.

و اما الکلام فی الامر الثانی من انه هل یصح تقیید صحیحه محمد بن مسلم بما ورد فی التوقیع الشریف ام لا فعلی القول بالتقیید

فلا اشکال فی العمل به و عدم العمل بقول المشهور من لزوم الترتیب فی الرجلین لان المصرح فی التوقیع هو جواز المسح معاً و لاجل ذلک اختاره جماعه کما فی جامع المقاصد و شرح المفاتیح ؛ مضافاً الی عدم ثبوت الاعراض عنه لان المشهور و ان ذهب الی لزوم تقدیم الیمنی علی الیسری و لکن الاشهر قائم علی صحه المسح معاً و لایضره عدم نقل السند (ای سند التوقیع)فی الجوامع المعتبره کالتهذیب و الفقیه و الکافی لامکان عدم عثورهم بالتوقیع الشریف کما احتمله المحقق الحکیم و المحقق الخویی و لکن علی فرض عدم صحه السند لکان المرجع هو صحیحه محمد بن مسلم من لزوم الترتیب کما علیه المشهور و لکن الظاهر ان اکثر الاصحاب قد التزموا بصحه التوقیع الشریف و لذا افتوا بمضمونه لانه لا دلیل علی جواز المسح معا الا هذا التوقیع الشریف فالفتوی بمضمونه دلیل علی صحه السند مع ان الدلاله اوضح .

ص: ۳۵

و الحاصل هو جواز المسح معاً و لكن الاحوط هو مراعاه الترتيب و تقديم اليمنى على اليسرى .

(متن سيد) و الأحوط أن يكون مسح اليمنى باليمنى و اليسرى باليسرى و إن كان لايبعد جواز مسح كليهما بكل منهما.

و لايخفى عليك ان القول بجواز المسح فى كل من الرجلين بكل من اليدين او مسح كلتيهما باليمنى او كلتيهما باليسرى لكان لاجل ذهاب بعض الى وجود الاطلاق فى الايه الشريفه (على فرض وجوده) او الروايات الوارده فى مسح الراس او الرجلين من دون تقييد و تعيين آلة المسح بعد كون المسح باليد امراً ضرورياً بين المسلمين و اما الاطلاق من حيث كونه باليد اليمنى او اليسرى فهو باق بحاله كما عن المفاتيح التصريح به بل عن المناهل عن بعض دعوى الاتفاق عليه و الوجه فى ذلك اطلاق الروايات او سكوتها فى مقام البيان حيث لاتعرض فيها لاعتبار مسح اليمنى باليمنى او اليسرى باليسرى و لو كانت المراعاه لازمه للزم على الامام - عليه الصلوه و السلام - بيانه .

و لكن فى صحيحه زراره . . . وَ تَمْسَحُ بِبِلَّهِ يُمْنَاكَ نَاصِيَتَكَ وَ مَا بَقِيَ مِنْ بِلَّهِ يَمِينِكَ ظَهْرَ قَدَمِكَ الْيُمْنَى وَ تَمْسَحُ بِبِلَّهِ يَسَارِكَ ظَهْرَ قَدَمِكَ الْيُسْرَى . (۱)

و الظاهر من الروايه هو بيان التعليم فى كيفيه المسح بان المسح للزم ان يتحقق بهذا النحو والكيفيه و هذا و ان يدل على جواز هذه الكيفيه ولا دلاله فيه على نفى غيره ولكن اذا ورد دليل اخر و يدل على صحه الفعل بنحو اخر او يدل على الجواز (بنحو اخر) و لو بنحو اطلاق الدليل لقلنا ان هذا النحو الذى ذكر فى صحيحه زراره لكان مصداقاً من المصاديق و لو لا ذلك للزم القول بوجوب هذه الكيفيه .

۱- (۱) باب ۲۵ من ابواب الوضوء ح ۲

و قد يقال (كما ذكرناه سابقاً عن بعض) بوجود روايات مطلقه فى المقام فيصح الاخذ باطلاق تلك الروايات .

و لكن لايخفى عليك ان اللازم من الاخذ بالاطلاق هو صحه جريان مقدماته و انما الاشكال فى صحه جريانها لان من اركان تلك المقدمات هو كون المولى فى مقام بيان جميع الخصوصيات بانه نظر الى المسح و انواع تحققه من مسح اليمنى باليمنى و مسح اليسرى باليسرى و عكس ذلك اى مسح اليسرى باليمنى و مسح اليمنى باليسرى و كذا مسح كلتا الرجلين باليمنى او مسح كلتا الرجلين باليسرى فبالنظر الى جميع هذه الوجوه حكم على وجه الاطلاق بصحه هذه الوجوه .

و هذا محل تامل جدا فاذا كان الاخذ بالاطلاق محل اشكال لكانت صحيحه زراره فى مقام التعليم و كيفيه المسح بهذا الوجه و عدم صحه غيره اذا لم يرد دليل على الجواز بغير هذا الوجه .

مضافاً الى ان المتعارف المرسوم هو هكذا (اى مسح اليمنى باليمنى و اليسرى باليسرى) و لم يرى و لم يسمع من الاصحاب غير ذلك من الوجوه المذكوره آنفاً و لو كان لظهر و شاع و بان مع ان غايه ما يستدل به على الجواز بهذه الوجوه هو الاطلاق و قد مرّ الاشكال فيه .

و بذلك ايضاً يظهر ان احتمال الاستحباب فى تقديم اليمنى على اليسرى مردود لان الاستحباب حكم من الاحكام فلزم ورود دليل يدل عليه فمع عدم الدليل فلا يصح القول بالاستحباب و صحيحه زراره ايضاً تنفى الاستحباب لان ظاهرها هو الوجوب .. .

والحاصل ان المختار كما مر هو جواز المسح معا و تقديم اليمنى على اليسرى و الاحوط مسح اليمنى باليمنى و اليسرى باليسرى و ان لايبعد العمل على الاطلاق و لكن الاحتياط لايترك .

(متن سید) و إن کان شعر علی ظاهر القدمین- فالأحوط الجمع بینه و بین البشره فی المسح.

اقول : انه قد مرّ ان الشعر النابت علی الوجه اذا لم یکن محیطاً به لزم غسله و الامر کذلک فی الشعر النابت علی الیدین لانه من توابع الید عرفاً کما مرّ الکلام فی اللحم الزائد حتی الاصبع الواحده فاذا کان الشعر من توابع الید و لم یکن احد خالیاً عن الشعر فی یده فاللازم هو غسل الشعر ایضاً مع لزوم ایصال الماء الی البشره ایضاً و اما الشعر النابت علی الراس فهو و ان کان جسماً خارجیاً و لکن العرف یعّده من توابع الراس مضافاً الی انه لم یکن احد خالیاً عن الشعر فی راسه غالباً فالامر بمسح الراس یشمل المسح علی البشره ایضاً و المسح علی الشعر یکفی فی المسح علی نفس البشره .

و اما الشعر النابت علی الرجلین فوقع الخلاف بین الاعلام فذهب بعض الی عدم اجزاء مسح الشعر عن مسح نفس البشره لان کلمه الرجل تشمل نفسها و الشعر جسم خارجی و لذا لم ینبت فی بعض الارجل و لاجل ذلک نسب الحدائق الاتفاق علی ذلک الی ظاهر الکلمات الاصحاب و علّله الشهید الثانی فی شرح الرساله بان الشعر لایمسی رجلًا و لا جزءاً منه و ما ذکر سابقاً من ان الشعر اذا کان محیطاً یجزی غسله عن غسل المحل لکان اولاً فی مورد الوجه و ثانیاً فی حکم الغسل و لکن المقام لکان فی الرجل و المسح مضافاً الی ان البحث فی الوجه لکان فی الشعر المحیط و لیس هذا النوع من الشعر موجوداً فی الرجل و لکن ذهب بعض الی کفایه مس الشعر عن مسح البشره فلایجب ازالته عن المحل لان العرف بعد ذلک الشعر من توابع الرجل .

و ذهب السيد صاحب العروه الى الجمع بين المسح على البشره و المسح على الشعر و انه هو الاحوط و لكن الظاهر ان الشعر على الرجل اذا كان خفيفاً كما هو الغالب من الاسنان بحيث ان غيره لكان من النوادر جداً ان المسح على الشعر يستلزم المسح على نفس البشره و العرف يحكم بان ذلك الشعر من توابع الرجل كما يكون الامر كذلك فى الشعر الموجود على اليد و لم يخطر ببال احد تخليل الشعر الموجود على الرجل و تبطينه و لايرى احد من العرف ان يذهب الى التخليل و التبطين حين المسح على الرجل .

و اما اذا كان الشعر غليظاً فيصح البحث عنه بانه هل يلحق بالشعر الغليظ فى الوجه ام لا مع ان الوارد فى عدم لزوم التبطين لكان فى الوجه و فعل الرسول - صلى الله عليه و آله لكان فى الوجه ايضاً فاذا لم يرد دليل على التبطين او عدمه فى الشعر الغليظ فى الرجل لكان اللازم هو التخليل و التبطين و وصول الماء الى نفس البشره لانه قد مرّ آنفاً ان الشعر لكان جسماً خارجياً نبت على البشره و المامور به هو وصول نداوه اليد الى نفس البشره دون ما كان خارجاً عنها عرفاً و الشک فى ذلک ايضاً يكفينا فى عدم العلم بالبرائه بعد كون الاشتغال يقينياً .

و لكن الذى يسهل الخطب ان وجود الشعر الغليظ فى الرجل بحيث كان محيطاً بها و لا ترى نفس البشره من ورائه لكان منتفياً بانتفاء الموضوع .

و الحاصل هو لزوم المسح الشعر الخفيف مع البشرة لانه يحسب من التوابع البشرة و اما الشعر الغليظ فالموضوع لكان منتفا بانتفاء الموضوع .

طهارت، وضو، مسح پا ۹۱/۱۲/۰۸

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

(متن سید) و یجب إزاله الموانع و الحواجب و الیقین بوصول الرطوبه إلی البشره و لا یکفی الظن .

و الامر واضح لان المصرح فی الایه الشریفه و الروایات الوارده فی الباب هو لزوم المسح علی الرجل و المسح علی الخف و امثال ذلک لایعد تحقق المسح علی الرجل و یکون ذلک حاجباً و مانعاً عن تحقق المسح علی الرجل و ان وصلت الیها الرطوبه و لکن قد مرّ سابقاً ان اللازم فی المسح هو تحقق امرین :

الاول : امرار الید الماسحه علی الممسوح .

و الثانی : سرایه الرطوبه منها الیه . و من البدیهی ان فی وصول الرطوبه تحقق احد الامرین لا کلاهما فلیس ذلک کافیاً عن المامور به لعدم المطابقه بین الماتی به و ما هو المامور به و لذا یدعی علیه (ای عدم الکفایه او لزوم رفع المانع و الحاجب) الاجماع بل یعد من الضروریات .

و فی روایه ِ الْکَلْبِیِّ النَّسَّابَهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه الصلوه والسلام - فِی حَدِیثٍ قَالَ قُلْتُ لَهُ مَا تَقُولُ فِی الْمَسْحِ عَلَی الْخُفَّیْنِ فَتَبَسَّمَ ثُمَّ قَالَ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ وَ رَدَّ اللَّهُ کُلَّ شَیْ ءٍ إِلَی شَیْئِهِ وَ رَدَّ الْجِلْدَ إِلَی الْغَنَمِ فَتَرَی أَصْحَابَ الْمَسْحِ أَیْنَ یَذْهَبُ وُضُوؤُهُمْ (۱) .

و اما الظن فی الوصول فلا اشکال فی عدم حجیته لان الاشتغال الیقینی یقتضی البرائه الیقینیه و بالظن لایحصل تلک البرائه مضافاً الی ما ورد فی الایات و الروایات من عدم الحجیه و الاعتبار فی الظن لانه لایسمن و لایغنی من الحق شیئاً .

۱- (۱) باب ۳۸ من ابواب الوضوء ح ۴

و الحاصل ان ما ذکره السید صحیح و هو المختار .

(متن سید) و من قطع بعض قدمه مسح علی الباقی

و الظاهر ان المسئله اجماعیه و من المسلمات عند الاصحاب و الدلیل علی ذلک من حیث قاعده المیسور لایسقط بالمعسور کما ذهب الیه المحقق الحکیم محل تامل لان صدق المعسور فی المقام لمن قطع جزء من رجله محل نظر لان العرف لایعد ان المسح علی المقطوع کان من باب المعسور حتی یحکم بان الباقی هو المیسور بل یحکم ان المقطوع خارج عن بدن الانسان و صار شیئاً خارجیاً عنه فالاطلاق المعسور علی شئ صار خارجیاً عن بدن الانسان محل تامل و نظر جداً .

و لکن یصح الاستدلال بالایه الشریفه بانها تدل علی وجوب المسح لقوله تعالی: وامسحوا برووسکم و ارجلکم الی الکعبین . فالمسح فی الراس و الرجل لکان حکماً یتبع موضوعه فاذا وجد فی الخارج لطرء علیه فما بقی من الرجل لکان العنوان صادقاً علیه فمع صدق العنوان ای الموضوع فالحکم جار علی مورده فمن بقی له مقدار من الرجل لیحکم العرف بان الموضوع قد وجد و ان کان غیر کامل فکما انه اذا کان انسان ناقص الخلقه بان لا تکون اصابعه کامله او تکون اصابعه علی وجه الانحدار و الانحراف او لایکون له اصابع او کف براسه و لکن العرف لایفرق بین هذه الموارد و بین ما کان خلقته کاملاً بلا نقص و لذا یحکم فی جمیع هذه الموارد بتحقق الموضوع و العنوان و وجب علیه الغسل فالامر کذلک فی المقام بلا شک و لا ریب .

مع ورود روایات تدل علی ذلک .

ص: ۴۱

كصحيحه رِفَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه الصلوه و السلام - عَنِ الْأَقْطَعِ قَالَ يَغْسِلُ مَا قُطِعَ مِنْهُ (١) .

و ايضاً فی صحيحه اخری عن رِفَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه الصلوه و السلام - قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْأَقْطَعِ الْيَدِ وَ الرِّجْلِ كَيْفَ يَتَوَضَّأُ قَالَ يَغْسِلُ ذَلِكَ الْمَكَانَ الَّذِی قُطِعَ مِنْهُ (٢) .

و من البديهی ان الروايه الاولی لكان مورد السوال فيها عن الاقطع من دون تقييد باليد او الرجل و الامام عليه الصلوه و السلام حكم علی الاطلاق بغسل ما بقی منه فيشمل المقطوع مطلقا و سياتی الكلام فی التعبير بالغسل فانتظر مع تحقق الاجماع او عدم القول بالفصل فی ان الحكم فی المقطوع علی السواء بين اليد او الرجل نعم لاجل الروايات التی وردت فی المقام لكان الاجماع تائيداً لا دليلًا بنفسه فی المقام .

و لا يخفی عليك ان المراد هو مورد الذی كان مقدار من محل الواجب باقياً فی البدن لانه اذا كانت اليد مقطوعه بتمامها فی محل الواجب فما بقی شئ من الواجب حتی يحكم بغسله .

و ايضاً عن مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عليه الصلوه و السلام - قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْأَقْطَعِ الْيَدِ وَ الرِّجْلِ قَالَ يَغْسِلُهُمَا (٣) .

و قال صاحب الوسائل ان غسل الرجل محمول علی التقيه ؛ انتهی كلامه .

اقول : انه يمكن القول بعدم التقيه و ان التعبير بالغسل لكان من باب التغليب كما فی الشمسين او القمرين .

۱- (۲) باب ۴۹ من ابواب الوضوء ح ۱

۲- (۳) المدرک ح ۴

۳- (۴) المدرک ح ۳

و الحاصل ان ما ذكره السيد صحيح و هو المختار ايضا .

(متن سيد) و يسقط مع قطع تمامه.

والمسئله واضحه لان الاحكام الشرعيه ناظره الى الخارج على وجه القضيه الحقيقيه اى من وجد الخارج و كان عليه كذا فله كذا و لكن اذا كان الموجود فى الخارج فاقداً لقيد من القيود او لشرط من الشروط و لا يمكن تحصيله فالتكليف ساقط فى حقه لان الحكم ناظر الى موضوعه فبعد تحققه خارجاً ليجرى عليه حكمه و مع عدم تحققه بالشرائط اللازمه فلا يتحقق فى الخارج ما هو الموضوع شرعاً فلا معنى لجريان الحكم على غير موضوعه .

و يمكن الاستدلال فى المقام بعد كون المسئله مما عليه التسالم بين الاصحاب و عدم وجود الخلاف فيه ان الصلوه لا تترك بحال فوجب الاتيان بها فى اى شرائط تتصور مع انها مشروطه بالطهاره لبطلانها بدونها و الطهاره لا تخلو من وجهين الطهاره المائيه و مع عدم امكانها تقوم مقامها الطهاره الترابيه فاذا يمكن الاخذ بالطهاره الترابيه عند وجدان ملاكها للزم الاخذ بها و الا للزم الاخذ بالطهاره المائيه فلزم النظر الى مفاد الايه الشريفه فى باب التيمم .

فقال الله تعالى : . . . وَ إِن كُنتُم مَّرْضـَى أَوْ عَلىَ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تجَدُواْ مَاءً فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا (1) .

و من الواضح ان عدم وجدان الماء تاره يكون بعدم وجدان الماء براسه واخرى يكون لاجل مانع عن الاستعمال كما اذا كان الماء موجوداً و لكن المرض يمنع عن استعماله (كما يظهر موارد استعمال التيمم بالنظر الدقيق من الايه الشريفه) ففى هذه الصور ان الطهاره المائيه تنتفى و يقوم مقامها حكم اخر و هى الطهاره الترابيه و فى المقام ان الواجب على المكلف هو تحصيل الطهاره المائيه لانه لايصدق فى حقه عنوان لم تجدوا ماءً لان الماء موجود و لا مانع عن استعماله لمرض او عله اخرى فالتيمم فى حقه باطل لعدم طرو ملاك التيمم مع انه لايمكن له الاتيان بالصلوه من دون الطهاره فاذا انتفت فى حقه الطهاره الترابيه للزم عليه الاتيان بالطهاره المائيه فاذا قطعت رجله بتمامها فالموضوع فى خصوص الرجل ينتفى بانتفاء الموضوع و اما فى سائر الاعضاء فلا مانع من استعمال الطهاره المائيه لاجل وجود موضوعه و طرو الحكم بعد تحقق موضوعه .

۱- (۵) المائده ۶

ان قلت : ان الوضوء مركب من الغسلات و المسحات و هما من اجزاء ذلك المركب و لا اشكال فی انتفاء الکل بانتفاء الجزء فاذا انتفی جزء من هذا المركب فلا يبقى للكل وجه .

قلت : ان هذا الامر صحيح لو لا وجود امر اخر و هو ان الصلوه لا تترک بحال مع لزوم اتيانها مع الطهاره و هی قسمان فاذا انتفی قسم فلا بد من التمسك بقسم اخر و الاتيان به مع الامكان ای مع وجود الموضوع فی الغسلات و المسحات .

فما ذکره السيد ايضا صحيح و عليه المختار .

(متن سيد) مسأله ۲۵ : لا إشكال فی أنه يعتبر أن يكون المسح بنداوه الوضوء فلا يجوز المسح بماء جديد و الأحوط أن يكون بالنداوه الباقيه فی الكف فلا يضع يده بعد تماميه الغسل على سائر أعضاء الوضوء لئلا يمتزج ما فی الكف بما فيها لكن الأقوى جواز ذلك

و قد مرّ الكلام فيه سابقاً على وجه التفصيل من انه لايجوز الاخذ فی المسح بالماء الجديد و ما ورد فيه من جواز الاخذ يحمل على التقيه و لكن وقع البحث فی انه هل يجوز اخذ الماء من سائر الاعضاء اذا كانت اليد مبتله ام لا ؟ فذهب السيد الى الجواز كما عليه جماعه من الاعلام و ذهب جماعه الى عدمه الا عند جفاف اليد و منشاء ذلك الخلاف هو مفاد الروايات بان ما دل من الروايات الداله على لزوم كون المسح بالبله الباقيه .

طهارت، وضو، مسح ۹۱/۱۲/۰۹

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح

ص: ۴۴

(كما فی روايه زراره و بكير بقوله (ع) مَسَحَ بِمَا بَقِيَ فِي يَدِهِ رَأْسَهُ وَ رِجْلَيْهِ وَ لَمْ يُعِدْهُمَا فِي الْإِنَاءِ . (۱) و كذا ما فی صحيحه زراره بقوله (ع) وَ مَسَحَ مُقَدَّمَ رَأْسِهِ وَ ظَهْرَ قَدَمَيْهِ بِبِلَّهِ يَسَارِهِ وَ بَقِيَّهِ بِلَّهِ يُمْنَاهُ . (۲)

و امثال هذه الروايات)

هل تكون صالحه لتقييد المطلقات من جواز مسح الراس او الرجلين على وجه الاطلاق او انها غير صالحه .

و الظاهر من الادله انها لاتصلح ان تكون تقييداً للمطلقات لان ما ذكر من عدم الاخذ بالماء الجديد لكان فيه بيان فعل من الافعال المعصوم عليه الصلوه و السلام – و غايه ما يستفاد منه هو عدم جواز الاخذ الماء الجديد او انه مسح بما فی يده راسه و رجليه .

و ليس فی الفعل قيد او لفظ يدل على عدم جواز غير هذا المذكور ، و من المحتمل ان المسح بنداوه اليد الباقيه عليها من

الوضوء هو افضل الافراد او انه مستحب و لکن لا دلاله فی نفس الفعل من الوجوب بحیث یدل علی عدم جواز غیره .

بل یمکن ان یقال ان محط الروایات هو النظر بان یکون المسح بما فی الید من ماء الوضوء و لایجوز ان یکون بماء جدید فعلیه لا نظر فیها علی عدم جواز المسح بالماء الوضوء الباقی علی سائر الاعضاء و ان کانت الید مبتله .

و قال المحقق الخویی ما هذا لفظه : نعم ورد فی صحیحه زراره وَ تَمْسَحُ بِبِلَّهِ یُمْنَاکَ نَاصِیَتَکَ وَ مَا بَقِیَ مِنْ بِلَّهِ یَمِینِکَ ظَهْرَ قَدَمِکَ الْیُمْنَی وَ تَمْسَحُ بِبِلَّهِ یَسَارِکَ ظَهْرَ قَدَمِکَ الْیُسْرَی (۳) .

۱- (۱) باب ۵ من ابواب الوضوء ح ۱۱

۲- (۲) المدرک ح ۲

۳- (۳) باب ۱۵ من ابواب الوضوء ح ۲

و دلالتها على الوجوب واضحه حيث دلت على ان مسح الرجل اليمنى باليد اليمنى لا بد من ان يكون ببلتها كما ان الامر كذلك فى مسح اليسرى باليد اليسرى و بهذه الصحيحه تقيد المطلقات المتقدمه . انتهى كلامه .

اقول : ان الظاهر من الصحيحه هو بيان كيفيه الوضوء من الغسلات و المسحات فدلالتها على الصحه و الاجزاء بعدها بلا اشكال و لو لم يرد دليل اخر على بيان كيفيه اخرى فاللازم هو القول بالصحه و الوجوب و الانحصار بان الصحه تنحصر فى هذه الكيفيه و لكن يمكن ان يقال :

اولاً : ان ما دل من الاطلاق من مسح الراس و الرجلين بالماء الوضوء لا بالماء الجديد يحكم بان اللازم هو كون الماء فى المسح للزم ان يكون من ماء الوضوء و لاجل ان الغالب بقاء ماء الوضوء فى اليد نظرت الروايه الى هذا الامر و لا نظر فيها الى الماء فى اليد بانه لايجوز ان يوخذ من سائر الاعضاء حتى تقييد المطلقات بهذه الروايه .

و ثانياً : قوله (ع) و تمسح ببله يمناك ناصيتك ليس فيه دلاله على ان البله فى اليد هى الباقيه من غسل اليد بعد مسح الراس ام لا مع ان الظاهر منها هو انه بالبله الموجوده فى اليد تمسح ظهر قدميك من دون اشاره الى ان البله هى الباقيه بعد مسح الراس او انها ماخوذه من اعضاء الوضوء.

و ثالثاً : انه من المحتمل ان المراد هو ان مسح الرجل اليمنى للزم ان يكون بالبله الموجوده فى اليد اليمنى و مسح الرجل اليسرى للزم ان يكون بالبله الموجوده فى اليد اليسرى فيرجع الامر الى انه لايصح مسح اليسرى بالبله الموجوده فى اليد اليمنى و مسح اليمنى بالبله الموجوده فى اليد اليسرى (مع قطع النظر عما سياتى من الجواز و عدمه)

و رابعاً : انه اذا کانت فی الروایه هـذه الاحتمالات فلا یمکن تقییـد المطلقات بهـذه الروایه لان اللازم من التقییـد هو اثبات کون الروایه صادره لاجل التقیید و ما کان حاله هذه لایصلح لان یکون مقیداً .

و الحاصـل هو بقـاء الاطلاـق فی الروایات علی اطلاقه و عـدم صـلاحیهٔ هـذه الروایات لان یکون مقیـدا للاطلاق . فیجوز مسـح الرجلین بما فی الید من البلهٔ سواء انها اخذت من سایر الاعضاء ام لا .

طهارت ، وضو ، مسح پا ۹۱/۱۲/۱۵

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح پا

(متن سـید) و کفـایه کونه برطوبه الوضوء و إن کـانت من سائر الأعضاء فلا یضـر الامتزاج المزبور هـذا إذا کانت البله باقیه فی الید .

و قـد مرّ الکلاـم فیه آنفـاً من عـدم الاشـکال فی امتزاج الماء الموجود فی الیـد بالماء الموجود فی سائر الاعضاء لان جمیع هـذه المیاه من ماء الوضوء و انما الاشکال فیما اذا کان الماء علی الیدین من ماء جدید .

و الحاصل ان ما ذکره السید هو المختار فی المسئله .

(متن سید) أما لو جفت فیجوز الأخذ من سائر الأعضاء بلا إشکال من غیر ترتیب بینها علی الأقوی .

اقول : انه لا اشـکال فی جواز اخـذ البلل من اللحیه عند جفاف الید و فی المقام روایات بعضـها ضـعیفه السـند و لکن فیها روایه صحیحه و هی من الحلبی عن ابی عبـد الله علیه الصـلوه و السـلام – قَالَ إِذَا ذَکَرْتَ وَ أَنْتَ فِی صَـلَاتِکَ أَنَّکَ قَدْ تَرَکْتَ شَـیْئاً مِنْ وُضُوئِـکَ إِلَی أَنْ قَالَ وَ یَکْفِیـکَ مِنْ مَسْحِ رَأْسِـکَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْ لِحْیَتِکَ بَلَلَهَا إِذَا نَسِـیتَ أَنْ تَمْسَـحَ رَأْسَکَ فَتَمْسَـحَ بِهِ مُقَـدَّمَ رَأْسِکَ (۱) .

ص: ۴۷

۱- (۱) : باب ۲۱ من ابواب الوضوء ح ۲

و الظاهر من الروایه هو جفاف الید و ان لم یصرح به فی الروایه لان الید بعد الوضوء قد اصابت اشیاء مختلفه و اللازم من ذلک هو جفاف الید و لذا عند الجفاف یصح اخذ الماء من اللحیه و اتمام ما بقی من افعال الوضوء .

و اما الروایات التی کان سندها ضعیفاً فلا اشکال فی العمل لانه :

اولاً : ان مفادها هو مفاد هذه الصحیحه .

ثانیاً : ان عمل الاصحاب لکان جابراً لضعفها .

و ثالثاً : انه لو کان فی البین روایه صحیحه دلاله و سنداً و یصح التمسک بها فلا فائده فی البحث فی ان یکون التمسک فی العمل بهذه الروایه الصحیحه او یکون بتلک الروایات الضعیفه مع جبران ضعفها بعمل الاصحاب .

و اما الکلام فی الاخذ بالماء الموجود فی اللحیه فالظاهر انه لا خصوصیه فی ذلک الا ان الماء الموجود فیها لکان اکثر من الماء الموجود فی الحاجب او اشفار العین فلو فرض جفاف الماء فی اللحیۀ لکان جفاف الماء فی الحاجب او اشفار العین قد تحقق قبله و لذا رأینا فی روایه الصدوق عن الصادق علیه الصلوه و السلام انه قال : قَالَ الصَّادِقُ ع إِنْ نَسِیتَ مَسْحَ رَأْسِکَ فَامْسَحْ عَلَیْهِ وَ عَلَی رِجْلَیْکَ مِنْ بِلَّهِ وُضُوئِکَ فَإِنْ لَمْ یَکُنْ بَقِیَ فِی یَدِکَ مِنْ نَدَاوَهِ وُضُوئِکَ شَیْ ءٌ فَخُذْ مَا بَقِیَ مِنْهُ فِی لِحْیَتِکَ وَ امْسَحْ بِهِ رَأْسَکَ وَ رِجْلَیْکَ وَ إِنْ لَمْ یَکُنْ لَکَ لِحْیَهٌ فَخُذْ مِنْ حَاجِبَیْکَ وَ أَشْفَارِ عَیْنَیْکَ وَ امْسَحْ بِهِ رَأْسَکَ وَ رِجْلَیْکَ وَ إِنْ لَمْ یَبْقَ مِنْ بِلَّهِ وُضُوئِکَ شَیْ ءٌ أَعَدْتَ الْوُضُوء (۱) .

۱- (۲) : المدرک ح ۸

ففیها تعبیر دقیق فی کلامه (ع) لانه لم یقل اذا جف ماء اللحیه فخذ من حاجبیک لانه من البعید بقاء الماء فی الحاجب مع جفافه فی اللحیه و لذا قال اذا لم یکن لک لحیه فخذ من مکان اخر الذی یحتمل فیها بقاء الماء .

و الحاصل انه لاخصوصیه فی خصوص اللحیه الا ان الماء الباقی فیها هو الاکثر مما بقی فی سائر الاعضاء لانه من المحتمل امکان جفاف الید عند تصریف الریاح و بقاء الماء فی اللحیه نعم اذا جف جمیع هذه الموارد فالوضوء ناقص و لم یکن ماء لاتمامه فاللازم هو الانصراف من الصلوه لعدم صحتها عند بطلان الوضوء .

(متن سید) و إن کان الأحوط تقدیم اللحیه و الحواجب علی غیرهما من سائر الأعضاء نعم الأحوط عدم أخذها مما خرج من اللحیه عن حد الوجه کالمسترسل .

اقول : اذا جفت النداوه الباقیه علی الید بحیث لزم الاخذ من سائر الاعضاء فهل لزم مراعاه الترتیب بان اللازم هو الاخذ اولاً من اللحیه ثم الحاجب ثم اشفار العین کما هو المذکور فی روایه الصدوق او ان هذه المراعاه غیر لازمه فیرجع الکلام الی ان المذکور فی غیر روایه الصدوق فی الاخذ من اللحیه هل کان لاجل ان اللحیه لها خصوصیه و لا علم لنا بملاکات الاحکام فی الواقع او ان اللحیه مذکوره من باب المثال و لاجل ان الماء الموجود فیها هو الاکثر من الماء الموجود فی غیرها و امکان جفاف سائر الاعضاء بعد جفاف اللحیه بعید جداً فکان مراد الروایه هو الاخذ من مکان یمکن اخذ النداوه منه و لا خصوصیه فی نفس اللحیه .

و ما ذکر فی روایه الصدوق (المذکوره آنفاً) لیس الترتیب فیها ترتیب لزم العمل علی طبقه بل کان من باب المثال و ما هو المتعارف الموجود فی الخارج (علی فرض کون مرسلات الصدوق کالمسندات) .

فنقول : انه علی القول بعدم حجیه مرسلات الصدوق فالمذکور فی الروایات هو اللحیه و لا نعلم ان غیرها یجوز اخذ الماء منه ام لا ـ . فاحتمال کون اللحیه لها خصوصیه فی نظر الشارع الاقدس و لا سبیل للعقل الی مناطات الاحکام فاللازم هو اخذ الماء من اللحیه و لا غیر و علی فرض صحه مرسلات الصدوق فالترتیب الموجود فیها له احتمالان :

الاول : ان الترتیب لازم فی نظر الشارع الاقدس لملاک لا سبیل للعقل الیه .

الثانی : ان المذکور فیها لکان من باب المثال کما هو الظاهر منها و لذا قال و ان یکن لک لحیه فخذ من حاجبیک و اشفار عینیک فالمراد هو الاخذ من مکان یمکن اخذ النداوه منه و لیس لنفس الترتیب اثر فی نظر الشارع فکلا الوجهین یمکن ان یتمسک به و لاجل ذلک ان القول بالاحتیاط محل تامل الا علی القول به و لان الامر بین التعیین و التخییر بان اخذ الماء من اللحیه هو المتعین عند جفاف بله الموجوده فی الید او ان المکلف مختار بین الاخذ من اللحیه و من غیرها فاذا دار الامر بین التعیین و التخییر فالتعیین هو المرجع احتیاطاً فلزم اخذ الماء من اللحیه احتیاطاً .

و اما الکلام فی ان الماء الموجود فی المسترسل من اللحیه الذی خرج عن حد الوجه عرفاً هل یجوز اخذ الماء منه او لا یجوز ؟

فـذهب المحقق الهمـدانى الى الجواز مسـتنداً بان الماء الموجود عليه يصدق عرفاً انه من ماء الوضوء فلا اشـكال فى الاخذ منه ؛ انتهى كلامه .

و لكن الظاهر عدم صحه ذلك لوجوه :

اولاًـ : ان المقـدار الـذى خرج عرفاً عن الحـدّ لاـيكون عرفـاً من توابع الوجه و لاـيجب غسـله و لاـيكون ذلـك الا لخروجه عن الواجب و يكون خارجياً و من الطبيعى ان الماء الموجود عليه يكون ماء خارجياً (لان محله كان خارجاً عن الحـدّ) فالاخـذ منه يكون من مصاديق الماء الجديد فلا يجوز .

و ثانيـاً : ان صـرف كون النـداوه من ماء الوضوء لايكفى فى صـحه الاخـذ به فهل يجوز اخـذ الماء من الظرف الـذى اجتمع ماء الوضوء بعـد اسـتعماله فيه بصـرف كون هـذا المـاء من مـاء الوضوء ؟ و الاـمر واضـح و المقام من هـذا القبيل بعـد فرض خروج المسترسل عن الحدّ و توابعه عرفاً .

و ثالثـاً : ان الظاهر من الروايه فى جواز اخـذ الماء من اللحيه هو ما يكون من الوجه و المقـدار الـذى كان مسترسـلاً لكان خارجاً عن الوجه فلا تشمله الادله .

و رابعاً : اذا شك فى ان الماء من اللحيه اذا كان مسترسلاً هل يكون من الوجه و توابعه ام لا يكون فهذا يكفى فى الشك فى ان الماء من ماء الوضوء او من الماء الخارج فلا يصح عند الشك الاخذ به لعدم صحه الوضوء من ماء يشك فى جواز الاخذ به لانه اذا كان هـذا الماء من ماء الوضوء يصـح الاخـذ به و ان كان من ماء جديـد فلا يصح الاخذ به و من البديهى انه لايصح الوضوء بماء شك فى جواز الاخذ به و عدمه كما اذا شك فى ان الماء هو ماء غصبى ام لا فيرجع الامر الى ان الاشـتغال اليقينى يقتضـى البرائه اليقينه فلا يحصل من الوضوء بهذا الماء العلم بالبرائه .

و الحاصل عدم جواز اخذ الماء من المسترسل .

(متن سید) و لو کان فی الکف ما یکفی الرأس فقط مسح به الرأس ثمَّ یأخذ للرجلین من سائرها علی الأحوط و إلا فقد عرفت أن الأقوی جواز الأخذ مطلقا

و قد مرّ الکلام فی ذلک من جواز المسح بالبله بالباقیه علی الید او من الماء الموجود من سائر الاعضاء لان جمیع من هذه المیاه لکان من ماء الوضوء الموجود فی محل الوضوء و لا اشکال فی المسح بماء الوضوء سواء کانت البله فی الید هی الباقیه بعد غسل الید او کان من سائر الاعضاء فالاخذ منها و مسح به علی الراس او الرجل .

طهارت، وضو، مسح 91/12/16

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح

(متن سید) مسأله۲۶ : یشترط فی المسح أن یتأثر الممسوح برطوبه الماسح و أن یکون ذلک بواسطه الماسح لا بأمر آخر .

و المسئله واضحه لانه لو کانت الید الماسحه یابسه لایصدق علیه عنوان المسح ببله ما فی الید من ماء الوضوء بل اللازم من التعبیر بالبله هو تاثیر الرطوبه من الماسح الی الممسوح و سریان الرطوبه منه الیه و قد مرّ سابقاً ان اللازم هو المسح بالبله الباقیه من الید و هی الماسح علی الممسوح و لایجوز بغیرها .

(متن سید) و إن کان علی الممسوح رطوبه خارجه فإن کانت قلیله غیر مانعه من تأثیر رطوبه الماسح فلا بأس- و إلا لا بد من تجفیفها و الشک فی التأثیر کالظن لا یکفی بل لا بد من الیقین .

ص: ۵۲

و لایخفی علیک ان الرطوبه الموجوده علی محل المسح لکان علی ثلاثه اوجه :

الاول : ما کانت الرطوبه قلیله بحیث لا تمنع من تاثیر الرطوبه من الماسح الی الممسوح ففی هذه الصوره فلا اشکال فی صحه الوضوء و عدم لزوم تجفیف المحل لان ما هو المقصود من المسح و هو تاثیر الرطوبه من الماسح الی الممسوح قد تحقق مضافاً الی عدم اشتراط جفاف المحل حین المسح فی روایه او اصل .

الثانی : ما کانت الرطوبه کثیره بحیث استهلک فیه الماء الباقی علی الید او انها مانعه عن تاثیر الرطوبه من الماسح الی الممسوح فمن البدیهی لزوم رفع هذا الماء عن المحل لیتحقق به المقصود و هو تاثیر الرطوبه من الماسح الی الممسوح .

و الثالث : هو الشک فی مقدار الرطوبه بانه هل کانت کالوجه الاول او کانت کالوجه الثانی فلا اشکال ایضاً فی لزوم رفع ما هو المشکوک لان الاشتغال الیقینی یقتضی البرائه الیقینیه و لا تحصل تلک البرائه الا بعد رفع المانع و ما یتوهم انه مانع مع ان

الشک و الظن فی ذلک سواء لان العلم بالبرائه لایحصل بهما کما لایخفی .

(متن سید) مسأله ۲۷ :إذا کان علی الماسح حاجب و لو وصله رقیقه لا بد من رفعه و لو لم یکن مانعا من تأثیر رطوبته فی الممسوح .

و المسئله واضحه لان الظاهر من قوله تمسح ببله یمناک علی الممسوح هو المباشره فی المسح ای مسح الید الماسحه علی الممسوح و لو کان علی الید مانع (و لو علی وجه الرقه) فالماسح هو ذلک المانع الرقیق لا الید مباشره و سریان الرطوبه الی الممسوح لایکفی فی الاتیان بالواجب لان فی الواجب قیدین الاول ان یکون المسح بالید مباشره و الثانی سریان الرطوبه من الید الماسحه الی الممسوح و من البدیهی اذا انتفی احد القیدین فالمأتی به لایکون مطابقاً للمامور به فلیس فیه امتثال الامر کما لایخفی .

ص: ۵۳

(متن سید) مسأله ۲۸ : إذا لم یمکن المسح بباطن الکف یجزی المسح بظاهرها و إن لم یکن علیه رطوبه نقلها من سائر المواضع إلیه ثمَّ یمسح به .

و فی المتن مسئلتان:

الاولی : اذا کان المسح بباطن الکف معذوراً یجزی المسح بظاهرها و اذا لم یکن علیه رطوبه یصح اخذها من سائر الاعضاء او من اللحیه (علی الخلاف المتقدم) ثم المسح بها علی المحل فذهب صاحب المدارک الی صحه ما ذکرناه علی القطع .

و الثانیه : اذا تعذر الظاهر للمسح ایضاً کمن لیست له ید براسها او ان الظاهر کالباطن فی العذر (کما اذا کان فی الظاهر جرح او قرح کالباطن و لایمکن له المسح لا بالظاهر و لا بالباطن) یجوز له ان یمسح بذراعیه فذهب صاحب المدارک الی صحه ذلک و ان ذلک هو الاقوی فی المسئله .

مع انه قد ظهر من خلال ما ذکرناه سابقاً ان عدم التمکن من المسح اذا کان لاجل جفاف المحل و لم یمکن اخذ الرطوبه من سائر الاعضاء فالوضوء باطل و یجب علیه اعادته لعدم امکان تحقق الوضوء اذا انتفی بعض ارکانه .

و اما الکلام فی المسئله الاولی : فنقول انه علی فرض عدم اعتبار خصوص الباطن کما سیأتی الکلام فیه فالامر واضح لانه مع عدم الخصوصیه یرجع الامر الی الظاهر و اما علی القول باعتبار الباطن فی المسح فیرجع الامر الی ان قاعده ان المیسور لایسقط بالمعسور جاریه فی المقام ام لا ؟

فعلی الجریان فلا اشکال ایضاً فی الصحه لان المسح بالباطن معسور و المسح بالظاهر میسور فیصح الاخذ بالمیسور عند طرو المعسور و لذا قال فی المدارک الظاهر ان محل المسح هو باطن الید و اذا تعذر المسح بالباطن اجزأه الظاهر قطعاً .

و لکن الحق فی المسئله ان الروایات الوارده فی الباب الداله علی المسح لایذکر فیها ما یدل علی لزوم کون المسح بالباطن بل المستفاد منها هو لزوم المسح بالید من دون قید فیها بخصوص الباطن .

و اما القول بان الرواه لم ینقلوا ان النبی صلی الله علیه و آله- و الامام علیه الصلوه و السلام - لم یمسحوا بظاهر الید و لو فعلوه لنقلوا الینا فالجواب عنه واضح لان النبی او الامام علیهما الصلوه و السلام - قد فعلوا بما فعله الناس و ما هو المتعارف و المرسوم عندهم مع ان المسح بباطن الید لکان اسهل من المسح بظاهرها و لعل الوجه فیما فعله الناس هو هکذا و لاجل هذا الامر (ای کون ما فعله النبی - صلی الله علیه و آله مطابقاً لما فعله الناس) لم یذکر الرواه المسح بغیر هذا الوجه مع ان الفعل لا لسان له بالخصوصیه من الوجوب او الاستحباب او انه من افضل الافراد و المصادیق بل غایه ما یستفاد من الفعل هو الصحه و الجواز و الاجزاء و تحقق الامتثال به و لا دلاله فیه علی الانحصار بان الاجزاء و الصحه منحصر بهذا الوجه و لا غیر .

و لا باس بذکر بحث اصولی فی المقام .

و هو انه اذا کان دلیل الاطلاق دلیلاً لفظیاً و لکن دلیل المقید دلیل لبی کالاجماع او الشهره فلا اشکال فی ان اللازم فی الدلیل اللبی هو الاخذ بالقدر المتیقن لعدم الاطلاق فی الدلیل اللبی مع ان القدر المتیقن هو المسح بالباطن فاذا وقع الاشکال فی المسح بالباطن فلزم الاخذ باطلاق الدلیل اللفظی لعدم جریان الدلیل اللبی الی غیر الباطن (لان الدلیل اللبی یصح الاخذ به فی القدر المتیقن فقط و ظاهر الید لیس من القدر المتیقن) و قد مر ان ما دل علی الاطلاق اللفظی فی المسح هو صحه المسح بالید من دون تقیید فیه بالباطن فالاطلاق یشمل ظاهر الید و لا مانع فیه لعدم شمول ما یدل علی التقیید هذا المورد فاطلاق قائم بلامانع فیصح الاخذ به .

ص: ۵۵

و اما الكلام فى المسئله الثانيه : فنقول ان ما دل من الاخبار فى المقام هو المسح باليد من دون تقييد بالكف و قلنا آنفاً ان المسح بالظاهر يصح ايضاً لاطلاق اليد عليه و النبى او الامام عليه الصلوه و السلام – قد فعلوا بما فعله الناس و لكن لا يخفى عليك ان للنبى او الامام عليه الصلوه و السلام – يداً او كفاً و باطناً و ظاهراً فى اليد فلايصح الاستناد بافعالهم الى ما نحن بصدده لمن ليس له كفاً و لا ـ باطناً من اليد و لا ظاهراً كمن ليس له يد براسها فيرجع الامر الى اطلاق ما دل على لزوم المسح باليد عند عدم التمكن بما دون الزند الى ما فوقه و هو الذراع لانه اولاً يصح اطلاق اليد عليه و ثانياً ان الرطوبه الموجوده على الذراع هى من ماء الوضوء فالمسح لكان باليد و الرطوبه هى الرطوبه من ماء الوضوء فلا اشكال فى الصحه فى الفرض المذكور .

(متن سيد) و إن تعذر بالظاهر أيضا مسح بذراعه .

فقد مرّ الكلام فيه آنفاً فراجع .

(متن سيد) و مع عدمه رطوبته يأخذ من سائر المواضع .

وقد مرّ الكلام فيه ايضاً بان اللازم هو المسح بماء الوضوء و لايصح الاخذ بالماء الجديد .

(متن سيد) و إن كان عدم التمكن من المسح بالباطن من جهه عدم الرطوبه و عدم إمكان الأخذ من سائر المواضع أعاد الوضوء .

و الكلام فيه ايضاً قد مرّ سابقاً لانه اذا لم يكن فى اليد رطوبه و لا فى ساير الاعضاء فالمسح لايتحقق لعدم الماء مع عدم صحه الاخذ من الماء الجديد ففى هذه الصوره قد انتفى الكل بانتفاء بعض اركانه فلزم عليه اعاده الوضوء و ايجاد جميع اركانه .

(متن سید) و کذا بالنسبه إلی ظاهر الکف فإنه إذا کان عدم التمکن من المسح به عدم الرطوبه و عدم إمکان أخذها من سائر المواضع لا ینتقل إلی الذراع بل علیه أن یعید .

و المسئله واضحه لان الظاهر من الید فی الوضوء بالنظر الی التناسب بین الحکم و الموضوع هو ما دون الزند و لذا لم یفت احد بصحه الوضوء و المسح بالذراع اذا کان له کف و ظاهر (ای ما دون الزند) و یمکن له الوضوء به و لذا ان المسح بالذراع لکان لمن لیس له الزند و علیه من کان له کف و ظاهر و لکنه جف و لم یمکن له اخذ الماء من سائر الاعضاء لم تصل النوبه الی الذراع لانه قد مرّ ان الذراع (ای ما فوق الزند) یجوز ان یمسح به لمن لیس له ما دون الزند .

(متن سید) مسأله ۲۹: إذا کانت الرطوبه علی الماسح زائده بحیث توجب جریان الماء علی الممسوح لا یجب تقلیلها بل یقصد المسح بإمرار الید و إن حصل به الغسل و الأولی تقلیلها.

اقول : انه لایخفی علیک ان الغسل و المسح امران مختلفان و ماهیتان متفاوتتان لان الغسل هو اجراء الماء فی المحل بعد استیلاء علیه و المسح امرار الید علی المحل فهما شیئان مختلفان عرفاً و لغه کما فی الشرع ایضاً .

و قال العلمین المحققین الحکیم و الخویی : ان النسبه بینهما هو العموم و الخصوص من وجه فتاره یکون غسل من دون المسح و اخری یکون مسح من دون الغسل و ثالثه یجتمعان .

ص: ۵۷

و قال المحقق الخویی ان الغسل لم یثبت کونه مانعاً عن المسح و انما ثبت عدم اجزائه عن المسح فالغسل غیر مانع عن تحقق المسح فالتقلیل غیر واجب نعم هو اولی خروجاً عن شبهه الخلاف و تحصیلاً للجزم بالامتثال ، انتهی کلامه .

و قال المحقق الحکیم : ان المسح مع کثره الماء الممسوح به یلازمه الغسل و ان کان منشاء انتزاع المسح هو امرار الماسح علی المحل , انتهی کلامه .

اقول : الغسل و المسح کما مر شیئان مختلفان و لایصح قیام احدهما مقام الاخر مع ان الایه الشریفه قد فصل بینهما بلزوم تحقق عنوان الغسل فی الوجه و الیدین و تحقق عنوان المسح فی الراس و الرجلین فاللازم هو تحقق العنوان و لا باس بعد تحقق العنوان ، تحقق عنوان اخر و الذی یسهل الخطب فی المقام ان الرطوبه الموجوده علی الماسح اذا کانت زائده علی الحد اللازم و یرید الماسح بهذه الرطوبه المسح فلا اشکال فی تحقق المسح اولاً ثم تحقق الغسل بعد تحقق المسح و علیه لا اشکال فی تحقق العنوانین فی زمانین بان المسح قد تحقق فی زمان ثم تحقق الغسل فی زمان اخر فالامر بالمسح قد تحقق و یصح به الامتثال و الاجزاء و من البدیهی انه قد تم الوضوء بتحقق اخر جزئه فالغسل الذی تحقق بعده قد تحقق بعد اتمام الوضوء و لایرتبط به .

و فی المقاصد العلیه : الحق اشتراط عدم الجریان فی المسح مطلقا و ان بین المفهومین تبایناً کلیاً لدلاله الایه الشریفه و الاخبار و الاجماع علی ان الغسل لایجری عن المسح و لا شک ان الماء الجاری علی العضو علی هذا الوجه (ای اذا کان الماء کثیراً حین المسح) غسل یتحقق مفهومه فیجوز سوق الاجماع علی عدم جوازه ؛ انتهی .

ص: ۵۸

اقول : انه اذا تحقق عنوان الغسل مقام عنوان المسح فلا اشكال فی عدم الصحه و لکن اذا تحقق العنوانان فی زمانین مختلفین فلا اشکال فیه لما ذکرناه مضافاً الی تحقق عنوان الغسل بعد اتمام الوضوء فالغسل یتحقق بعده فلا یرتبط بالوضوء و لذا لا اشکال فی ادخال المکلف رجلیه فی حوض من الماء بعد اتمام المسح لان ذلک امر خارجی عن ارکان الوضوء .

طهارت ، وضو ، مسح ۹۲/۰۱/۱۷

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح

مسأله ۳۰ : یشترط فی المسح إمرار الماسح علی الممسوح فلو عکس بطل نعم الحرکه الیسیره فی الممسوح لا تضر بصدق المسح.

اقول : انه لایخفی علیک ان المسح یستعمل فی المعنیین :

الاول : انه یرید من المسح ازاله الوسخ او شیء اخر عن الممسوح کما اذا قیل مسحت یدی بالحجر فمن الواضح ان المسح بهذا الاعتبار لایعتبر فیه امرارالید علی الحجر لان المراد هو ازاله الوسخ و لایرید امراً سواها و لا نظر فیها الی کیفیه خاصه.

و الثانی : ان المراد من المسح هو الامرار نظیر قوله مسحت یدی علی الراس الیتیم ففی هذه الصوره لکان المراد هو امرار الید علی الراس لا امرار الراس علی الید و لا شک فی ان المسح فی المقام لکان بالوجه الثانی فاذا کان الامر کذلک للزم عرفاً تحقق عنوان امرار الماسح علی الممسوح و الحرکه الیسیره فی الممسوح لا تضر بصدق الامرار عرفاً فلا اشکال فی الصحه فی هذه الصوره و لکن اذا کانت الحرکه کبیره بحیث لایصدق امرار الید الماسحه علی الممسوح فلا اشکال فی عدم الصحه و الجواز .

ص: ۵۹

ما ذکره السید هو المختار .

مسأله ۳۱ : لو لم یمکن حفظ الرطوبه فی الماسح من جهه الحر فی الهواء أو حراره البدن أو نحو ذلک و لو باستعمال ماء کثیر بحیث کلما أعاد الوضوء لم ینفع فالأقوی جواز المسح بالماء الجدید و الأحوط المسح بالید الیابسه ثمَّ بالماء الجدید ثمَّ التیمم أیضا.

ولایخفی علیک ذهاب المشهور الی انه اذا لم یمکن حفظ الرطوبه فی الید جاز له المسح بالماء الجدید. و قال صاحب الجواهر انه لم اعثر علی من افتی بالتیمم فی حقه و لکن السید احتاط بعد الفتوی بالمسح بالماء الجدید بالجمع بینه و بین المسح بالید الیابسه و التیمم بعدهما .

فلزم البحث فی امرین :

الاول : فی جواز المسح و امکانه بالید الیابسه عند التعذر عن المسح بالید المبتله الباقیه علی الید .

والثانی : فی امکان اتمام الوضوء بالماء الجدید او انه لزم علیه التیمم .

و اما الکلام فی الامر الاول : فلا یخفی علیک ان وجوب المسح بالید الیابسه لایثبت فی الشریعه مع ان المسح بالید الیابسه علی وجه الاحتیاط لاینافی عدم الوجوب لان ما ذکرناه سابقاً من الادله بان الامام علیه الصلوه و السلام لم یتخذ ماء جدیداً او لم یدخل یده فی الماء الخارجی و امثال ذلک لکان فیما اذا کانت الید مبتله و لذا لا اشکال فی عدم جواز اخذ الماء الخارجی فی هذه الحاله مضافاً الی عدم ورود ما یدل علی انه اذا کانت الید یابسه وجب المسح بها بحیث لو مسح حینئذ بالماء الخارجی بطل مسحه و لذا ان وجوب المسح بالید الیابسه علی ما ذکرناه کان منتفیاً لعدم ما یدل علی وجوب ذلک .

و اما الکلام فی الامر الثانی : من جواز الاخذ بالماء الجدید او لزوم التیمم فعمده ما یمکن ان یستدل للقول المشهور هو وجوه :

الوجه الاول : هو قاعده المیسور کما عن المعتبر و البیان و المقاصد العلیه و غیرها لظهور مفاد دلیلها علی صحه الوضوء الناقص .

فیقال فی تقریبها ان الواجب علی المکلف هو المسح بالبله الباقیه علی الید و حیث ان هذه الخصوصیه کانت معذوره وجب المسح بمطلق البله و لو کانت خارجیه لان المسح بها کانت میسوراً للمکلف و لایسقط المیسور بالمعسور (ای البله الباقیه علی الید) .

اقول : ان الاخذ بالقاعده فی المقام محل تامل .

لانه اولاً : ان سندها ضعیف لانها نبوی او علوی و کلاهما ضعیف سنداً .

و ثانیاً : ایضاً ان دلالهٔ محل تامل لانه اذا کان عمل له شروط او قیود و لکن الاتیان ببعض الشروط او القیود کان معذوراً فحینئذ یقال هل یصح او وجب علی المکلف الاتیان بباقی الشروط او القیود بدلاله تلک القاعده ام لا بان المیسور من ذلک العمل لایسقط بالمعسور فهذا هو مفاد العمل بتلک القاعده .

و ثالثاً : ان اللازم علی طبق القاعده (لیس المراد من القاعده فی هذا الاستدلال قاعده المیسور لایسقط بالمعسور) ان المشروط ینتفی بانتفاء الشرط او الکل بانتفاء الجزء فاذا کان المسح مشروطاً بالبله الباقیه علی الید فمع انتفاء هذا الشرط فاللازم هو انتفاء المسح براسه الا ان یدل دلیل علی اقامه شئ اخر مقامه و لو لا ذلک فاللازم هو انتفاء المشروط براسه .

ص: ۶۱

و رابعاً : ان الماء الخارجی هو امر خارج عن الوضوء و حقیقته و لاجل ذلک یسمی بالماء الموصوف بالخارجی فلا معنی لادخال امر خارجی عن الوضوء فی الوضوء و حقیقته لان المفروض انه امر خارج عن حقیقته فکما ان الغسل ینتفی اذا لم یکن للمکلف ید براسها فکذلک ان المسح ایضاً ینتفی اذا لم یکن للمکلف رجل او له رجل و لیس فی البین ماء یمسح به فلا معنی لادخال الامر الخارجی فی حقیته الوضوء .

و خامساً : ان الخصوصیات المتعذره من الشروط او القیود مختلفه لانه ربما کان بعض الخصوصیات علی وجه لا تکون من مقومات ذلک العمل عرفاً ففی هذه الصوره یصح الاخذ بالقاعده علی فرض صحتها سنداً کما اذا امر المولی باتیان الماء البارد و لکن تعذر الاتیان بالبارد ففی هذه الصوره یصح عرفاً الاتیان بالماء الغیر البارد .

و لکن قد یکون بعض الخصوصیات المتعذره من المقومات لذلک العمل بحیث اذا نظر الی تلک الخصوصیه لایمکن اقامه شی اخر مقامها کما اذا کان المولی مریضاً و امر الطبیب لشفاء مرضه باکل ماء الرمان فلا یصح حینئذ الاخذ بماء البرتقال مقام ماء الرمان اذا کان الاتیان به معذوراً و معسوراً ففی هذه الصوره لایری العرف اقامه المیسور مقام المعسور لوجود الخصوصیه فی ماء الرمان و المقام من هذا القبیل لان اللازم فی الوضوء هو الاخذ بالبله الباقیه من ماء الوضوء و الماء الخارجی امر مباین عرفاً فاقامه ذلک المیسور مقام المعسور مشکل جداً .

و اضف الی ذلک انه لا علم لنا بملاکات الاحکام فی نفس الامر و الواقع فیمکن وجود خصوصیه فی البله الباقیه علی الید التی لا تکون فی الماء الخارجی و احتمال ذلک یکفینا فی عدم جواز الاقامه .

طهارت، وضو، مسح ۹۲/۰۱/۱۸

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح

و اما روایه عَبْدِ الْأَعْلَى مَوْلَى آلِ سَام قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام عَثَرْتُ فَانْقَطَعَ ظُفُرِی فَجَعَلْتُ عَلَى إِصْبَعِی مَرَارَةً فَكَیْفَ أَصْنَعُ بِالْوُضُوءِ قَالَ یُعْرَفُ هَذَا وَ أَشْبَاهُهُ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ما جَعَلَ عَلَیْكُمْ فِی الدِّینِ مِنْ حَرَجٍ امْسَحْ عَلَیْهِ (۱) .

فمن البدیهی انه :

اولاً : لا دلاله فی هذه الروایه لجریان قاعده المیسور فی المقام لان السائل یسئل عن مورد حرجی و معسور علیه فاتی الامام علیه الصلوه و السلام بالحکم الجدید فی طرف الحرج و العسر فلا ارتباط بین ما ذکره الامام علیه الصلوه و السلام و بین قاعده المیسور المبحوث عنها فی المقام .

و ثانیاً : انه لایدخل امر خارجی عن حقیقه الوضوء فی الوضوء بل المستعملات جمیعاً من الوضوء و حقیقته و لکن وقع عذر فی المسح علی نفس البشره مباشره فاتی الامام علیه الصلوه و السلام بالمسح علی المراره .

و ثالثاً : ان المعسور هو المسح علی نفس البشره فاذا کان هذا هو المعسور و لکن المسح علی المراره التی علیها هو المیسور لایسقط المیسور بذلک المعسور .

و بعباره اخری : ان الشرط فی المقام لاینتفی حتی یستلزم انتفاء ذلک انتفاء المشروط بل طرء عذر فی المسح علی جزء من الرجل فحکم الامام علیه الصلوه و السلام بالمسح مع البله الباقیه فی الید علی المراره لاجل العذر فی المسح علی نفس البشره .

۱- (۱) باب ۳۹ من ابواب الوضوء ح ۵

و رابعاً : ان الروایه ناظره الی بیان الحکم الحرجی و المعسور بان الملکف حین طرو العذر و الحرج ما هو وظیفته فلا نظر فیها الی اقامه المیسور مقام المعسور اخذاً بمفاد تلک القاعده .

و خامسا : ان الانقطاع و الجرح لکان علی ظفر و المرارۀ ایضا تکون علیه و قد مر سابقا ان اللازم فی المسح عرضا هو المسماه فاذا کانت المرارۀ علی ظفر فلا اشکال فی جواز المسح علی سایر الاصابع و لکن الامام علیه السلام لایحکم بالمسح علی سایر الاصابع التی لایکون لها هذا المحذور بل حکم بالمسح علی المرارۀ و بذلک یظهر ایضا ان الامام علیه السلام نظر الی حکم المسح و کیفیته فی صورۀ الجرح لا اقامۀ المیسور مقام المعسور لکفایۀ المسح علی سایر المواضع و امکانه و جوازه. اللهم الا ان

يقـال ان الانقطاع و الجرح و ان كان على ظفر واحـد و لكن المرارة جعلت على جميع ظهر الرجل عرضا عرضا و لـذا حكم امام عليه السـلام بالمسـح على المرارة و على اى حـال ان الروايـة فى مقـام بيـان وظيفـة المكلف عنـد الجرح لا ـ اقامـة الميسور مقـام المعسور .

الثانى من الادله : لقول المشهور : هو استصحاب وجوب المسح .

تقريب ذلـك ان المتوضـى قـد وجب عليه المسـح قبل حـدوث الحراره الشديـده الموجبه لجفاف اليـد فيستصـحب بقاء وجوب المسح بعد طروها فاللازم هو وجوب المسح اما باليد اليابسه او بالماء الجديد .

اقول : و فيه : ان الاستصـحاب فى المقام لكان من باب القسم الثالث من اقسام الاستصـحاب الكلى لانه يرجع الى ان الواجب قد تعلق بالمسـح بالبله الباقيه من الوضوء و هذا الواجب قد زال حسب الفرض و لكن شك فى حدوث فرد اخر مقامه سواء كان هو اليد اليابسه او الماء الجديد او لم يحدث شى مقامه مع ان صحه الاخذ بالاستصحاب فى هذا القسم محل تامل .

ص: ۶۴

و اضف الی ذلک ان وجوب المسح بنفسه لیس هو القضیه المتیقنه حتی یستصحب ذلک فی القضیه المشکوکه بل الوجوب هو المسح بالبله الباقیه علی البشره فالمسح مقید من اول الامر فاذا طرء عذر فی المسح علی البشره کما اذا جعل علیها مراره لاجل الجرح مثلاً ـ فیصح استصحاب وجوب المسح بالبله الباقیه علی المراره بالاستصحاب بان الوجوب ای المسح مع تقییده بالبله الباقیه واجب قبل طرو الجرح فهل یکون باقیاً بعد طرو الجرح فیصح استصحاب ذلک الوجوب و لکن الامر فی المقام لیس کذلک لان المستدل استصحب نفس وجوب المسح من دون تقییده بالبله بالباقیه فهذا لیس هو المستصحب کما لایخفی .

الوجه الثالث : من الادله لقول المشهور هو التمسک باطلاق الاخبار الآمره بالمسح مقیده بکون المسح بالبله الباقیه من الوضوء علی الید و لکن هذا القید لکان فی صوره التمکن من تلک البله مع عدم وجود اطلاق حتی یشمل صوره التعذر ففی هذه الحاله یصح الاخذ باطلاق وجوب المسح اما بالید الیابسه او بالماء الجدید .

و فیه : اولاً ـ : ان الاخذ بالاطلاق یحتاج الی جریان المقدمات و منها کون المولی فی مقام بیان جمیع افراد المسح بالید سواء کانت الرطویه باقیه علیها او بالید الیابسه او بالماء الجدید مع ان هذه المقدمه محل تامل .

مضافاً الی ان من مقدمات الجریان عدم کون القدر المتیقن فی البین مع ان القدر المتیقن موجود و هو البله الباقیه علی الید من ماء الوضوء فاللازم مما ذکرناه من الاشکالین هو عدم جریان المقدمات فلا اطلاق فی البین .

و ثانیاً : انه لا دلیل علی کون البله الباقیه علی الید قیداً فی صوره التمکن حتی یستلزم عدم لزومها عند عدم التمکن بل المستفاد من الاخبار کما هو الظاهر منها هو ان یکون المسح بالبله الباقیه و لا اشاره فیها فضلاً عن الدلیل علی کون البله ملحوظه بصوره التمکن .

و ثالثاً : ان اللازم من کون المسح مقیداً بالبله هو انتفاء المسح براسه عند انتفاء القید کما یکون الامر کذلک فی انتفاء المشروط عند انتفاء الشرط او انتفاء الکل عند انتفاء الجزء فبقاء المسح عند عدم القید یحتاج الی دلیل .

طهارت ، وضو ، مسح ۹۲/۰۱/۱۹

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح

و قال المحقق الخویی : یمکن التمسک باطلاق الآیهالشریفه و هو العمده فی المقام بتقریب انها قد اشتملت علی الامر بمسح الراس و الرجل و لم یقید ببله الوضوء بل مقتضی اطلاقها جواز المسح بالماء الجدید او بالید الیابسه و انما رفعنا الید عن اطلاقها عند التمکن من المسح ببله الوضوء بمقتضی الاخبار الداله علی ذلک فاذا لم یتمکن المتوضی من المسح ببله الوضوء فمقتضی اطلاق الآیه الشریفه جواز المسح بالماء الخارجی او المسح بالید الیابسه .

ثم اجاب عن الاطلاق بامکان المناقشه فیه من وجهین :

الوجه الاول : ان المسح الماموربه فی الایه یحتمل ان یکون بمعنی ازاله الاثر و المراد (بما هو خلاصته) ازاله الاثر الموجود فی الید بمسح الراس او الرجلین فعلی هذا الفرض لا اطلاق فی الایه الشریفه حتی یدل علی کفایه المسح بالید الیابسه او بالماء الجدید و لاینافی ذلک ما ذکرناه من ان المراد من المسح هو الامرار لانه بواسطه مفاد الاخبار و هو غیر مدلول الایه المبارکه .

و الوجه الثانی : انه لو سلمنا اطلاق الآیه المبارکه و الروایات فلا نسلم اختصاص الادله المقیده بصوره التمکن من المسح ببله الوضوء لان صحیحه زراره و عمر بن اذینه الدالتین علی اعتبار کون المسح ببله الوضوء مطلقتان و قوله (ع) یمسح خطاب للمکلفین و هو امر فی مقام الارشاد الی جزئیه المسح بالبله الوضوئیه و لم یقید الجزئیه بحاله التمکن و الاختیار و مقتضی جزئیه المسح ببله الوضوء فی کلتی الصورتین التمکن و التعذر هو سقوط الامر بالمسح و الوضوء عند عدم التمکن فیدخل تحت عنوان فاقد الماء فیجب علیه التیمم و هذا هو الاقوی فی المسئله ؛ انتهی کلامه .

ص: ۶۶

اقول : اما قوله بامکان التمسک باطلاق الایه الشریفه بان مفادها هو المسح من دون تقیید ببله الوضوء فیصح الاخذ باطلاقها و الحکم بجواز المسح بالید الیابسه او بالماء الجدید .

ففیه اولاً : انه قد مرّ سابقاً ان الایه الشریفه فی مقام التشریع فلا اطلاق فیها حتی یوخذ به .

و ثانیاً : انه علی فرض عدم کون الایه الشریفه فی مقام التشریع لکان الاخذ بالاطلاق یحتاج الی جریان المقدمات ومن جملتها کون المولی فی مقام بیان جمیع افراد المسح من المسح بالبله الباقیه من الوضوء و المسح بالید الیابسه و المسح بالماء الجدید و قد نظر المولی الی جمیع هذه المصادیق ثم امر بالمسح علی وجه الاطلاق فهذه المقدمه جداً محل اشکال .

و ثالثاً : ان من ارکان جریان المقـدمات هو عـدم کون القـدر المتیقن فی البین و الحال انه موجود و هو المسـح بالبله الباقیه من الوضوء فمع وجوده فلا یصح الاخذ بالاطلاق .

و رابعاً : انه علی فرض اثبات الاطلاق فی الایه الشـریفه و صـحه جریان المقـدمات لکان صوره التمکن من بله الوضوء من احد المصـادیق لـذلک الاطلاـق لا انها مقیـده له لانه علی فرض التقییـد فلا اطلاق فی البین حتی یوخـذ به و علی فرض الاطلاق فلا تقیید فی البین .

و الحاصـل ان الاـیه الشـریفه اما ان تکون مطلقه او لم تکن فعلی الاول لا تقییـد فی البین و اللازم ان المـذکور فی الروایات من المسح بالبله الباقیه لکان بیان مصداق من المصادیق و علی فرض التقیید فلا اطلاق فی البین حتی یوخذ به فاللازم هو عدم جواز المسح بالید الیابسه او بالماء الجدید و الجمع بین الصورتین فهو کما تری .

و اما الکلام فیما اجاب المحقق الخویی عن المناقشه فی الوجه الاول من کلامه : بان المسح یمکن ان یکون بمعنی ازاله الاثر لا بمعنی الامرار ثم قال انه لا ینافی ذلک ما ذکرناه بان المستفاد من الروایات هو الامرار و ان ما ذکرناه اولاً (ای ازاله الاثر) لکان مع قطع النظر عن الروایات .

فنقول : ففیه ما لایخفی : لان المسح فی الایه الشریفه و ان یمکن ان یکون له معنیان فی نفسه و لکن الاخبار الوارده فی الباب اما ان تفسرها و تعیّنت ما هو المراد منه ام لا ـ فعلی الاول فلیس للمسح فی الا ـیه المبارکه معنیان لان الاخبار قد تبینت ما هو المراد منه و علی الثانی فلیس ما ذکره بان المراد منه هو الامرار فقط و الجمع بین الوجهین کما تری .

و اضف الی ذلک ان اللازم من کون المسح بمعنی الامرار هو الاخذ بالاطلاق لانه قال انه علی فرض کون المعنی هو ازاله الاثر فلا اطلاق فی الایه فیرد علیه ما اوردناه آنفاً فی الاخذ بالاطلاق .

و اما ما ذکره فی الوجه الثانی من التسلیم بوجود الاطلاق فی الایه الشریفه فقال انا لا نسلم اختصاص الادله المقیده بصوره التمکن من المسح ببله الوضوء بل الا ـمر بالمسح ارشاد الی جزئیه المسح بالبله الوضوئیه و لم یقید الجزئیه بحاله التمکن و مقتضاه هو جزئیه المسح ببله الوضوء عند التمکن و التعذر و اللازم هو سقوط الامر بالمسح و الوضوء عند عدم التمکن من المسح ببلّه الوضوء.

اقول : اولاً ـ : ان هذا الکلام ینافی ما ذکره اولاً من وجود الاطلاق فی الایه الشریفه و لزوم المسح علی وجه الاطلاق سواء کان بالبله الباقیه او بالید الیابسه او بالماء الجدید .

و ثانیاً : ان ما ذکره بان قوله (ع) تمسح خطاب للمکلفین و هو امر فی مقام الارشاد الی جزئیه المسح بالبله الباقیه فی الوضوء و لم یقید الجزئیه بحاله التمکن و الاختیار .

فنقول : ان هذه الدقیات غیر جاریه فی الروایات التی وردت بفهم العرف فلا یفهم العرف ان هذا القید ارشاد الی جزئیه او غیر ذلک .

بل غایه ما یفهمه العرف هو ان المسح للزم ان یکون بالبله الباقیه و اذا وقع العذر من وجود البله فی الید فلا یحکم بانتفاء المسح عند انتفاء البله بل ینتظر الی بیان الحکم فی صوره التعذر .

و ثالثاً : انه علی فرض وجود الاطلاق فی الایه الشریفه فالقول بوجود الروایات المقیده غیر سدید لانه لو کانت الروایات مقیده فلا اطلاق فی البین لا فی الایه الشریفه و لا فی الروایات و مع القول بوجود الاطلاق فلا تقیید فی البین حتی یبحث عن ان التقیید ارشاد الی جزئیه المسح بالبله الوضوئیه فی الوضوء مع عدم تقیید الجزیئه بالتمکن و عدمه .

و اضف الی ذلک انه علی فرض الاطلاق کما هو مفروض الکلام لکانت الروایات المقیده ببله الوضوء من باب بیان المصداق فلا تصل النوبه الی البحث فی ان التقیید بالبله الباقیه تکون علی نحو الجزئیه ام لا ؟

و الحاصل من جمیع ما ذکرناه انه لا دلیل فی الامر بالمسح بالید الیابسه و اما الماء الخارجی فقد مّر ایضاً انه لا دلیل علی جواز المسح بالماء الجدید مع ان المکلف مامور بالمسح لانه من ارکان الوضوء و الید غیر مبتله فالاحتیاط یقتضی المسح بالید الیابسه لانه لا دلیل علی عدم جواز المسح بها کما لا دلیل علی الامر به و کذا الاخذ بالماء الجدید لانه لا دلیل علی عدم جواز الاخذ بالماء الجدید عند عدم وجود الرطوبه فی الید لان ما ورد فی عدم الجواز لکان فی صوره کون الید مبتله فاللازم هو لزوم الاتیان بالمسح لانه من ارکان الوضوء و لو کانت الید یابسه ثم الاخذ بالماء الجدید لان المراد من المسح هو التاثیر من الماسح الی الممسوح و التاثیر لایتحقق اذا کان الماسح یابساً ثم لزوم الاتیان بالتیمم بعدهما لان المسح بالید الیابسه لا تاثیر فیه و المسح بالماء الخارجی لا دلیل علی الجواز کما لا دلیل علی المنع فی هذه الصوره فیمکن ان یکون المورد داخلاً فی عنوان فاقد الماء فلزم علیه التیمم احتیاطاً بعدهما لصدق ان لم تجدوا فی حقه فی هذه الصوره .

ص: ۶۹

طهارت، وضو، مسح ۹۲/۰۱/۲۰

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح

مسأله۳۲: لا یجب فی مسح الرجلین أن یضع یده علی الأصابع و یمسح إلی الکعبین بالتدریج فیجوز أن یضع تمام کفه علی تمام ظهر القدم من طرف الطول إلی المفصل و یجرها قلیلا بمقدار صدق المسح.

اقول : انه لایخفی علیک ان المستفاد من الروایات فی المسح هو الاطلاق فی کیفیه المسح سواء کان من الاصابع الی الکعبین او النکس و لذا یستفاد منها جواز النکس کما یجوز المسح علی وجه المتعارف بین الناس و قد وردت روایات علی جواز المسح مقبلاً و مدبراً و لایستفاد ذلک الا لاجل الاطلاق فی الروایات و الاطلاق کما یقتضی المسح مقبلًا و مدبراً کذلک یقتضی المسح تدریجاً و دفعه واحده لعدم تقیید المسح بالتدریج و لا معارض فی البین الا ما قال به بعض فی صحیحه الْبَزَنْطِیِّ قَالَ سَأَلْتُ الرِّضَا علیه الصلوه و السلام عَنِ الْمَسْحِ عَلَی الْقَدَمَیْنِ کَیْفَ هُوَ فَوَضَعَ کَفَّهُ عَلَی الْأَصَابِعِ فَمَسَحَهُمَا إِلَی الْکَعْبَیْنِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قَالَ بِإِصْبَعَیْنِ مِنْ أَصَابِعِهِ هَکَذَا قَالَ لَا إِلَّا بِکَفِّهِ (۱) .

و الظاهر من الروایه هو بیان السوالین عن الامام علیه الصلوه و السلام

الاول : فی کیفیه المسح و ماهیتها فقول السائل بانه کیف هو قرینه علی ذلک فاتی الامام علیه الصلوه و السلام ببیان الکیفیه عملاً فوضع کفه علی الاصابع و مسحها الی الکعبین .

و الثانی : السوال عن کیفیه المسح بالاصبعین .

ص: ۷۰

۱- (۱) باب ۲۴ من ابواب الوضوء ح ۴

اما الاول : فلا اشکال فی جواز المسح من الاصابع الی الکعبین و لکن قد مرّ سابقاً ان غایه ما یستفاد من الفعل هو الجواز و لا دلاله فی الفعل علی الانحصار و ما یدل علی جواز المسح مقبلًا و مدبراً دلیل علی جواز المسح بکلا الوجهین من الاصابع الی الکعبین و عکسه فلا دلیل فی الروایه علی الانحصار بما ذکر بل فیها بیان حاله من الحالات و کیفیه فعل من الافعال فما دل علی الاطلاق من دون کیفیه فی المسح من التدریج او الدفعی یحکم بالجواز علی الاطلاق فلیست هذه الروایه مقیده للاطلاق .

و یظهر من ذلک ایضاً عدم صحه القول بافضلیه المسح من الاصابع الی الکعبین لاجل هذه الروایه لان المذکور فیها لکان علی وجه المصداق و لا دلاله فیها علی الافضلیه .

و اما الثانی : فی المسح بالاصبعین فقد مرّ سابقاً بعد الرّد علی لزوم المسح بالاصبعین ان الروایه وردت علی نسختین بکفیه و

بکفه فاذا کان الصادر هو بکفیه فالظاهر هو تعین حملها علی التقیه لان مسح الرجلین بکفین انما یکون بسمح ظاهر الرجل باحدی الکف و مسح الباطن بالاخری کما هو المتعارف بین اهل السنه فعلی هذا کانت الروایه صادره علی وجه التقیه فلا اعتبار بدلالتها و لذا کانت الروایه لاجل کونها ذات وجهین ساقطه عن الحجیه و الاعتبار فلا یصح تقیید تلک الاطلاقات بروایه کانت دلالتها مجمله .

و بذلک ایضاً یظهر ما فی کلام المحقق الخویی بان الاکتفاء فی المسح بالمسح دفعه واحده لایخلو من الاشکال لانه خلاف ظاهر الصحیحه . انتهی کلامه

و وجه الاشکال ان المذکور فیها بیان فعل من دون استفاده الانحصار او الوجوب و قد مرّ آنفاً ان ذلک لکان بیان مصداق من المصادیق و ما ذکر من اطلاق الروایه هو الملاک و المرجع الا ان یدل دلیل علی التقیید و هو مفقود فی الکلام فیجوز المسح من الاصابع الی الکعبین کما یجوز النکس و یجوز المسح تدریجاً کما یجوز دفعه واحده و جمیع هذه الوجوه لکان مستفاداً من الاطلاق و هو المرجع و لکن الاحتیاط لایترک مضافاً الی ان اجمال الذیل لایسری الی الصدر لان المفروض فیها هو السوالان و الاجمال فی سوال لایسری الی سوال اخر اذا کان دلالته واضحه کما لایخفی .

ص: ۷۱

والحاصل ما ذكره السيد هو المختار .

مسأله ۳۳: يجوز المسح على الحائل كالقناع و الخف و الجورب و نحوها فى حال الضروره من تقيه أو برد يخاف منه على رجله أو لا يمكن معه نزع الخف مثلا و كذا لو خاف من سبع أو عدو أو نحو ذلك مما يصدق عليه الاضطرار .

اقول : المسح على الحائل لاجل الضروره تاره كانت مستنداً الى التقيه فسياتى الكلام فيها فى المسائل الآتيه و اخرى كانت مستنده الى غير التقيه كالبرد او خوف العدو او ذهاب الراحله او خوف سبع و امثال ذلک فالمشهور بين المتقدمين و المتاخرين هو الجواز كما عن ظاهر الناصريات و صريح الخلاف و المختلف و التذكره و الذكرى و عن صاحب الحدائق هو ظاهر كلمات الاصحاب و لا خلاف فى المسئله الا من جمله من متاخرى المتأخرين .

و استدل على قول المشهور (او الاجماع) بوجوه :

الوجه الاول : ادعاء الاجماع فى المسئله :

و فيه ان الاجماع كان حجه فيما اذا لم يكن مدركياً و لو بالاحتمال و لكن من المحتمل لو لم يكن مقطوعاً به ان مدركه هو الروايات الوارده فى المقام فلا اعتبار بالاجماع فى نفسه نعم اذا كانت دلاله الدليل تامه لكان الاجماع تائيداً كمالايخفى .

و قال المحقق الخويى : انه لم يخالف الاصحاب الا جمع من متاخرى المتاخرين و هو غير قادح فى الاجماع ؛ انتهى كلامه .

ففيه ما لايخفى : لان الاجماع يمكن ان يتحقق فى زمان دون زمان اخر كما فى مسئله انفعال ماء البئر بان انفعاله لكان مورداً للاجماع و لكن ذهب الاعلام الى عدم الانفعال ثم كان خلاف الاجماع السابق هو المجمع عليه فلا يصح التمسک بالاجماع الموجود فى زمان على رد المخالفين فى زمان اخر كما ان الاعلام ذهبوا الى صحه عدم الانفعال بعد تحقق الاجماع على الانفعال و لايرد عليهم احد بوجود الاجماع على الانفعال .

و اضف الی ذلک ان المراد من الاجماع هو اتفاق الکل من دون وجود خلاف یعرف و من البدیهی ان مخالفه جماعه من الاصحاب توجب الخدشه فی الاجماع نعم ان غایه ما یمکن ان یقال هو تحقق الاجماع فی زمان دون زمان .

طهارت، وضو، مسح ۹۲/۰۱/۲۱

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح

الوجه الثانی : روایه ابی الورد (وقد عبّر المحقق الحکیم عنها بصحیح ابی الورد) قَالَ قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه الصلوه و السلام إِنَّ أَبَا ظَبْیَانَ حَدَّثَنِی أَنَّهُ رَأَی عَلِیّاً علیه الصلوه و السلام أَرَاقَ الْماء ثُمَّ مَسَحَ عَلَی الْخُفَّیْنِ فَقَالَ کَذَبَ أَبُو ظَبْیَانَ أَ مَا بَلَغَکَ قَوْلُ عَلِیٍّ علیه الصلوه و السلام فِیکُمْ سَبَقَ الْکِتَابُ الْخُفَّیْنِ فَقُلْتُ فَهَلْ فِیهِمَا رُخْصَهٌ فَقَالَ لَا إِلَّا مِنْ عَدُوٍّ تَتَّقِیهِ أَوْ ثَلْجٍ تَخَافُ عَلَی رِجْلَیْکَ .(۱)

اقول : انه لایخفی علیک ان الامام علیه الصلوه و السلام قد عبّر فی الثلج بالخوف و فی العدو بقوله تتقیه و ذلک یشعر بان المراد من العدو هو العدو الذی لزم التقیه فی حقه و لذا ینجر الکلام الی التقیه فی حق العدو و الخوف فی مورد الثلج فلزم العمل بالحکم فی ظرف الاضطرار و لو لم یصل الی ذلک الحد فاللازم هو العمل بما ورد فی الکتاب العزیز .

و اضف الی ذلک امران :

الاول : انه لاوجه لاراقهٔ الماء و ان لم یمکن استعماله لاجل العدو او الخوف لانه من مصادیق السرف کما لایخفی . فهذا اشکال فی الروایهٔ . اللهم الا ان یقال ان الاراقهٔ کنایهٔ عن عدم الاستعمال .

۱- (۱) باب ۳۸ من ابواب الوضوء ح ۵

و الثانی : ان المصرح فی الروایه هو قول علی فیکم سبق الکتاب الخفین ای سبق حکم الله تعالی فی ظرف الاختیار من لزوم المسح علی البشره لان الاضطرار او الخوف امر طاری علی الاختیار فاللازم علی المکلف فی ظرف الاختیار هو العمل بما ورد فی الکتاب و اما اذا طرء الاضطرار فهو عنوان ثانوی لزم العمل علی طبقه .

و قد استشکل صاحب المدارک بان الروایه ضعیفه السند لعدم توثیق ابی الورد فی الرجال ؛ انتهی کلامه.

و فیه ان عمل الاصحاب علی طبق مفادها جابر لضعفه و اضف الی ذلک ان فی الروایه حماد بن عثمان و هو من اصحاب الاجماع و قد اجتمعت العصابه علی تصحیح ما یصح عنه .

و لکن قال المحقق الخویی انا قد عثرنا فی غیر مورد علی روایته عن غیر ثقه ؛ انتهی کلامه .

فعلیه یرجع الامر الی المبنی فی حق حماد بن عثمان من تصحیح ما یصح عنه او عدمه مع ان العلامه المجلسی قد مدحه فی الذخیره و قال المحقق الخویی ان مستنده ای العلامه المجلسی هو ما رواه الکلینی من ان رجلاً یقال له ابو الورد قد دخل علی ابی عبد الله علیه الصلوه و السلام - عند مراجعته من الحج فقال له أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام - یَا أَبَا الْوَرْدِ أَمَّا أَنْتُمْ فَتَرْجِعُونَ مَغْفُوراً لَکُمْ وَ أَمَّا غَیْرُکُمْ فَیُحْفَظُونَ فِی أَهَالِیهِمْ وَ أَمْوَالِهِمْ (۱) .

فقال العلامه المجلسی ان قوله (ع) انکم مغفوراً لکم ظاهر فی مدح الرجل.

۱- (۲) کافی ج ۴ ص ۲۶۳ ص ۴۶

و لكن اورد عليه المحقق الخويى ان فيه

اولاً : ان قوله مغفوراً لكم قرينه على ان الشيعه اذا حجوا غفرت ذنوبهم دون غيرهم و لذا عبّر الامام عليه الصلوه و السلام - بقوله انتم ترجعون مغفوراً لكم و لم يقل انك مغفور لك و القرينه الاخرى قوله (ع) و اما غيركم اى غيركم من اهل سائر المذاهب .

و ثانياً : ان يكون ابو الورد فى روايه الى جعفر عليه الصلوه و السلام - غير ابى الورد فى روايه ابى عبد الله عليه الصلوه و السلام - لان الاول من اصحاب مولانا الباقر عليه الصلوه و السلام - و الثانى من اصحاب مولانا الصادق عليه الصلوه و السلام - و لم يرد انه من اصحاب الصادقين عليهما الصلوه و السلام - و لذا احتمال كون ابى الورد فى الروايتين فردين احدهما غير الاخر يوجب عدم صحه الاستناد بروايته و الحاصل من جميع ما ذكرناه يرجع الى المبنى فى تصحيح ما رواه حماد بن عثمان فالامر موكول الى علم الرجال .

الوجه الثالث : (فى الحكم بجواز المسح على الحائل عند الضروره فى غير مورد التقيه) هو روايه عَبْدِ الْأَعْلَى مَوْلَى آلِ سَام قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه الصلوه و السلام - عَثَرْتُ فَانْقَطَعَ ظُفُرِى فَجَعَلْتُ عَلَى إِصْبَعِى مَرَارَةً فَكَيْفَ أَصْنَعُ بِالْوُضُوءِ قَالَ يُعْرَفُ هَذَا وَ أَشْبَاهُهُ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ما جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ امْسَحْ عَلَيْهِ (1) .

ص: ۷۵

۱- (۳) باب ۳۹ من ابواب الوضوء ح ۵

فقوله (ع) يعرف هذا و اشباهه من كتاب الله و هو قوله تعالى ما جعل عليكم فى الدين من حرج قاعده كليه فيمن لم يتمكن من المسح على البشره فوظيفته هو المسح على الحائل .

طهارت، وضو، مسح بر مانع ۹۲/۰۱/۲۷

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح بر مانع

و لكن السند محل تأمل عند بعض و الدلاله ايضاً محل تأمل لان غايه ما يستفاد منها هو اذا كان على محل الوضوء جبيره و لايتمكن المتوضى من ايصال الماء الى المحل فيصح عليه الامرار على الجبيره لان ذلك امر حرجى فقوله تعالى : « وَ ما جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ » جار فى المقام و لكن التعدى من هذا المورد الى المقام الذى كان المشكل هو البرد او الخوف او العدو او السبع مشكل جداً و لا اقل من الشك فى التعدى فلا يصح التمسك فى المقام بهذه الروايه و لذا يرجع الامر الى روايه ابى الورد و انجبار السند بعمل الاصحاب او المبنى فى روايات حماد بن عثمان مع انه قد ذهب استادنا العزيز آيه الله العظمى المظاهرى الى تصحيح ما يصح عنه .

بقى فى المقام امران :

الاول : ان المذكور فى الروايه هو خوف الثلج فيصح التعدى منه الى ما هو مساو له فى الخوف كما اذا خاف من شده الحر فاذا توقف فى موضع شديد الحر بحيث لو اراد خلع النعلين او الخفين يخاف على نفسه فيصح حينئذ المسح على الخف بملاك صحه المسح على الخف لخوف الثلج ومن البديهى انه اذا كان الجواز جارياً فى صوره التساوى لكان جارياً اذا كان الخوف اشد كما اذا فرض ان التوقف لخلع النعلين او الخفين يوجب ذهاب الراحله و بقى فى الوادى بلا معين و لا جار او خاف على نفسه من سبع او عدو و امثال ذلك .

ص: ۷۶

و الثانى : ان المسح على الحائل فى هذه الصوره (اى اذا لم يكن المورد مستنداً الى التقيه) جائز مع لزوم التيمم بعده احتياطاً لان الظاهر من الادله ان المسح من اركان الوضوء كغسل الوجه و اليدين فاذا طرء مانع عن الاتيان بركن من اركان الوضوء فقد انتفى الوضوء براسه فقام ما يقوم مقامه عند التعذر و هو التيمم و لكن لاجل ذهاب كثير من الاعلام الى صحه المسح على الحائل لقلنا بالجمع بين المسح على الحائل و لزوم التيمم بعده احتياطاً و لايترك هذا الاحتياط و اما الكلام فيما اذا كانت الضروره مستنده الى التقيه فسياتى الكلام فيه .

(متن سيد) من غير فرق بين مسح الرأس و الرجلين

فذهب بعض الى عدم الفرق بين المقامين و استدل عليه بالاطلاق فى معاقد الاجماع بل عن غير واحد الاتفاق فى المقامين .

و لكن اقول ان المستند لو كان هو روايه ابى الورد فالمصرح فيها هو المسح على الحائل فى الرجلين لاجل خوف الثلج او البرد او السبع و لكن التعدى من الرجلين الى مسح الراس فيحتاج الى دليل لعدم علمنا بملاكات الاحكام و لايصح لنا القياس بين الحكمين .

و قد يستدل على جواز المسح على الحائل فى الراس عند الضروره بروايتين الواردتين فى الحناء .

احديهما صحيحه مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام - فِی الرَّجُلِ یَحْلِقُ رَأْسَهُ ثُمَّ یَطْلِیهِ بِالْحِنَّاءِ ثُمَّ یَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاهِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِأَنْ یَمْسَحَ رَأْسَهُ وَ الْحِنَّاءُ عَلَیْهِ (۱) .

ص: ۷۷

۱- (۱) باب ۳۷ من ابواب الوضوء ح ۴

و ثانيتهما صحيحه ٭عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه الصلوه و السلام - عَنِ الرَّجُلِ يَخْضِبُ رَأْسَهُ بِالْحِنَّاءِ ثُمَّ يَبْدُو لَهُ فِي الْوُضُوءِ قَالَ يَمْسَحُ فَوْقَ الْحِنَّاءِ (۱) .

اقول : و لایخفی ما فیه لانه

اولاً : ان الطلی بالحناء لکان لاجل التداوی فاذا کان کالدواء الذی یوضع علی الجرح فسیاتی فی باب الجبائر من جواز المسح علی الدواء لاجل التداوی و لکن المقام لیس کذلک من وجود الخوف من العدو او السبع او الثلج فلیس الملاک فی الموردین و احد حتی یصح جریان الحکم من احدهما الی الاخر .

و الثانی : ان مفاد الروایه مع قطع النظر عن الاشکال الاول لکان موافقاً لقول العامه فلایصح الاعتماد علیهما و احتمال ذلک یکفینا فی عدم جواز التمسک لو لم نقل بالقطع و لذا لو وقع هذه الضروره للزم الجمع بین المسح علی الحائل فی الراس و بین ضمّ التیمم بعده احتیاطاً .

{ فما ذکره السید محل التامل }

(متن سید) و لو کان الحائل متعددا لا یجب نزع ما یمکن و إن کان أحوط

و الظاهر هو عدم لزوم رفع ما یمکن لانه :

اولاً : لاجل الاطلاق الموجود فی المقام من المسح علی الحائل للضروره من دون تفصیل فیه بین کون الحائل واحداً او متعدداً و لا بین کونه رقیقاً او غلیظاً فالاطلاق یحکم بعدم لزوم رفع ما یمکن رفعه .

و ثانیاً : ان اللازم علی المکلف هو المسح علی نفس البشره فاذا طرء مانع عن ایصال الماء الیها و لزم المسح علی الحائل فالحائل حائل سواء کان واحداً ام کان متعدداً لان المسح فی جمیع هذه الصور من التعدد او الوحده و الرقه او الغلظه لکان علی الحائل و المانع من دون فرق بین الصور و لذا لا وجه للاحتیاط فی کلام السید .

ص: ۷۸

۱- (۲) المدرک ح ۳

(متن سید) و فی المسح علی الحائل أیضا لا بد من الرطوبه المؤثره فی الماسح و کذا سائر ما یعتبر فی مسح البشره .

اقول : ان المسئله واضحه لان الواجب علی المکلف هو المسح علی نفس البشره و ایصال الماء الیها و امرار الید علیه بالتدریج من الاعلی الی الاسفل او النکس علی ما ذکرناه سابقاً ففی هذه الشرائط المعتبره اذا طرء مانع عن الاتیان بجزء منها و هو المسح علی نفس البشره للزم مراعاه سائر الشرائط المعتبره لانه لا ضروره فی ترکها فلزم الاتیان بها و علی هذا الملاک ذهب الاعلام الی انه اذا طرء علی المکلف عذر من الاتیان بالسجده او الرکوع علی وجه المتعارف للزم علیه مراعاه سائر الموارد التی تشترط فی السجده او الرکوع فالمعذور بنفسه یصح ترکه و لکن فی سائر الاجزاء او الشرط لا عذر فی الترک فلزم الاتیان بها . و لذا یقال ان المحذورات تقدر بقدرها .

(متن سید) مسأله ۳۴ :ضیق الوقت عن رفع الحائل أیضا مسوغ للمسح علیه لکن لا یترک الاحتیاط بضم التیمم أیضا .

اقول : انه قد مرّ ان الضروره المفروضه فی الروایه هو ضروره الخوف من عدو او سبع او الثلج او اشباهها ففی هذه الموارد قلنا بجواز المسح علی الحائل مع ضم التیمم بعدها و لکن ضیق الوقت المفروض فی المقام لیس کالخوف المذکور فی الروایه و لایصح التعدی من خوف العدو او السبع الی ضروره ضیق الوقت لعدم وجود المناسبه بینهما لان المفروض فی تلک الموارد هو الخوف من المسح علی نفس البشره و لکن الضروره فی المقام لیس کذلک فلا عذر فی المسح علی نفس البشره و لکن طرء علیه ضیق الوقت و التعدی من الخوف فی تلک الموارد الی ضیق الوقت فی المقام مشکل جداً و لا اقل من الشک فلا یصح تحصیل البرائه بعد کون الاشتغال یقینیاً و لذا لزم علیه ضم التیمم فی المقام کما قلنا بضم التیمم فی تلک الموارد احتیاطاً .

و اذا لم يتمكن من الجمع بينهما للزم عليه التيمم لانه يكون من مصاديق لم تجدوا ماء فانه قد مرّ انه عدم وجدان الماء ليس منحصراً فی عدم وجدانه بنفسه بل يشمل المورد الذی لايتمكن من استعمال الماء ايضاً سواء كان لمرض او عدو او خوف او ضيق او امثال ذلک و المقام من هذا القبيل .

(متن سيد) مسأله ۳۵ :إنما يجوز المسح على الحائل فی الضرورات ما عدا التقيه إذا لم يمكن رفعها و لم يكن بد من المسح على الحائل و لو بالتأخير إلى آخر الوقت.

و المسئله واضحه لان الاضطرار اذا طرء على المكلف فی زمان خاص و لكن يمكن رفعه فی زمان اخر كما اذا اخر الاتيان بالعمل من اول الوقت الى اخره فلا اشكال فی لزوم التاخير و الاتيان به بدون الاضطرار و الشارع الاقدس قد وسّع الوقت لاتيان العمل و المكلف مختار فی الاتيان بالعمل فی ذلک الوقت الموسع فی اول زمان يمكن له الاتيان بالشرائط اللازمه و الامر كذلک فی المكان فاذا اراد الاتيان بالعمل و خاف على نفسه من البرد او السبع كما اذا كان فی ساحه الدار ففی هذا المكان لوقع فی الاضطرار فيضطر الى المسح على الخفين و لكن اذا دخل الدار لكان فی امن من البرد او السبع و لا يضطر الى المسح عليهما فلا اشكال فی لزوم دخوله الدار و رفع الاضطرار عن نفسه و العمل بالشرائط العاديه و سياتی الكلام فی المباحث الآتيه انه لايجوز البدار لذوی الاعذار اذا علموا بزوال العذر قبل خروج الوقت .

طهارت ، وضو ، مسح ۹۲/۰۱/۲۸

ص: ۸۰

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، مسح

(متن سید) و أما فی التقیه فالأمر أوسع فلا یجب الذهاب إلی مکان لا تقیه فیه و إن أمکن بلا مشقه نعم لو أمکنه و هو فی ذلک المکان ترک التقیه و إراءتهم المسح علی الخف مثلا فالأحوط بل الأقوی ذلک

اقول : اما البحث فی باب التقیه و العمل بما هو وظیفه المکلف فی ظرفها فسیاتی البحث عنها فی باب التقیه و لکن اجمال الکلام انه اذا یمکن ترک التقیه بلا مشقه و لا عسر و العمل بالشرائط العادیه کالذهاب من مکان الی مکان اخر بلا مشقه فلا اشکال فی لزوم الاتیان بالعمل مع الشرائط اللازمه لان التقیه مورد اضطراری طرء علی المکلف فاذا یمکن له الخروج عنه بلا مشقه و لا عسر فلزم علیه ذلک .

(متن سید) و لا یجب بذل المال لرفع التقیه بخلاف سائر الضرورات و الأحوط فی التقیه أیضا الحیله فی رفعها مطلقا .

والمراد من سائر الضرورات هو الواجبات المالیه او البدنیه کالخمس و الزکاه و الجهاد و الحج لانه مبنیه علی الضرر المالی او البدنی و المقصود ان الوضوء مثلاً لیس من قبیل هذه الواجبات فاذا استلزم رفع التقیه ببذل المال (اذا کان البذل ضررياً علی المکلف) فلا یجب لانه ضرر و قاعده لا ضرر و لا ضرار تجری فی المقام الا ما خرج بالدلیل و لکن اللازم مهما امکن هو الحیله لرفع التقیه مع الامن عن الکشف حتی یأتی بالعمل بالشرائط اللازمه خصوصاً فی موارد خاصه التی کان المسح علی الخفین منها لورود روایات تدل علی ذلک .

ص: ۸۱

ففی مصحح أَبِی عُمَرَ الْأَعْجَمِیِّ قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام - یَا أَبَا عُمَرَ إِنَّ تِسْعَهَ أَعْشَارِ الدِّینِ فِی التَّقِیَّهِ وَ لَا دِینَ لِمَنْ لَا تَقِیَّهَ لَهُ وَ التَّقِیَّهُ فِی کُلِّ شَیْ ءٍ إِلَّا فِی النَّبِیذِ وَ الْمَسْحِ عَلَی الْخُفَّیْنِ (۱) .

و کذا فی المصحح ٍعَنْ زُرَارَهَ قَالَ قُلْتُ لَهُ (فِی مَسْحِ الْخُفَّیْنِ) تَقِیَّهٌ فَقَالَ ثَلَاثَهٌ لَا أَتَّقِی فِیهِنَّ أَحَداً شُرْبُ الْمُسْکِرِ وَ مَسْحُ الْخُفَّیْنِ وَ مُتْعَهُ الْحَجِّ (۲) .

و الجمع بین هذه الروایات و ما ورد فی روایه ابی الورد حیث سئل عن مورد الخفین «فَقَالَ لَا إِلَّا مِنْ عَدُوٍّ تَتَّقِیهِ أَوْ ثَلْجٍ تَخَافُ عَلَی رِجْلَیْکَ (۳) .

هو الحمل علی غیر الوجوب فی تلک الروایات لان المصرح فی روایه ابی الورد هو الجواز فهذا نص فیه و المذکور فی تلک الروایات هو النهی و هو ظاهر فی الحرمه فبقرینه النص یحمل النهی علی غیر الحرمه و المراد ان المراعاه لازمه ان امکنت و الا فلا تجب و الظاهر انه لذلک الوجه قال (ع) فی مصحح زراره ثلاثه لا اتقی فیهن احداً و لم یقل الواجب علیکم ان لا تتقوا فیهن احداً مع انه یمکن ترک التقیه فی مورد الخف لاجل الاختلاف بین مذاهب المخالفین فی هذه المسئله فلا یکون فی ترک التقیه فی هذا المورد ضرر .

و الحاصل انه لو امكن ترك التقيه بالحيله و العمل بما هو وظيفه الملكف مع الامن من كشف الحيله من دون بذل مال للزم عليه ذلك .

۱- (۱) باب ۲۵ من ابواب الامر بالمعروف و النهی عن المنکر ح ۲

۲- (۲) باب ۳۸ من ابواب الوضوء ح ۱

۳- (۳) باب ۳۸ من ابواب الوضوء ح ۵

(متن سید) مسأله ۳۶ : لو ترک التقیه فی مقام وجوبها و مسح علی البشره ففی صحه الوضوء إشکال.

اقول : انه لایخفی علیک ان منشاء الاشکال فی ان مفاد اوامر التقیه هل یکون علی وجه ان المسح علی الخفین مثلاً یکون جزءاً من الوضوء بحیث ان ترک ذلک یستلزم ترک جزء من الوضوء الواجب فاللازم من ذلک هو بطلان الوضوء او ان الامر بالتقیه موجب للنهی عن المسح علی البشره مثلاً و من البدیهی ان المنهی عنه لایمکن ان یتقرب به و لاجل ذلک یحکم بالبطلان اذا مسح علی البشره ام یکون مفاد اوامر التقیه لایقتضی ما ذکر من الوجهین فی البطلان غایه الامر انه ترک ما یکون ماموراً بامتثاله فاذا ترک فقد فعل فعلاً حراماً و لکن العمل صحیح و لا اشکال فی صحته کالنظر الی الاجنبیه فی الصلوه حراماً فالعمل حرام و الصلوه صحیحه .

و بعباره اخری : انه اذا وجب مراعاه التقیه فی مورد و المکلف ترکها ففی صحه وضوئه او عدمها وجهان :

من جهه ان جعل حکم التقیه لکان لاجل التوسعه لفعل المکلف لئلا یقع فی ضیق و حرج و لیس المراد من التقیه جعل حکم شرعی اخر او وظیفه اخری له کوظیفه الاتمام و القصر للمسافر اذا کان فی السفر او دخل فی الحضر .

طهارت ، وضو ، تقیه ۹۲/۰۱/۳۱

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، وضو ، تقیه

و من جهه اخری ان الظاهر من الاخبار الوارده فی باب التقیه هو وجوب العمل علی طبقها و لذا ورد انه لا دین لمن لا تقیه له او ان التقیه دینی و دین ابایی او قوله (ع) لیس منا من لا تقیه له و لاجل ذلک لو عمل بغیر وظیفته فی ظرف التقیه فقد عمل بما هو المنهی عنه و من البدیهی ان النهی فی العبادات یوجب الفساد ای البطلان و لذا نشاهد فی اعمال الاصحاب انهم رغبوا فی العمل بالتقیه کحضورهم فی مساجدهم و الصلوه معهم بل المستفاد من کلمات الامام علیه الصلوه و السلام – لداوود بن زربی او علی بن یقطین ان العمل الکذائی هو الوظیفه حین طرو التقیه و لا باس بذکر الروایه فی مورد علی بن یقطین فعن مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ يَقْطِينٍ كَتَبَ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى علیه الصلوه و السلام – يَسْأَلُهُ عَنِ الْوُضُوءِ فَكَتَبَ إِلَيْهِ أَبُو الْحَسَنِ علیه الصلوه و السلام – فَهِمْتُ مَا ذَكَرْتَ مِنَ الِاخْتِلَافِ فِي الْوُضُوءِ وَ الَّذِي آمُرُكَ بِهِ فِي ذَلِكَ أَنْ تُمَضْمِضَ ثَلَاثاً وَ تَسْتَنْشِقَ ثَلَاثاً وَ تَغْسِلَ وَجْهَكَ ثَلَاثاً وَ تُخَلِّلَ شَعْرَ لِحْيَتِكَ وَ تَغْسِلَ يَدَيْكَ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ثَلَاثاً وَ تَمْسَحَ رَأْسَكَ كُلَّهُ وَ تَمْسَحَ ظَاهِرَ أُذُنَيْكَ وَ بَاطِنَهُمَا وَ تَغْسِلَ رِجْلَيْكَ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ثَلَاثاً وَ لَا تُخَالِفَ ذَلِكَ إِلَى غَيْرِهِ فَلَمَّا وَصَلَ الْكِتَابُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ تَعَجَّبَ مِمَّا رَسَمَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ علیه الصلوه و السلام – فِيهِ مِمَّا جَمِيعُ الْعِصَابَةِ عَلَى خِلَافِهِ ثُمَّ قَالَ مَوْلَايَ أَعْلَمُ بِمَا قَالَ وَ أَنَا أَمْتَثِلُ أَمْرَهُ فَكَانَ يَعْمَلُ فِي وُضُوئِهِ عَلَى هَذَا الْحَدِّ وَ يُخَالِفُ مَا عَلَيْهِ جَمِيعُ الشِّيعَةِ امْتِثَالًا لِأَمْرِ أَبِي الْحَسَنِ علیه الصلوه و السلام – وَ سُعِيَ بِعَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ إِلَى الرَّشِيدِ وَ قِيلَ إِنَّهُ رَافِضِيٌّ فَامْتَحَنَهُ الرَّشِيدُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى وُضُوئِهِ نَادَاهُ كَذَبَ يَا عَلِيَّ بْنَ يَقْطِينٍ مَنْ زَعَمَ أَنَّكَ مِنَ الرَّافِضَةِ وَ صَلَحَتْ حَالُهُ عِنْدَهُ وَ وَرَدَ عَلَيْهِ كِتَابُ أَبِي الْحَسَنِ علیه الصلوه و السلام – ابْتَدِئْ مِنَ الْآنَ يَا عَلِيَّ بْنَ يَقْطِينٍ وَ تَوَضَّأْ كَمَا أَمَرَكَ اللَّهُ تَعَالَى اغْسِلْ وَجْهَكَ مَرَّةً فَرِيضَةً وَ أُخْرَى إِسْبَاغاً وَ اغْسِلْ يَدَيْكَ مِنَ الْمِرْفَقَيْنِ كَذَلِكَ وَ امْسَحْ بِمُقَدَّمِ رَأْسِكَ وَ ظَاهِرِ قَدَمَيْكَ مِنْ فَضْلِ نَدَاوَةِ وَضُوئِكَ فَقَدْ زَالَ مَا كُنَّا نَخَافُ مِنْهُ عَلَيْكَ وَ السَّلَامُ (۱) .

۱- (۱) باب ۳۲ من ابواب الوضوء ح ۳

و المستفاد المصرح من هذه الروایه هو لزوم العمل بما هو الوظیفه و من البدیهی انه (ع) لایرضی بالعمل بخلاف ما امره و لو عمل بخلاف ذلک لکان عمله منکراً و قبحه و من البعید صحه عمله لقوله (ع) و الذی امرک و قوله (ع) و لاتخالف الی غیره فبالنظر الی هذه الروایه هو بطلان العمل نعم ان اللازم هو الجمع بین الروایات و الاخذ بما هو حاصل الجمع بینها .

و الحاصل ان الاحتمال موجود فی کلا الطرفین من التوسعه فی عمل المکلف و احتمال انه امر دینی لزم العمل به فاللازم هو الاحتیاط و الوضوء علی وجه التقیهٔ لانه سبیل النجاه و اما الحکم ببطلان العمل او صحته منوط بما هو المبنی فی باب التقیه .

(متن سید) مسأله ۳۷ : إذا علم بعد دخول الوقت أنه لو أخر الوضوء و الصلاه یضطر إلی المسح علی الحائل فالظاهر وجوب المبادره إلیه فی غیر ضروره التقیه و إن کان متوضئا و علم أنه لو أبطله یضطر إلی المسح علی الحائل لا یجوز له الإبطال و إن کان ذلک قبل دخول الوقت فوجوب المبادره أو حرمه الإبطال غیر معلوم .

طهارت، وضو، اضطرار ۹۲/۰۲/۰۱

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، وضو ، اضطرار

(متن سید) مسأله ۳۷ : إذا علم بعد دخول الوقت أنه لو أخر الوضوء و الصلاه یضطر إلی المسح علی الحائل فالظاهر وجوب المبادره إلیه فی غیر ضروره التقیه و إن کان متوضئا و علم أنه لو أبطله یضطر إلی المسح علی الحائل لا یجوز له الإبطال و إن کان ذلک قبل دخول الوقت فوجوب المبادره أو حرمه الإبطال غیر معلوم .

ص: ۸۴

اقول : ان فی المسئله فرعین :

الفرع الاول : تحقیق المسئله بعد دخول الوقت و الفرع الثانی تحقیقها قبله .

اما الکلام فی الفرع الاول : فان المکلف بعد دخول الوقت لو علم انه لو اخر الصلوه عن اول الوقت مثلاً و لم یأت باتیان الوضوء المامور به فی هذا الوقت (کالمسح علی البشره او الغسل من المرافق

الی الاصابع) لوقع فی محذور الاتیان بالوضوء بغیر ما هو المامور به شرعاً او انه کان متوضأً بطریق الصحیح شرعاً و لکنه لو ابطله لوقع فی المحذور فهل یجب علیه المبادره الی الصلوه فی الصوره الاولی او یحرم علیه الابطال فی الصوره الثانیه ام لا ؟

فالظاهر ان ما ذهب اليه السيد صحيح لان المكلف مامور باتيان الوضوء على وجه الصحيح المشروع مع انه لكان ذا شرائط فيمكن له الاتيان بما هو اللازم عليه شرعاً فلا يجوز له اخراج نفسه عن الشرائط اللازمه الموجوده حتى يقع فى شرائط العذر و العقل ايضاً يحكم عليه بحفظ الشرائط و الاتيان بالعمل مع الشرائط و الخروج عن تلك الشرائط بلا عذر قبيح عند العقل و غير معذور عند الشرع نعم انه لو لم يعمل بما هو وظيفته و اخرّ الصلوه عن وقتها و لم يعمل بالمبادره اليها او ابطل وضوئه ثم اضطر الى الوضوء بغير الشرائط اللازمه فلا اشكال فى انه اذا وقع فى ظرف الاضطرار فعمل بما هو الوظيفه فى ذلك الظرف لكان عمله صحيحاً و لكن يعاقب على ترك المامور به الاختيارى و ادخال نفسه بلا عذر فى الشرائط الاضطراريه لان الصلوه لا تترك بحال ففى هذه الشرائط الطاريه عليه لوجب عليه الاتيان بالصلوه و لا مناص له الا العمل بالشرائط الموجوده عليه فالصلوه فى هذه الحاله صحيحه مع لزوم العقاب عليه بما ذكرناه .

ص: ۸۵

و من الواضح ان ادله التيمم التی تدل علی اقامه الطهاره الترابیه مقام الطهاره المائیه او ما دل علی اقامه الفعل الاضطراری مقام الاختیاری لکان مفادها هو لمن لایتمکن حین دخول الوقت لا لمن کان ذا شرائط و لکن اطلاق بدلیه المضطر قد یشمل هذا الفرد و ان کان وقوعه فی هذه الشرائط باختیاره و سوء عمله لاجل ان الصلوه لایجوز ان تترک مع لزوم اشتراط الصلوه بالطهاره و یمکن له الاتیان بالطهاره المائیه و لکن کیفیه الاتیان بها للزم ان تکون منطبقه بالشرائط الموجوده من الاختیار او الاضطرار فلا تصل النوبه الی الطهاره الترابیه اذا امکن الاتیان بالطهاره المائیه غایه الامر ان کیفیه الطهاره المائیه تختلف باختلاف الموارد و الشرائط و الامر کذلک فی مورد الاضطرار فالعمل صحیح مع لزوم العقاب علیه بما ذکرناه من ادخال نفسه بلا عذر الی المحذور او اخراج نفسه بلا عذر عن الشرائط الصحیحه .

و اما الکلام فی الفرع الثانی : فیما علم بالعذر فی الوقت قبل دخوله بمعنی انه علم لو ابطل وضوئه لیکون مضطراً الی الوضوء من الاصابع الی المرافق مثلاً فهل یجوز له الابطال قبل الوقت او یجب علیه المبادره الی الوضوء مع الشرائط قبل دخول الوقت ام لا ؟ فذهب السید صاحب العروه الی عدم وجوب المبادره الی الوضوء مع الشرائط قبل الوقت کما لایحرم علیه ابطال الوضوء .

و یمکن ان یستدل علیه بان وجوب الوضوء و الصلوه فی الشرع الاقدس مشروط بدخول الوقت لعدم الوجوب قبله و من البدیهی انه لا حکم الزامی من الشرع قبل دخول الوقت و لذا لو ابطل الوضوء لم یکن فی ذلک مخالفه لامر الزامی علیه و کذا اذا لم یقدم و لم یبادر الی الوضوء فانه لایکون فی ذلک عصیان لامر الزامی علیه لان المفروض انه لا حکم من الوجوب و الالزام قبل دخول الوقت فلا اشکال فی الابطال کما لا اشکال فی عدم المبادره .

و لكن ذهب بعض الى وجوب المبادره و حرمه الابطال و استدلوا بان الابطال او عدم المبادره يستلزم تفويت الواجب فى ظرفه فلا يجوز له ذلك .

و قال المحقق الخويى ما هذا لفظه : ان الصلوه مع الوضوء التام هل فيها ملاك فلزم بالاضافه الى العاجز عن الوضوء المامور به من اول الوقت او ان الملاك يخصّ القادرين و حيث لا سبيل لنا الى استكشاف ملاكات الاحكام الشرعيه الا بالامر و التكليف شرعاً و لا ـ تكليف على العاجز و من لم يتمكن من الوضوء التام بالاضافه الى الوضوء قبل الوقت و لا بعده فلا يمكننا تحصيل العلم بوجود الملاك الملزم فى حقه و من الجائز وجداناً ان تكون القدره دخيله فى تحقق الملاك و معه لايمكن الحكم بحرمه ابطال الوضوء او بوجوب المبادره اليه قبل الوقت ؛ انتهى كلامه .

اقول : ان محصل كلامه هو ان فى الواجب ملاكاً تاماً ملزماً فوجب على المكلف الاتيان بالواجب و ادراك ذلك الملاك و من الممكن ان لدخول الوقت دخلاً ـ فى ذلك الملا ـ ك و لا ـ نعلم ان ذلك الملا ـ ك لجميع الافراد من القادرين او العاجزين او انه يختص بالقادرين فى الوقت و لايشمل العاجزين فعليه لايجب عليه المبادره كما لايحرم عليه الابطال . فهذا محصل كلامه .

و لكن نقول : انه يصح الاستدلال بهذا الدليل الذى ذكره على لزوم المبادره و حرمه الابطال بان الكاشف عن الملاك و ان كان هو الامر الصادر من الشرع الاقدس و لكن يمكن وجود الملاك و ان لم يكن فى البين امر و قد مثل شيخنا الاستاذ حفظه الله تعالى آيه الله العظمى المظاهرى بانه ربما كان المولى فى حبس او ضيق و لم يمكن له اظهار اوامره فالعبد اذا اطلع على حال المولى فقد علم بوجود الملاك (و هو امره بالاستخلاص) و ان لم يكن فى البين امر فلزم عليه الاقدام لاستخلاص المولى عن الحبس او الضيق و ان لم يصدر منه امر الى العبد و لذا لانعلم ان القدره دخيله للقادرين فى الوقت فقط او انها يمكن ان تكون دخيله لمن كان قادراً قبل الوقت ايضاً و يمكن له الاتيان بالوضوء مع الشرائط فى الوقت فعليه فلا وجه لابطال الوضوء بصرف عدم دخول الوقت و احتمال ذلك يكفينا فى عدم جواز الابطال او لزوم المبادره كما ان العقل ايضاً اذا علم بحال العبد اذا دخل الوقت فقد قبحّه على الابطال او عدم المبادره لانه عالم بالتكليف عن قريب فلزم عليه الاتيان بالوضوء مع الشرائط لاجل تمكنه و القدره عليه فلا يصح له اخراج نفسه عن الشرائط اللازم بصرف عدم كون الامر بالفعل عليه كما ان الناس ينظرون فى امر دنياهم الى بعض العواقب و يراعون اموراً فى مستقبل الزمان خوفاً من الدخول فى المحذور بعد حتى يراعون بعض الامور و ان كان احتمال وقوعه ضعيفاً ولذا ورد ان اعقل الناس انظرهم الى العواقب .

و الحاصل ان احتمال وجود الملاک لجمیع المکلفین سواء کانوا قادرین فی الوقت او العاجزین مع قدرتهم علی الاتیان بالشرائط قبل الوقت یحکم بالمبادره و حرمه الابطال و لو علی الاحتیاط الذی لزم ان لایترک .

طهارت، وضو، اضطرار ۹۲/۰۲/۰۲

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، اضطرار

(متن سید) و أما إذا کان الاضطرار بسبب التقیه فالظاهر عدم وجوب المبادره و کذا یجوز الإبطال و إن کان بعد دخول الوقت لما مر من الوسعه فی أمر التقیه لکن الأولی و الأحوط فیها أیضا المبادره أو عدم الإبطال .

فنقول : انه اذا کان الاضطرار و الضروره ناشیاً عن التقیه فالمعروف المشهور هو جواز المسح علی الخفین مثلاً ـ لما دل من الاخبار الکثیره من الوسعه فی باب التقیه بانَّ التَّقِیَّهَ دِینِی وَ دَیْنُ آبَائِی وَ لَا دِینَ لِمَنْ لَا تَقِیَّهَ لَهُ (۱) .

فاللازم هو مراعاه التقیه والعمل بها فی کل الامور کما ورد بان التقیه فی کل شئ (۲) .

و لکن فی خصوص المسح علی الخفین اشکال و تامل کما هو المستفاد من بعض الاخبار و قد مرّ فی مصحح عن ابی عمر الاعجمی لا دین لمن لا تقیه له و التقیه فی کل شئ الا فی شرب النبیذ و المسح علی الخفین و متعه الحج . (۳)

او فی صحیحه عَنْ زُرَارَهَ قَالَ قُلْتُ لَهُ فِی مَسْحِ الْخُفَّیْنِ تَقِیَّهٌ فَقَالَ ثَلَاثَهٌ لَا أَتَّقِی فِیهِنَّ أَحَداً شُرْبُ الْمُسْکِرِ وَ مَسْحُ الْخُفَّیْنِ وَ مُتْعَهُ الْحَجِّ (۴) .

۱- (۱) باب ۲۴ من ابواب الامرو النهی ح ۲۴

۲- (۲) باب ۲۵ من الامر والنهی ح ۲

۳- (۳) باب ۳ من ابواب الوضوء ح ۵

۴- (۴) باب ۳۸ من ابواب الوضوء ح ۱

فالامر اشکل اذا کان المکلف واجداً للشرائط قبل دخول الوقت.

و الظاهر ان الاحتیاط سبیل النجاه و الازم هو مراعاه الشرائط مهما امکن مع ان تفصیل الکلام موکول فی محله فی باب التقیه .

(متن سید) مسأله ۳۸ :لا فرق فی جواز المسح علی الحائل فی حال الضروره بین الوضوء الواجب و المندوب.

و الوجه فی ذلک ان ما ورد فی جواز التقیه لکان مفاد دلیله مطلقا فیشمل الواجب والمندوب لان مفادها هو کفایه العمل المأتی

به علی وجه التقیه عن المامور به الواقعی مع ان ما ورد فی روایه أَبِی الْوَرْدِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ -علیه الصلوه و السلام - إِنَّ أَبَا ظَبْیَانَ حَدَّثَنِی أَنَّهُ رَأَی عَلِیّاً -علیه الصلوه و السلام - أَرَاقَ الْمَاءَ ثُمَّ مَسَحَ عَلَی الْخُفَّیْنِ فَقَالَ کَذَبَ أَبُو ظَبْیَانَ أَ مَا بَلَغَکَ قَوْلُ عَلِیٍّ -علیه الصلوه و السلام - فِیکُمْ سَبَقَ الْکِتَابُ الْخُفَّیْنِ فَقُلْتُ فَهَلْ فِیهِمَا رُخْصَهٌ فَقَالَ لَا إِلَّا مِنْ عَدُوٍّ تَتَّقِیهِ أَوْ ثَلْجٍ تَخَافُ عَلَی رِجْلَیْکَ (۱) .

فالمصرح فی الروایه هو جواز المسح علی الخفین عند وجود عدو یتقی عنه فیشمل الکلام الواجب و المستحب مع ما ذکرناه من الاشکال فی خصوص المسح علی الخفین عند التقیه و لذا مع قطع النظر عن الاشکال فی مورده لکان مفاد الدلیل یشمل العمل الذی وقع فی محذور التقیه فلا فرق فی ذلک بین کون العمل واجباً او مستحباً لعدم قید فی مفاد الدلیل .

والمختار صحهٔ ما ذکره السید .

نعم اذا کان المستند فی صحه العمل هو الحرج و العسر و الضرر (من غیر جهه التقیه) فجریان دلیل الحرج و الضرر فی المستحبات محل اشکال لامکان ترک المستحب و الخروج عن العسر و الحرج بلا محذور الا اذا کان فی مورد خاص لزم الاتیان بذلک المستحب لاجل امر خاص فی مورده فی هذه الصوره فلزم العمل بهذا المستحب کما فی العمل بالواجب لاشتراکهما فی العذر .

۱- (۵) باب ۳۸ من ابواب الوضوءح ۵

طهارت، وضو، اضطرار ۹۲/۰۲/۰۳

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، اضطرار

(متن سید) مسأله ۳۹ : إذا اعتقد التقیه أو تحقق إحدى الضرورات الأخر فمسح على الحائل ثمَّ بان أنه لم یکن موضع تقیه أو ضروره ففی صحه وضوئه إشکال.

و الظاهر من کلام السید ان المکلف اذا اعتقد التقیه فی مورد ابتلی به او تحقق احدی الضرورات الاخر کما اذا اعتقد ان الحاضرین عنده من العامه فمسح على الخفین مثلاً او کان اعمى فتخیل ان من بحضرته من العامه فتوضأ من الاصابع الى المرافق و لکن الواقع لیس کذلک او تخیل ان ما یراه من البعید سبع او عدو فمسح على الحائل خوفاً بان مسحه على الرجلین یتوقف الى زمان یخاف فیه من وصول العدو الیه ثم بان ان ما یراه هو صدیقه او حیوان غیر سبع .

و لایخفى ان مراد السید بان فی صحه وضوئه اشکال لکان منشاء الاشکال فی ان الخوف سواء کان فی مورد التقیه او ضروره اخرى ملحوظ موضوعاً فی نفسه بان الخوف بنفسه هو الملاک لترتب الحکم علیه او یکون طریقاً الى الواقع فعلى الاول للزم القول بصحه الوضوء لتحقق الموضوع عنده و هو الخوف و على الثانی للزم القول ببطلان الوضوء لان الطریق الذی تخیل انه طریق لکان غیر صحیح مع ان مدرک صحه العمل و اجزاء الماتی به تقیه عن المأمور به الواقعی هو السیره العملیه و من الواضح ان تحقق السیره لکان فی حضور احد من المخالفین واقعاً لا تخیلاً او توهماً فاذا عمل على طبق مذهب العامه و لکن لیس فی البین عدو و ان ما ظن لکان غیر مطابق للواقع فلا سیره فی صحه عمله لان هذا العمل لایکون على طریق الخاصه و لایکون صادراً بملاک التقیه بل الصادر لکان على ظنه و تخیله بوجود العدو فعلیه لا دلیل على صحه العمل و اضف الى ذلک ان المدرک لو کان هو روایه ابی الورد من قوله (ع) من عدو تتقیه او ثلج تخاف , فان وجود العدو لکان مفروغاً عنه فی الروایه لا انه تخیل وجوده کما ان الثلج ایضاً موجود واقعاً لا انه تخیل وجوده .

ص: ۹۰

و قال المحقق الخویی انه بناءً على تمامیه روایه ابی الورد لتعدى الفقها من العدو فیها الى کل ما یخاف منه کالسبع و نحوه ؛ انتهى کلامه .

اقول : و الظاهران التعدی للزم ان یکون من الثلج لا من العدو لان المسلم بین الاعلام ان المراد من العدو الذی لزم ان یتقى منه هو من کان من العامه و لکن یصح التعدی من الثلج الذی یخاف عنه الى کل ما یخاف عنه سواء کان سبعاً او لصاً و امثالهما فان الملاک و هو الخوف موجود فیها فیصح التعدی من موضوع بهذا الملاک الى موضوع اخر الذی کان فیه ذلک الملاک .

فعلیه کما ان وجود الثلج الذی یخاف عنه مسلم للزم ان یکون وجود السبع او مثله مسلم حتى یتحقق الملاک و اما اذا تخیل وجود العدو او السبع فخاف منه ثم یترتب علیه العمل فلا دلیل على صحته .

و اضف الی ذلک کله ان الاشتغال الیقینی یقتضی البرائه الیقینیه فالوضوء بغیر طریق الحق بتخیل ما یتقی منه او یخاف عنه لایحصل به العلم بالبرائه بعد کون الاشتغال یقیناً

و الحاصل هو الاشکال فی صحه وضوئه فلا یصح معه الاتیان بالصلوه .

(متن سید) مسأله ۴۰ : إذا أمکنت التقیه بغسل الرجل فالأحوط تعینه و إن کان الأقوی جواز المسح علی الحائل أیضا.

اذا دار المکلف فی التقیه بین غسل الرجل او المسح علی الخفین او الحائل فذهب الشهید فی الذکری الی ان غسل الرجلین اقرب الی المامور به من مسح الخفین نظراً الی ان فی غسلهما یتحقق مسح البشره بالرطوبه لا محاله و ان کانت الرطوبه رطوبه خارجیه و هذا بخلاف المسح علی الخفین لعدم تحقق المسح علی البشره حینئذ بوجه لا برطوبه الوضوء و لا بالرطوبه الخارجیه و من الظاهر ان المسح بالرطوبه الخارجیه اقرب الی المامور به اعنی مسح الرجلین برطوبه الوضوء . انتهی کلامه .

ص: ۹۱

و فی الـذخیره نسبۀ ذلـک الی الاصـحاب و فی الحـدائق حکـاه عن جمله منهم و اسـتدل المحقق الحکیم بـان الغسل اقرب الی الواجب بخلاف المسح علی الخف اذا الخف موضوع اجنبی عن البشره ؛ انتهی کلامه .

و استشـکل المحقق الخویی علی هذا الاسـتدلال و ردا لکلام الشهید بانه لایمکن الاعتماد بهذه الوجوه الاعتباریه و الاستحسانیه بوجه و من الواضح ان مسح البشره بالرطوبه الخارجیه غیر معدود بالنظر العرفی میسوراً للمسح علی البشره برطوبه الوضوء .

ثم قال : ان الوجه فی تقـدیم الغسل علی المسح علی الخفین هو انه اذا قلنا بعدم جریان التقیه فی المسح علی الخفین فلا اشـکال فی ان المتعین هو الغسل و اذا قلنا بجریانها فی مسح الخفین بحمل الروایات علی ان عدم التقیه من خصائصـهم -علیهم الصلوه و السـلام - حسـبما فهمه زراره ایضاً یعین علیه الغسل و ذلک لان الغسل مما ورد به الامر بالخصوص و لم یرد امر بمسـح الخفین الا فی روایه ابی الورد و قـد عرفت انها ضـعیفه السـند و غیر قابله للاعتماد و علیها و ظاهر الامر بغسل الرجلین هو المتعین و عدم کفایه غیره عنه ؛ انتهی کلامه .

اقول : ان ما استشکل المحقق الخویی علی کلام الشهید بان هذه الوجوه اعتباریه و استحسانیه و لایصح الاعتماد علیها .

ففیه : انه یرد علی کلام المحقق الخویی اشکالا لوجهین :

الوجه الاول : ان الاستحسان و الاعتبار الذی لایصح الاعتماد علیه لکان فی مورد لیس بینه و بین الواقع ارتباط کما فی کلام ابی حنیفه بان المنی اشـد نجاسه من البول لوجود الغسل عنـد خروج المنی و عـدم لزومه عند خروجه البول فهذا اسـتحسان من دون ارتباط بینه و بین الواقع و لذا اجاب عنه مولانا الصادق -علیه الصـلوه و السـلام - انه اذا کانت النجاسه المنی اشد فلم لزم الغسل مره واحده فی نجاسه المنی مع لزوم الغسل مرتین فی نجاسه البول .

مع ان مـا ذكره الشـهيد فله اعتبـار واقعاً يسـتفاد من الروايات من المسـح على البشـره اولاً و المسـح بالرطوبه المؤثره ثانياً و ترك المسح على الحائل او الخفين ثالثاً و اما فى المسح على الخفين لا تكون هذه الوجوه الثلاثه موجوده مع ان فى كلا الموردين من المسح على الخفين او الغسل بالماء الخارجى اشكال .

و اما فى المسـح على الخفين فالاشـكال هو المسـح على الحائل و المانع الذى ليس هو من المامور به الواقعى و فى الغسل بالماء الخـارجى ايضـاً اشـكال و هو انه ايضـاً ليس من المـأمور به الواقعى فـالموردان مشتركان فى الاشـكال مع وجود ثلاث اعتبارات منطبقه على المامور به الواقعى فى الغسل بالماء الخارجى دون المسـح على الحائل و لـذا يقـدم الغسل على المسـح بهـذا الوجوه التى ذكرناه فما استشكله المحقق الخويى غير سديد .

مضافاً الى ان المحقق الخويى قال ان مسح البشـره بالرطوبه الخارجيه غير معدود بالنظر العرفى ميسوراً للمسح على البشـره برطوبه الوضوء .

اقول : ان المحقق قد اشار فى الرد على كلام الشـهيد بقاعده ان الميسور لايترك بالمعسور بان المسح على البشره معسور و لكن الغسل بالماء الخارجى لايعد ميسوراً فى نظر العرف .

ففيه : ما لا يخفى

اولاً : ان ما ذكرناه من الوجوه الثلاثه هو الملاك فى تقدم الغسل على المسح لا بقاعده ان الميسور لايسقط المعسور .

و ثانياً : ان القاعده سنداً و دلاله محل تأمل عند المحقق الخويى فلا يصح الرد على كلام بدليل لايكون تاماً فى نظره .

و ثالثـاً : ان الميسور الاسـهل هو المسـح على الخفين لا ـ الاخـذ بالمـاء الخارجى كما يمكن ان يقال ان كلا الموردين فى عرض واحـد من المسـح او الغسـل فلا يكون المسـح بالرطوبه الخارجيه ميسور و المسـح على الخفين معسور فالاسـتدلال فى نفسه غير سديد .

ص: ٩٣

طهارت، وضو، اضطرار، تقیه ۹۲/۰۲/۰۴

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، اضطرار ، تقیه

و اما الوجه الثانی : لتقدم الغسل علی المسح علی الخفین ان فی المسح علی الخفین اشکالاً کما مرّ فی الروایات السابقه من عدم جریان التقیه فی ثلاثه امور من شرب النبیذ و المسح علی الخفین و متعه الحج و لذا یرجع الامر الی ان المتعین هو الغسل مضافاً الی ان غسل الرجلین لکان موافقاً للاحتیاط لان المورد من موارد دوران الامر بین التعیین و التخییر بان غسل الرجلین فی طرف معیناً و التخییر بین الغسل و المسح فی طرف اخر لوجود النهی عن المسح علی الخفین فی الروایات (کما مرّ) فحینئذ اذا دار الامر بین التعیین و التخییر فالتعیین هو المتعین.

و الاقوی هو الغسل بوجوه الذی ذکرناه و عدم جواز المسح علی الخفین او الحائل .

(متن سید) مسأله ۴۱: إذا زال السبب المسوغ للمسح علی الحائل من تقیه أو ضروره فإن کان بعد الوضوء فالأقوی عدم وجوب إعادته و إن کان قبل الصلاه إلا إذا کانت بله الید باقیه فیجب إعاده المسح و إن کان فی أثناء الوضوء فالأقوی الإعاده إذا لم تبق البله .

و لایخفی علیک ان زوال العذر و السبب المسوغ للعمل علی وجه التقیه کالمسح علی الحائل او الخفین فله صور :

الاولی : ان السبب قد زال قبل الاتیان بالوضوء علی وجه التقیه فلا اشکال فی لزوم العمل علی طبق المامور به الواقعی حینئذ لانه لا مجوز للعمل تقیه لارتفاع الموضوع براسه .

ص: ۹۴

الثانیه : ان السبب قد زال بعد الاتیان بالوضوء تقیه و قبل الدخول فی الصلوه مع بقاء الرطوبه الباقی علی الید من نداوه الوضوء فلا اشکال ایضاً فی لزوم المسح علی الرجلین بتلک النداوه لان شرائط الاتیان بالوضوء علی وجه الصحیح موجوده مع وجود الموالاه اللازمه فی افعال الوضوء لانه یرجع الامر الی ان بعض ارکان الوضوء قد بقی و هو المسح علی الرجلین و ان ما اتی به علی وجه التقیه قد ارتفع موضوعها حسب الفرض.

ففی هذه الصوره یقع البحث بان زوال السبب هل یکون کاشفاً عن فساد الوضوء من اول الامر ام لا؟

و بعباره اخری هل یعتبر فی صحه العمل الناقص (تقیه) عدم وجود المندوحه (و هی بالفارسیه وجود گریز و راه چاره دیگری) و لو بالتاخیر ام لا .

و منشاء الخلاف فی هذا القسم لکان فی ان دلیل صحه الوضوء الناقص للمعذور هل یدل علی کونه بمنزله الوضوء التام من جمیع الجهات حتی بعد زوال العذر بان المولی قد تقبل الناقص مقام الکامل او انه لایدل علی ذلک .

مع ان علی کلا الوجهین قولا من جماعه من الاساطین و استدل فی الذخیره علی وجوب الاعاده بعموم الایه الشریفه فی قوله تعالی : فاذا قمتم الی الصلوه فاغسلوا وجوهکم ... بان المکلف مکلف باتیان الطهاره الشرعیه من الغسلتین و المسحتین فمع ارتفاع العذر لایکون الماتی به موافقاً للمامور به فعلیه اعاده الوضوء .

و علی الثانی ای عدم وجوب الاعاده بان المکلف حین اراده الاتیان بالصلوه قد اقام الی الطهاره التی کانت ماموراً بها فی ذلک الوقت و قد اتی بها و لم یثبت زوال العذر کان ناقضاً لها فیصح الاتیان بها .

ص: ۹۵

و لاجل کلا الوجهین فالاحتیاط یقتضی اعاده الوضوء مضافاً الی انه لادلیل علی عدم وجوب اتمام الوظیفه الاولیه عند ارتفاع العذر لان غایه ما یستفاد من ادله التقیه من الاجزاء و الصحه هو عدم وجوب الاعاده فی الوقت او القضاء فی خارجه و لکن لا دلیل علی عدم وجوب الاکمال و الاتمام اذا ارتفع العذر .

الصوره الثالثه : انه اذا فرضنا ان البله لاتبقی او الموالاه بین افعال الصلوه قد ارتفعت ففی هذه الصوره ایضاً قد یجری فی المقام کلا الوجهین المذکورین فی الصوره الثانیه من احتمال تقبل الناقص مقام الکامل و احتمال لزوم العمل علی طبق المامور به الواقعی عند زوال العذر .

و لذا ان الاحتیاط الذی لایترک یقتضی اعاده الوضوء فی هذه الصوره ایضاً و عدم الاکتفاء بالوضوء الذی اتی به تقیه .

طهارت ، وضو ، تقیه و غسل وجه ۹۲/۰۲/۰۷

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، وضو ، تقیه و غسل وجه

(متن سید) مسأله ۴۲: إذا عمل فی مقام التقیه بخلاف مذهب من یتقیه ففی صحه وضوئه إشکال و إن کانت التقیه ترتفع به کما إذا کان مذهبه وجوب المسح علی الحائل دون غسل الرجلین فغسلهما أو بالعکس کما أنه لو ترک المسح و الغسل بالمره یبطل وضوؤه و إن ارتفعت التقیه به أیضا .

اقول : قبل الخوض فی المسئله لزم بیان نکته مهمه و هی ان المراد من التقیه هو الحفظ عن الضرر و الایذاء سواء کان فی النفس او المال او العرض مع ان محط الکلام فی الایذاء و الضرر هو اظهار التشیع لان المشکل انما هو فی معامله بعض اهل السنه مع التشیع لانهم یسمون الشیعه بالرافضه و لذا اظهر العداوه علیهم و لکن لا عداوه بینهم و بین مذاهبهم فلا نشاهد منهم اظهار العداوه بینهم و ان کانت الاحکام علی اختلاف بین مذاهبهم فاذا عمل الشافعی علی طبق مذهبه بین الحنابله مثلاً فلا یتعرضون علیه و لاجل حفظ الشیعه عن الضرر و الاهانه وضع لهم احکام التقیه مع انه لم یرد دلیل علی لزوم مراعاه مذهب من بحضرته بل الملاک هو الاتقاء و الحفظ من ضررهم و الاهانه منهم سواء کان السبب هو العمل علی مذهب من بحضرته او علی من غیره من سائر المذاهب العامه فربما کان العمل علی غیر مذهب من بحضرته اولی بالحفظ و اتقی فی التقیه و احفظ من ان یعرف کما اذا عرفوا ان هذا الفرد لیس من الحنابله قطعاً فاذا عمل علی طبق مذهبهم یعرف و لایحفظ و لکن اذا عمل علی طبق مذهب الشافعی مثلاً لم یعرف و لذا یحفظ .

ص: ۹۶

فاذا عرفت هذا فنقول: انه اذا عمل عملاً بخلاف مذهب من یتقیه بحضرته فالعمل لایخلو من وجوه :

الاول : انه عمل بخصوص مذهب من بحضرته فلا اشکال فی صحه هذا العمل لانه عمل بما هو وظیفته.

الثانی : انه عمل علی طبق مذهب الشیعه فقد مرّ ان ذلک محل اشکال لانه عمل بخلاف ما هو الوظیفه فی ذلک الوقت لانه لکان ماموراً بالتقیه و لم یعمل بما هو وظیفته .

الثالث : انه عمل علی طبق مذهب السنه و لکن لایعمل علی مذهب من بحضرته فهذا هو الوجه فی کلام السید .

ففی هذا الوجه جهتان :

من جهه یمکن القول بالصحه لانه عمل عملاً یوجب الاتقاء و الحفظ عن ایذائهم و الاهانه منهم .

و من جهه اخری ان هذا العمل لایکون موافقاً للماموربه الواقعی کما لایکون موافقاً لبدله هو العمل تقیه عمن بحضرته فلا یصح .

و لکن الوجه الاول : هو الصحیح عندنا لان القول بان هذا العمل لایکون موافقاً لبدله محل تامل عندنا جداً لان المناط فی جعل التقیه هو الاتقاء و الحفظ عن ضررهم فاذا عمل علی طبق مذهب بعضهم و ان لم یکن بمذهب من بحضرته فعمله لکان موافقاً للتقیه و کان مطابقاً للبدل مضافاً الی ما ذکرناه آنفاً من انه لایرد دلیل فی باب التقیه من لزوم العمل علی طبق مذهب من کان بحضرته بل المناط هو الحفظ عن شرهم و الاتقاء عن ایذائهم فاذا حصل هذا المناط فقد عمل بما هو موافق للتقیه .

و اما الکلام فی ذیل کلام السید فیمن ترک الغسل و المسح بالمره فیبطل وضوئه فهو صحیح لانه لم یات برکن من ارکان الوضوء لا علی طبق الماموربه الواقعی و لا علی طبق مامور به الاضطراری فکان ترک الرکن بلا وجه و لا حکم من الشرع الاقدس و ان تحقق به التقیه لان التقیه یمکن ان یتحقق بترک الصلوه ایضاً و لکن الصلوه لاتترک بحال بل اللازم علیه هو الاتیان بالوضوء اما علی طبق المامور به الواقعی و اما ببدله له المشروع فی باب التقیه بما کان موافقاً لمذهب من مذاهب العامه فترک المسح و الغسل معاً لایکون موافقاً لا بالمامور به الواقعی و لا بمذهب من مذاهب العامه فلا اشکال فی بطلان عمله .

(متن سید) مسأله ۴۳ : یجوز فی کل من الغسلات أن یصب علی العضو عشر غرفات بقصد غسله واحده فالمناط فی تعدد الغسل المستحب ثانیه الحرام ثالثه لیس تعدد الصب بل تعدد الغسل مع القصد.

اقول : انه ینبغی التامل فی امور :

الاول : ان الغسل یتحقق بتسلط الماء علی المحل و جریانه عنه فالغسل بما انه غسل یتحقق بتحقق هذین الشرطین کما ان المسح یتحقق بامرار الید علی الممسوح .

الثانی : ان الغسل بنفسه لایشترط فی الوضوء الذی فیه الغسلتان فیجوز له صب الماء بمرات و قصد به الغسل سواء کان ذلک فی الوجه او فی الیدین فیجوز للمتوضی ان یصب الماء علی الطرف الایمن من وجهه و غسل به ذلک الطرف ثم ان یصب الماء علی الطرف الایسر من وجهه فغسل به ذلک الطرف ایضاً ثم ان یصب الماء علی قصاص شعره الی طرف الذقن و هکذا فهذه غسلات فی نفسها و لکن لا تعد من غسلات الوضوء .

الثالث : و هو المعتبر فی غسل الوضوء هو ان یصب الماء بقصد کون هذا الغسل غسلاً وضوئیاً فاذا غسل بهذا القصد المحل و یغسله فقد تحقق بذلک الغسل الوضوئی الذی له ان یستحب الغسل مره اخری دون الثالث او ما زاد عنه لانه بدعه و الامر واضح .

(متن سید) مسأله ۴۴ : یجب الابتداء فی الغسل بالأعلی لکن لا یجب الصب علی الأعلی فلو صب علی الأسفل و غسل من الأعلی بإعانه الید صح .

و لایخفی علیک ان الواجب فی الغسل حین اراده الوضوء هو الغسل من الاعلی الی الاسفل و هذا الشرط هوالمعتبر فی الغسل و لایعتبر ذلک فی الصب کما لایخفی .

ص: ۹۸

فیمکن ان یصب الماء علی طرف الانف مثلاً و لکن یغسل باعانه الید من القصاص الی الذقن بعد ان یوثر الماء علی الید بامرار الید علی الماء بعد الصب .

و استشکل علی ذلک المحقق الخویی بان الاجتزاء به (ای ما ذکر) یبتنی علی کفایه مطلق الغسل فی مقام الامتثال علی انه من الندره بمکان لعدم بقاء الماء بحسب العاده فی الید بعد صبّه من الاسفل حین وصولها الی الاعلی .

و اما بناء علی ما قدمناه (سابقاً) من عدم کفایه الغسل بحسب البقاء فی موارد الامر بالغسل کالوضوء و الغسل و وجوب احداث الغسل و ایجاده فیشکل الحکم بصحه الوضوء فی مفروض المسئله لان الغسل قد تحقق من صب الماء من الاسفل و هو غسل حادث الا انه غیر معتبر لمکان انه من الاسفل الی الاعلی فالغسل المعتبر و المامور به انما هو امرار الید بالماء من الاعلی الی الاسفل و لکنه غسل بحسب البقاء دون الحدوث و قد بنینا علی عدم کفایه الغسل بحسب البقاء و لزوم کون الغسل حادثاً و علیه فلا مناص من ان یصب الماء من اعلی الوجه ؛ انتهی کلامه .

طهارت، وضو، شستن صورت ۹۲/۰۲/۰۸

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، شستن صورت

اقول : ان خلاصه ما ذکره المحقق الخویی هی امور .

الاول : ان الاجتزاء بکلام السید یبتنی علی کفایه مطلق الغسل فی مقام الامتثال و الواقع غیر ذلک (و مراده هو صب الماء من الاعلی الی الاسفل)

الثانی : عدم بقاء الماء بحسب العاده فی الید بعد صبّه من الاسفل حین وصول الماء بالید الی الاعلی.

ص: ۹۹

الثالث : ان اللازم هو تحقق الغسل حدوثاً لا بقاءً لان الغسل تحقق من صب الماء من الاسفل الی الاعلی مع ان الغسل المعتبر هو امرار الید بالماء من الاعلی الی الاسفل حدوثاً لا بقاءً .

فنقول : اما الکلام فی الامر الاول ان المختار ایضاً عدم کفایه مطلق الغسل فی مقام الامتثال و لکن مراد المحقق الخویی هو لزوم الغسل من الاعلی الی الاسفل و لکن لایلزم ان یکون هذا الاعتبار حین صب الماء بل اللازم هو حین الغسل و سیاتی ایضاح الکلام فانتظر .

و اما الکلام فی الامر الثانی : فی قوله من عدم بقاء الماء بحسب العاده فی الید .

فنقول : و الظاهر ان ذلک سهو من قلمه الشریف لانه یمکن الاختبار و الامتحان من صب الماء من الاسفل ثم امرار الید علیه

فبعد اصابه الید الماء تمرّ الید من الاعلی الی الاسفل ینظر بذلک بانه یمکن غسل الوجه من الاعلی الی الاسفل بعد صب الماء فی الاسفل .

و لا باس بذکر مثال من انه اذا اراد المکلف غسل الوجه بغرفه واحده (کما ورد إِنَّ اللَّهَ وَتْرٌ یُحِبُّ الْوَتْرَ فَقَدْ یُجْزِیکَ مِنَ الْوُضُوءِ ثَلَاثُ غُرُفَاتٍ وَاحِدَهٌ لِلْوَجْهِ وَ اثْنَتَانِ لِلذِّرَاعَیْنِ (۱)) .

فالماء حین الصب لا یسع تمام الوجه فاللازم هو بعد الصب الی قسمه من الوجه ان یمر علیه الید فیجری الماء الی سائر جهات الوجه و من البدیهی ان الماء بعد الصب یجری الی الاسفل و لم یبق فی المحل و لکن یمکن بامرار الید علی محل النصب ان یجری الماء الی سائر الجهات فالامر کذلک فی صب الماء فی الاسفل و بامرار الید ان یجری الماء الی طرف الاعلی فیغسله من الاعلی الی الاسفل . لا فرق بین الصورتین من انتقال الماء بامرار الید من جهۀ من الوجه الی جهۀ الاخری او من الاسفل الی الاعلی فاذا بقی الماء فی الید فی الصورۀ الاولی لبقی فی صورۀ الثانیه ایضا .

۱- (۱) باب ۱۵ من ابواب الوضوء ح ۲

و اما الکلام فی الامر الثالث : بان الغسل من الاعلی الی الاسفل لزم ان یکون حدوثاً فنقول ان الغسل من الاعلی الی الاسفل حدوثاً قد تحقق سواء صبّ الماء من الاسفل و بعد اصابه الید الماء ان یمرّ من الاعلی او ان یصب الماء من الاعلی فلا اشکال فی تحقق الغسل حدوثاً من الاعلی الی الاسفل فی کلتا الصورتین فاذا صب الماء من الاسفل فیمر علیه الید فقد تحقق فی مکان الصب الغسل من الاعلی فی ذلک المکان الی الاسفل (ای ما یکون اسفل من الانف کالشفتین) و بعد وصول الماء الید ان یمر من قصاص الشعر الی طرف الذقن فقد تحقق الغسل حدوثاً من الاعلی الی الاسفل لانه لیس اللازم من الغسل حدوثاً هو زمان الصب بل اللازم هو الغسل حدوثاً فی زمان اراده الغسل .

و اما الکلام فی اخر کلامه فقال انه لا مناص من ان یصب الماء من اعلی الوجه کما فی الاخبار الوارده فی الوضوات البیانیه لیتحقق الغسل الحادث من الاعلی الی الاسفل .

و فیه :

اولاً : انه قد مرّ ان غایه ما یستفاد من الفعل هو الجواز و الصحه و لا دلیل فی الفعل علی الوجوب او الانحصار .

و ثانیاً : انه لم یرد دلیل علی وجوب الغسل الحادث من الاعلی الی الاسفل بل الموجود هو الغسل من الاعلی الی الاسفل لا الغسل مقیداً بالحدوث .

ففی روایه بُکَیْرِ بْنِ أَعْیَنَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ –علیه الصلوه و السلام – (قَالَ) قَالَ أَ لَا أَحْکِی لَکُمْ وُضُوءَ رَسُولِ اللَّهِ – صلی الله علیه و آله – فَأَخَذَ بِکَفِّهِ الْیُمْنَی کَفّاً مِنْ مَاءٍ فَغَسَلَ بِهِ وَجْهَهُ (۱) .

ص: ۱۰۱

۱– (۲) باب ۱۵ من ابواب الوضوء ح ۴

و فی روایه «زُرَارَهَ وَ بُکَیْرٍ أَنَّهُمَا سَأَلَا أَبَا جَعْفَرٍ -علیه الصلوه و السلام - عَنْ وُضُوءِ رَسُولِ اللَّهِ - صلی الله علیه و آله - فَدَعَا بِطَشْتٍ أَوْ تَوْرٍ فِیهِ مَاءٌ فَغَمَسَ یَدَهُ الْیُمْنَی فَغَرَفَ بِهَا غُرْفَهً فَصَبَّهَا عَلَی وَجْهِهِ فَغَسَلَ بِهَا وَجْهَهُ [(۱)] .

فلو وردت روایه تدل علی الغسل من اعلی الوجه الی الاسفل حدوثاً (علی فرض وجودها لکان مصداقاً اخر من المصادیق لان اللازم من المثبتین فی الروایات هو تعدد المطلوب لا التقیید کما مرّ غیر مره .

و الحاصل کما هو المختار صحهٔ ما ذکره السید .

طهارت ، وضو ، اسراف و تبعیض در وضو (ارتماسی و ترتیبی) ۹۲/۰۲/۰۹

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، وضو ، اسراف و تبعیض در وضو (ارتماسی و ترتیبی)

(متن سید) مسأله۴۵ : الإسراف فی ماء الوضوء مکروه لکن الإسباغ مستحب و قد مر أنه یستحب أن یکون ماء الوضوء بمقدار مد و الظاهر أن ذلک لتمام ما یصرف فیه من أفعاله و مقدماته من المضمضه و الاستنشاق و غسل الیدین.

و الاسباغ بالفارسیه : وفور بخشیدن تکمیل کردن بکمال گرفتن .

و فی المسئله فروع :

الاول : فی السرف فی الوضوء ففی المقام روایه رواها الکلینی عن عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ غَیْرُهُ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ حَرِیزٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ -علیه الصلوه و السلام - قَالَ إِنَّ لِلَّهِ مَلَکاً یَکْتُبُ سَرَفَ الْوَضُوءِ کَمَا یَکْتُبُ عُدْوَانَهُ [(۲)] .

ص: ۱۰۲

۱- (۳) المدرک ح ۳

۲- (۱) الکافی ۳/۲۲/۹

ثم قال محمد بن الحسن بن شمعون ضعیف ضعفه النجاشی صریحاً و کذا سهل بن زیاد فانه ایضاً ضعیف .

ثم قال الحکم بکراهه السرف فی ماء الوضوء یبتنی علی القول بالتسامح فی ادله السنن ثم التعدی من المستحبات الی المکروهات . انتهی کلامه .

اقول : انه لایحتاج لاثبات السرف فی ماء الوضوء الی هذه الموؤنات من التمسک بالتسامح فی ادله السنن ثم التعدی من المستحبات الی المکروهات لان الشک فی التمسک بادله السنن او الشک فی التعدی من المستحبات الی المکروهات کاف فی

عدم جواز القول بالسرف فی ماء الوضوء مع ان للشک مجالاً فی المقام لان مفاد ادله التسامح فی المستحبات دون المکروهات و لکن یصح القول بالکراهه فی السرف فی ماء الوضوء بالروایات التی دلت علی ان السرف مذموم فی الشریفه کما عن علی - علیه الصلوه و السلام - أقبح البذل السرف (۱) .

و عنه ایضاً فَدَعِ الْإِسْرَافَ مُقْتَصِداً وَ اذْکُرْ فِی الْیَوْمِ غَداً وَ أَمْسِکْ مِنَ الْمَالِ بِقَدْرِ ضَرُورَتِکَ وَ قَدِّمِ الْفَضْلَ لِیَوْمِ حَاجَتِکَ (۲) .

و عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ -علیه الصلوه و السلام - قَالَ أَدْنَی الْإِسْرَافِ هِرَاقَهُ فَضْلِ الْإِنَاءِ وَ ابْتِذَالُ ثَوْبِ الصَّوْنِ وَ إِلْقَاءُ النَّوَی (۳) .

الابتذال بالفارسیه : کهنه بودن عادی بودن - کم ارزش بودن .

ابتذل نفسه : شخصیت خود را فدا کرد .

فالسرف فی الوضوء ایضاً من مصادیق ذلک الاطلاق کما عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ -علیه الصلوه و السلام - أَنَّهُ قَالَ الْإِسْرَافُ مَذْمُومٌ فِی کُلِّ شَیْ ءٍ إِلَّا فِی أَفْعَالِ الْبِرِّ (۴) .

ص: ۱۰۳

۱- (۲) عرر الحکم

۲- (۳) نهج کتاب ۲۱

۳- (۴) البحار ج ۷۵ /۳۰۳ /۷

۴- (۵) عرر الحکم

و اما الکلام فی اسباغ الوضوء و استحبابه فقد وردت روایات تدل علی ذلک فعَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ -علیه الصلوه و السلام - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلی الله علیه و آله - مَنْ أَسْبَغَ وُضُوءَهُ وَ أَحْسَنَ صَلَاتَهُ وَ أَدَّی زَکَاهَ مَالِهِ وَ کَفَّ غَضَبَهُ وَ سَجَنَ لِسَانَهُ وَ اسْتَغْفَرَ لِذَنْبِهِ وَ أَدَّی النَّصِیحَهَ لِأَهْلِ بَیْتِ نَبِیِّهِ فَقَدِ اسْتَکْمَلَ حَقَائِقَ الْإِیمَانِ وَ أَبْوَابُ الْجَنَّهِ مُفَتَّحَهٌ لَهُ (۱) .

و اما الکلام فی استحباب کون ماء الوضوء بمقدار مدّ .

ففی صحیحه زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ -علیه الصلوه و السلام - قَالَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صلی الله علیه و آله - یَتَوَضَّأُ بِمُدٍّ وَ یَغْتَسِلُ بِصَاعٍ (۲) .

مع ان الماء اذا بلغ الی مدّ لکان یبلغ ثلاث عشره او اربع عشره کفاً من الماء مع ان الوارد ان الوضوء ثلاث غرفات ، غرفه للوجه و اثنتان للذراعین فالجمع بین هذه الروایه و استحباب الوضوء بمدّ هو الجمع بین الروایات من غسل الوجه و المضمضه و الاستنشاق و غسل الیدین حتی یبلغ الی حدّ المدّ لان حمل مقدار الماء بمدّ لایناسب حد الواجب فی غسل الوجه و الیدین و ان عمل فیها بالاستحباب من الاخذ بالغرفه الثانیه بعد الاولی فلابد من الحمل بما ذکرناه کما اشار الیه السید فی المتن .

و الحاصل کما هو المختار صحهٔ ما ذکره السید.

(متن سید) مسأله ۴۶ : یجوز الوضوء برمس الأعضاء کما مر و یجوز برمس أحدها و إتیان البقیه علی المتعارف بل یجوز التبعیض فی غسل عضو واحد مع مراعاه الشروط المتقدمه من البدأه بالأعلی و عدم کون المسح بماء جدید و غیرهما.

۱- (۶) باب ۵۴ من ابواب الوضوء ح ۲

۲- (۷) باب ۵۰ من ابواب الوضوء ح ۱

اقول : ان مسئله الغسل علی وجه الارتماس قد مرّ سابقاً بیانها و جواز ذلک و لکن مراد السید صاحب العروه فی هذه المسئله هو جواز الغسل ارتماساً فی بعض الاعضاء و الترتیب فی بعض اخر و کذا التبعیض فی عضو واحد من الارتماس فی مقدار منه و الترتیب فیما بقی .

و من البدیهی هو جواز ذلک لانه علی فرض وجود الاطلاق فی قوله تعالی: فاغسلوا وجوهکم هو الغسل علی وجه المطلق سواء غسل العضو بتمامه علی وجه الترتیب او بتمامه علی وجه الارتماس او بعضه بالارتماس و الباقی بالترتیب لان اطلاق الغسل یشمل جمیع هذه الصور .

و علی المختار من ان الایه الشریفه فی مقام التشریع بان الواجب علی المکلف هو الغسل و لم یرد دلیل علی وجه التبیین او التفسیر بان الغسل علی وجه خاص هو المراد فی الایه الشریفه فاللازم هو ان الغسل بنفسه هو المراد نعم لزم مراعاه بعض القیود فی الروایات کلزوم الغسل من القصاص الی طرف الذقن او من المرفق الی طرف الاصابع .

طهارت، وضو، وسواس ۹۲/۰۲/۱۰

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، وسواس

(متن سید) مسأله ۴۷ : یشکل صحه وضوء الوسواسی إذا زاد فی غسل الیسری من الیدین فی الماء من جهه لزوم المسح بالماء الجدید فی بعض الأوقات بل إن قلنا بلزوم کون المسح ببله الکف دون رطوبه سائر الأعضاء یجی ء الإشکال فی مبالغته فی إمرار الید لأنه یوجب مزج رطوبه الکف برطوبه الذراع .

اقول : ان اللازم علی المتوضی هو المسح بما بقی من بله الوضوء الباقیه فی الید فلو زاد المتوضی فی صب الماء علی المحل بما زاد علی الغسل المعتبر فی الوضوء یستلزم ذلک ان یکون الماء الموجود فی الید هو الماء الخارجی او الممزوج به و هذا محل اشکال لعدم جواز المسح بغیر البله الباقیه فی الید بعد اتمام الغسل المعتبر .

ص: ۱۰۵

و الامر کذلک فیما اذا بالغ فی امرار الید علی القول بلزوم کون المسح من البله الباقیه فی الید دون سائر الاعضاء لان اللازم من ذلک هو مزج البله الباقیه فی الکف برطوبه الموجوده فی الذراع و المفروض هو عدم صحه ذلک .

نعم علی القول بجواز مزج الرطوبه الباقیه فی الید بالرطوبه الباقیه فی الذراع فلا اشکال فیه .

و قد مر سابقا عدم الاشکال فی مزج الرطوبهٔ الباقیهٔ فی الید بالرطوبهٔ الباقیه علی الذراع و علیه المختار.

(متن سید) مسأله ۴۸ : فی غیر الوسواسی إذا بالغ فی إمرار یده علی الیسری لزیاده الیقین لا بأس به ما دام یصدق علیه أنه غسل واحد نعم بعد الیقین إذا صب علیها ماء خارجیا یشکل و إن کان الغرض منه زیاده الیقین لعده فی العرف غسله أخری و إذا کان

غسله لليسرى بإجراء الماء من الإبريق مثلا و زاد على مقدار الحاجه مع الاتصال لا يضر ما دام يعد غسله واحده.

اقول : ان فى المسئله فروعاً مختلفه :

منها : ان غير الوسواسى اذا بالغ فى امرار يده على يده اليسرى لزياده اليقين لا باس به .

اقول : و الظاهر ان اللازم هو حصول اليقين او الاطمينان العرفى فاذا عمل بهـذا المقدار فقد عمل بما هو المتعارف و لكن اذا زاد عليه فمحل اشكال لاحتمال الخروج عن المتعارف و الدخول فى حكم الوسواسى .

نعم اذا حكم العرف بان هذا هو غسله واحده فلا اشكال فيه لان فهم العرفى هو ملاك الصحه و بهذا يفهم ان هذا المقدار هو المتعارف و لم يخرج عن حدّه .

و منها : انه بعد اليقين اذا صبّ الماء الخارجی مشکل .

اقول : و الامر واضح لانه بعد تحقق اليقين يفهم ان هذا المقدار من الماء هو الماء اللازم فی الغسل المعتبر شرعاً فما زاد عليه فليس من الماء المعتبر فيدخل فی عنوان الماء الخارجی و من البديهی ان اخذ الماء الخارجی يوجب الاشکال فی صحه الوضوء .

و منها : قوله ان کان الغرض منه زياده اليقين لعدّه فی العرف غسله اخری .

اقول : و الامر واضح لانه قدّ مر آنفاً ان اللازم فی الغسل المعتبر هو حصول الاطمينان العرفی فی غسل المحل فاذا حصل ذلک فما زاد عنه لکان ما زاد علی الغسل المعتبر و لاجل ذلک عدّه العرف ان ذلک هی الغسله الاخری فاذا کان الامر کذلک فان کانت الغسله غسله ثانيه فتدخل فی الاستصحاب و ان زاد عليها لکانت غسله ثالثه فتدخل فی الحرام .

و قال المحقق الخويی ما هذا لفظه : بقی الکلام فيما اذا شک المکلف فی تحقق الغسل المعتبر فی الوضوء و عدمه لان مقتضی الاستصحاب و قاعده الاشتغال وجوب صب الماء مره ثانيه او امرار يده حتی يحصل اليقين بتحقق الغسل المعتبر فی الوضوء و قد عرفت انه اذا صب علی يده الماء ثانياً او امرّ يده علی مرفقه لم يمکنه الجزم بان المسح بالبله الباقيه لاحتمال ان يکون المسح بالماء الجديد کاحتمال تحقق الغسل المعتبر فی الوضوء واقعاً و معه يکون الماء الذی قد صبّه بعد الشک و الترديد من الماء الجديد او تکون الرطوبه الموجوده فی يده ممتزجه برطوبه المرفق و الذراع فلا يمکنه احراز ان البله بله الوضوء . ثم قال فهل تجب عليه اعاده الوضوء ثانياً او لا مانع من ان يصب الماء بعد الشک و الترديد فی تحقق الغسل المتعبر او يمرّ يده من المرفق الی اصابعه ؟ انتهی کلامه .

اقول : انه محصل کلامه هو انه اذا شک فی تحقق الغسل المعتبر فیصح له اجراء الاستصحاب او قاعده الاشتغال فیجوز له صب الماء او امرار الید حتی یتیقن بتحقق الغسل المعتبر هذا من جهه .

و من جهه اخری انه اذا صب الماء او یمر یده لم یحصل له الیقین بان البله الموجوده فی یده هو البله الباقیه من الوضوء .

فنقول : ان ذلک ظاهراً سهو من قلمه الشریف او سهو من مقرره العزیز لان المفروض هو وجود الشک فبعد استقرار الشک یصح له جریان الاستصحاب فی عدم تحقق الغسل المعتبر فیصح له صب الماء حتی یحصل له الیقین او جریان قاعده الاشتغال بان الواجب علیه تحقق الغسل المعتبر بغسل واحده واجبه علیه فیجوز له الصب او امرار الید حتی یتیقن بتحقق غسله واجبه علیه فمع جریان الاستصحاب او قاعده الاشتغال فالتکلیف الواجب علیه هو صب الماء او امرار الید حتی یبدل الشک بالیقین او الاطمینان العرفی فبالاستصحاب او قاعده الاشتغال یتحقق له الموضوع و اللازم منه هو العلم بان البله الموجوده فی الید هی البله الوضوئیه و لیس الماء ماء خارجیاً و الامر واضح جداً فلا یمکن الجمع بین جریان الاستصحاب او قاعده الاشتغال و بین وجود الشک بان البله بله وضوئه ام لا بعد الاستصحاب او القاعده فالجمع بین الوجهین غیر ممکن جداً .

طهارت، وضو، تعداد شستن غیر وسواسی، شرایط وضو و آب مطلق ۹۲/۰۲/۱۵

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، وضو ، تعداد شستن غیر وسواسی ، شرایط وضو و آب مطلق

و لاجل ذلک قلنا بان ذلک سهو من قلمه الشریف او سهو من مقرره العزیز .

ص: ۱۰۸

و منها قوله : و اذا کان غسله للیسری باجراء الماء من الابریق مثلاً زاد علی مقدار الحاجه مع الاتصال لایضر ما دام یعدّ غسله واحده (و قال المحقق الخویی: لان الاتصال مساوق للوحده و هی غسله واحده طالت ام قصرت)

اقول : انه لا فرق فی صب الماء علی المحل بواسطه الید او بشی اخر کالابریق لان الملاک فی کلتا الصورتین واحد بان مقدار الماء الذی یصب علی المحل هل یعد عرفاً غسله واحده ام لا فاذا عدّ ذلک عند العرف بغسله واحده فهی هو الغسل المعتبر فی الوضوء و لا ـ اشکال فیه کما لا اشکال فی المسح بالبله الباقیه منها علی الید و اذا عدّ فی العرف بانها تخرج عن کونها غسله واحده و یحکم العرف بانها غسله ثانیه فلا اشکال فی الخروج عن الحد الواجب و الدخول فی الاستحباب مع انه نقول فی کلام المحقق الخویی (بان الغسله مع الاتصال و عدم الانقطاع یعدّ غسله واحده لان التعدد یتحقق بالاتصال بعد الانقطاع) ان الغسله الواحده الملحوظه فی الوضوء هی الغسله التی یتحقق بها غسل المحل بتمامه فاذا زاد عن هذا الحد یخرج عن الغسله الواحده و دخل فی الثانیه و لاجل ما ذکرناه قال المحقق الخویی بعد ذلک البیان ان غسله الوضوء عباره عن اجراء الماء علی العضو بمقدار یتحقق به غسله و لنفرض حصولها بصب الماء و ما زاد علیها تعد غسله وضوئیه زائده .

و بذلک یظهر ایضاً انه لافرق فی ذلک بین الاتصال او الانقطاع لوحده الملاک فیهما ایضاً کما ذکر .

و یظهر ایضاً ما فی کلام السید بقوله و زاد علی مقدار الحاجه مع الاتصال لایضر مادام یعدّ غسله واحده . بانه لا فرق بین الاتصال او الانقطاع فی حکم العرف بتحقیق الغسلهٔ الواحدهٔ او عدمه و کذا فی الخروج عن الغسلهٔ الواحدهٔ و عدمه و هو المختار .

ص: ۱۰۹

(متن سید) مسأله ۴۹ : یکفی فی مسح الرجلین المسح بواحده من الأصابع الخمس إلی الکعبین أیها کانت حتی الخنصر منها .

و قد مرّ الکلام فیها سابقاً بان مسمی المسح عرضاً یکفی فی صدق المسح و ان کان فی جهه الطول اختلاف فی معنی الکعب بان الکعب یطلق الی القبه الموجوده فی الرجل او انه یطلق علی مفصل الساق فعلیه ان فی مسح الخنصر تحقق مسمی المسح فلا اشکال فیه .

فصل فی شرائط الوضوء

(متن سید) الأول : إطلاق الماء فلا یصح بالمضاف و لو حصلت الإضافه بعد الصب علی المحل من جهه کثره الغبار أو الوسخ علیه فاللازم کونه باقیا علی الإطلاق إلی تمام الغسل.

و المسئله واضحه و قد مرّ الکلام فیها سابقاً من لزوم اطلاق الماء حین الغسل لا حین الصب لان الواجب علی المکلف غسل المحل بالماء المطلق فربما کان الماء مطلقاً حین الصب و لکن لاجل الوسخ او الغبار کما مثل بهما السید (مع عدم الخصوصیه فیهما) او مایوجب اضافه الماء و اخراجه عن الاطلاق فصار الماء حین الغسل مضافاً و من البدیهی ان الغسل حینئذ لکان بالماء المضاف لا بالماء المطلق فلا یصح کما لایخفی و لو کان الماء مطلقاً حین الغسل و لکن صار مضافاً بعد تحقق الغسل فاذا اراد المسح لکان المسح بالنداوه المضافه ففیه قولان : من جهه ان المسح حینئذ لایکون بالماء المطلق فلا یصح و من جهه ان الموجود علی الید هو النداوه و البله الوضوئیه فلا اشکال فیه و لکن الظاهر ان التعبیر بالبله الوضوئیه لکان بعد الفراغ عن کون الماء مطلقا و ان المفروض ان المکلف قد اخذ ماء مضافا فلایصح بالنداوه الباقیه علی الید مسح الراس و الرجلین و لا اقل من الشک فی تحصیل البرائه بعد کون الاشتغال یقینیاً فاللازم هو کون البله الباقیه من الماء المطلق .

و الحاصل لزوم اطلاق الماء حین الغسل لا حین الصب.

طهارت، شرایط وضو، طهارت آب ۹۲/۰۲/۱۶

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، طهارت آب

(متن سید) الثانی : طهارته

اقول : انه لاـ اشکال فی لزوم طهاره الماء فی الوضوء و الاخبار به کثیره علی حد التواتر الموجوده فی ابواب مختلفه فی ابواب احکام المیاه کابواب الماء المتغیر و کذا ما دل علی اهراق المائین المشتبهین و لزوم التیمم بعده و کذا ما دل علی ان الماء اذا تغیر باحدی اوصاف النجاسه و . . . و الظاهر کما عن المحقق الحکیم ادعاء الاجماع علی لزوم طهاره الماء و هذا کله مما لا کلام فیه و انما الکلام فی ان الطهاره شرط واقعی فی صحه الوضوء بحیث من توضاء بماء نجس جهلاً او نسیاناً ثم علم او تذکر بالنجاسه فوضوئه باطل و ان الصلوه معه ایضاً باطلهٔ فتجب الاعاده فی الوقت و القضاء فی خارجه و لاجل کون الطهاره شرطاً واقعیاً یشمل العالم و الناسی و الجاهل .

او انها شرط علمی بمعنی ان الماء نجس اذا علم بالنجاسه و کذا من علم بها فنسی فتوضأ ثم تذکر بها فلا اشکال فی الحاق الناسی بالعالم فی هذه الصورهٔ لان اللازم علیه التحفظ و لم یعمل به و اما الجاهل فلا تشترط الطهاره فی حقه فاذا توضوء و صلی معه فلا اشکال فی صحه وضوئه و الصلوه معه لان النجاسه لیست من الامور الواقعیه و انما هی اعتبار شرعی قد ثبت لدی العلم بالنجاسه دون الجهل .

فالمشهور بین المتاخرین هو الحاق الجاهل بالعالم و الناسی و یترتب علیه اعاده الصلوه فی الوقت و القضاء فی خارجه لبطلان الوضوء و من الواضح بطلان الصلوه و لزوم تدارکها فی الوقت او فی خارجه .

ص: ۱۱۱

و لکن المستفاد من کلام الشیخ فی المبسوط علی ما فی الحدائق وجوب الاعاده فی الوقت خاصه دون القضاء فی خارج الوقت و استدل علی ذلک بان القضاء لکان بامر جدید و هو مفقود فی المقام و اما الواجب فی الوقت فالدلیل الواجب بنفسه یحکم بالاعاده و به صرح ابن البراج کما هو من کلام ابن الجنید و لکن ذهب صاحب الحدائق الی عدم وجوب الاعاده فی الوقت و کذا عدم وجوبها فی خارجه لعدم توجه النهی الی الجاهل مضافاً الی ما ذکرناه آنفاً بان النجاسه لیست من الامور الواقعیه و انما هی اعتبار شرعی قد ثبت لدی العلم بالنجاسه دون الجهل .

و العمده فی استدلال کلامه ای صاحب الحدائق امران :

الامر الاول : هو معذوریه الجاهل مطلقا الا ما خرج بالدلیل و استدل علی ذلک بروایات تدل علی ذلک فی موارد خاصه .

منها : ما ورد فی باب الحج کصحیحه زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه الصلوه و السلام - قَالَ مَنْ لَبِسَ ثَوْباً لَا یَنْبَغِی لَهُ لُبْسُهُ وَ هُوَ مُحْرِمٌ فَفَعَلَ ذَلِکَ نَاسِیاً أَوْ جَاهِلًا فَلَا شَیْ ءَ عَلَیْهِ (۱) .

و کذا ما رواه عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ بَشِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام - قَالَ جَاءَ رَجُلٌ یُلَبِّی حَتَّی دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَ هُوَ یُلَبِّی وَ عَلَیْهِ قَمِیصُهُ فَوَثَبَ إِلَیْهِ أُنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ أَبِی حَنِیفَهَ فَقَالُوا شُقَّ قَمِیصَکَ وَ أَخْرِجْهُ مِنْ رِجْلَیْکَ فَإِنَّ عَلَیْکَ بَدَنَهً وَ عَلَیْکَ الْحَجَّ مِنْ قَابِلٍ وَ حَجُّکَ فَاسِدٌ فَطَلَعَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام - فَقَامَ عَلَی بَابِ الْمَسْجِدِ فَکَبَّرَ وَ اسْتَقْبَلَ الْکَعْبَهَ فَدَنَا الرَّجُلُ مِنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام - وَ هُوَ یَنْتِفُ شَعْرَهُ وَ یَضْرِبُ وَجْهَهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام - اسْکُنْ یَا عَبْدَ اللَّهِ فَلَمَّا کَلَّمَهُ وَ کَانَ الرَّجُلُ أَعْجَمِیّاً فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام - مَا تَقُولُ قَالَ کُنْتُ رَجُلًا أَعْمَلُ بِیَدِی فَاجْتَمَعَتْ لِی نَفَقَهٌ فَجِئْتُ أَحُجُّ لَمْ أَسْأَلْ أَحَداً عَنْ شَیْ ءٍ فَأَفْتَوْنِی هَؤُلَاءِ أَنْ أَشُقَّ قَمِیصِی وَ أَنْزِعَهُ مِنْ قِبَلِ رِجْلِی وَ أَنَّ حَجِّی فَاسِدٌ وَ أَنَّ عَلَیَّ بَدَنَهً فَقَالَ لَهُ مَتَی لَبِسْتَ قَمِیصَکَ أَ بَعْدَ مَا لَبَّیْتَ أَمْ قَبْلَ قَالَ قَبْلَ أَنْ أُلَبِّیَ قَالَ فَأَخْرِجْهُ مِنْ رَأْسِکَ فَإِنَّهُ لَیْسَ عَلَیْکَ بَدَنَهٌ وَ لَیْسَ عَلَیْکَ الْحَجُّ مِنْ قَابِلٍ أَیُّ رَجُلٍ رَکِبَ أَمْراً بِجَهَالَهٍ فَلَا شَیْ ءَ عَلَیْهِ طُفْ بِالْبَیْتِ سَبْعاً وَ صَلِّ رَکْعَتَیْنِ عِنْدَ مَقَامِ إِبْرَاهِیمَ علیه الصلوه و السلام - وَ اسْعَ بَیْنَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَهِ وَ قَصِّرْ مِنْ شَعْرِکَ فَإِذَا کَانَ یَوْمُ التَّرْوِیَهِ فَاغْتَسِلْ وَ أَهِلَّ بِالْحَجِّ وَ اصْنَعْ کَمَا یَصْنَعُ النَّاسُ (۲) .

۱- (۱) باب ۸ من ابواب بقیه الکفارات ح ۱ ج ۱۳

۲- (۲) باب ۴۵ من ابواب تروک الاحرام ح ۳

و کذا ما ورد فی النکاح فی العده کصحیحه عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِی إِبْرَاهِیمَ علیه الصلوه و السلام - قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَتَزَوَّجُ الْمَرْأَهَ فِی عِدَّتِهَا بِجَهَالَهٍ أَ هِیَ مِمَّنْ لَا تَحِلُّ لَهُ أَبَداً فَقَالَ لَا أَمَّا إِذَا کَانَ بِجَهَالَهٍ فَلْیَتَزَوَّجْهَا بَعْدَ مَا تَنْقَضِی عِدَّتُهَا وَ قَدْ یُعْذَرُ النَّاسُ فِی الْجَهَالَهِ بِمَا هُوَ أَعْظَمُ مِنْ ذَلِکَ فَقُلْتُ بِأَیِّ الْجَهَالَتَیْنِ یُعْذَرُ بِجَهَالَتِهِ أَنَّ ذَلِکَ مُحَرَّمٌ عَلَیْهِ أَمْ بِجَهَالَتِهِ أَنَّهَا فِی عِدَّهٍ فَقَالَ إِحْدَی الْجَهَالَتَیْنِ أَهْوَنُ مِنَ الْأُخْرَی الْجَهَالَهُ بِأَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ ذَلِکَ عَلَیْهِ (۱) .

و تقریب الاستدلال ان مفاد هذه الروایات ینتفی ارتفاع جمیع الاثار عند ارتکاب العمل بجهاله و معه لاتجب علی من توضأ بالماء النجس الاعاده و لا القضاء

الامر الثانی : (ای الاستدلال الثانی علی عدم وجوب الاعاده و القضاء): ان النجاسه تثبت عند العلم بها و لا نجاسه عند عدمه حتی تمنع عن صحه وضوئه او صلوته و ذلک لقوله کل ماء طاهر حتی تعلم انه قذر (۲) .

(و لایخفی علیک) ان الموجود فی الوسائل عن حماد الماء کله طاهر و ذیلها ایضاً الا ما علمت انه قذر و الظاهر ان صاحب الحدائق نقل الروایه بالمعنی) و کذا کُلُّ شَیْءٍ نَظِیفٌ حَتَّی تَعْلَمَ أَنَّهُ قَذِرٌ فَإِذَا عَلِمْتَ فَقَدْ قَذِرَ (۳) .

بتقریب (کما مرّ) ان النجاسه لیست من الامور الواقعیه و انما هی اعتبار شرعی قد ثبت لدی العلم بالنجاسه دون الجهل . انتهی کلامه .

۱- (۳) ابواب ما یحرم بالمصاهره باب ۱۷ ح ۴

۲- (۴) حدائق ج ۴ ص ۳۷۲

۳- (۵) باب ۳۷ من ابواب النجاسات ح ۴

و لایخفی ما فی کلام صاحب الحدائق فانه یرد علی استدلاله الاول .

اولاً : ان وجوب اعاده الصلوه فی الوقت او القضاء فی خارجه لکان لاجل ان الصلوه المشروطه بشرط الطهاره فقد اوتیت بدون الشرط فمن البدیهی انه ینتفی المشروط بانتفاء الشرط فاذا کان الماتی به غیر مطابق للمأمور به لوجب علی المکلف الاعاده او القضاء و الاتیان بعمل الذی کان مطابقاً للمامور به حتی یسقط به التکلیف .

و لا باس بالتوضیح لما اوردناه بان الروایات التی استدل بها صاحب الحدائق لکان مقتضاها هو ارتفاع المواخذه او العقاب علی نفس العمل الذی اتی به جهاله و لکن وجوب الاعاده او القضاء لیس من الاثار المترتبه علی التوضوء بالماء النجس بل یکون من آثار ترک الواجب المشروط بالشرط و من البدیهی ان الواجب قد انتفی بترک شرطه و لذا نشاهد ان الاثار التی تترتب علی لبس المحیط فی حق المحرم من الکفاره قد انتفت و لا تترتب علیه شئ .

و لکن نسئل من صاحب الحدائق ان المحرم اذا جهل بوجوب الطواف علیه و لم یأت به او جهل بوجوب الصلوه بعده و لم یأت بها فهل یفتی بعدم وجوب اعاده الطواف او الصلوه بصرف جهله بهما.

طهارت، شرایط وضو، طهارت آب ۹۲/۰۲/۱۷

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، طهارت آب

و ثانیاً : ان حدیث لاتعاد یحکم بلزوم الاعاده او القضاء فی الصلوه التی تشترط فیها الطهاره و لم یأت المکلف بها.

فعَن زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه الصلوه و السلام – أَنَّهُ قَالَ لَا تُعَادُ الصَّلَاهُ إِلَّا مِنْ خَمْسَهٍ الطَّهُورِ وَ الْوَقْتِ وَ الْقِبْلَهِ وَ الرُّکُوعِ وَ السُّجُودِ (۱) .

ص: ۱۱۴

۱- (۱) باب ۳ من ابواب الوضوء ح ۸

و ثالثاً : فی المقام روایات تدل بالصراحه علی لزوم قضاء الصلوات التی لم تکن علی طهاره .

فعن زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه الصلوه و السلام – أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ صَلَّی بِغَیْرِ طَهُورٍ أَوْ نَسِیَ صَلَوَاتٍ لَمْ یُصَلِّهَا أَوْ نَامَ عَنْهَا فَقَالَ یَقْضِیهَا إِذَا ذَکَرَهَا فِی أَیِّ سَاعَهٍ ذَکَرَهَا مِنْ لَیْلٍ أَوْ نَهَارٍ فَإِذَا دَخَلَ وَقْتُ الصَّلَاهِ وَ لَمْ یُتِمَّ مَا قَدْ فَاتَهُ فَلْیَقْضِ مَا لَمْ یَتَخَوَّفْ أَنْ یَذْهَبَ وَقْتُ هَذِهِ الصَّلَاهِ الَّتِی قَدْ حَضَرَتْ وَ هَذِهِ أَحَقُّ بِوَقْتِهَا فَلْیُصَلِّهَا فَإِذَا قَضَاهَا فَلْیُصَلِّ مَا فَاتَهُ مِمَّا قَدْ مَضَی وَ لَا یَتَطَوَّعْ بِرَکْعَهٍ حَتَّی یَقْضِیَ الْفَرِیضَهَ کُلَّهَا (۱) .

و بذلک یظهر ایضاً ما فی کلام الشیخ الطوسی و ابن البراج و ابن الجنید و کذا ما عن السرائر (القائل بعدم وجوب الاعاده و

القضـاء) من عـدم وجوب القضـاء بـان القضـاء يحتـاج الى دليل و هو مفقود فى المقام (مع ان صاحب السـرائر ذهب الى عـدم وجوب الـدليل للاعاده و القضاء) . مع انه قد ورد بقوله عليه السـلام اقض ما فات كما فات فاذا فات الواجب للزم على المكلف تداركه.

لان فى ما ذكرناه من حديث لا تعاد و روايه زراره كفايه للجواب .

و اما الجواب عن استدلال الثانى من صاحب الحدائق من ان النجاسه منوط بعلم المكلف فمع العلم بالنجاسه يكون الماء نجساً و لا نجاسه عند الجهل بها .

فاقول : ان ذلك ظاهراً سهو من قلمه الشريف .

لانه اولاً : ان العلم لايتصرف فى الواقع لانه هو الاطلاع عن حال المعلوم سواء طابق علمه الواقع ام لم يطابق من دون تصرف و لا دخل فيه .

۱- (۲) باب ۲ من ابواب قضاء الصلوات ح ۲

و بعباره اخری : ان اعتقادنا هو ان الاحکام تابعه للمصالح او المفاسد فی نفس الامر و الواقع فالصلوه فیها مصلحه سواء علم بها المکلف ام لاـ کما ان فی شرب المسکر مفسده سواء علم بها المکلف ام لا و العلم طار علی ما هو فی الواقع من المفاسد او المصالح .

طهارت، شرایط وضو، طهارت آب ۹۲/۰۲/۱۸

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، طهارت آب

و ثانیاً : ان الماء اذا کان طاهراً فلزم تنجیسه ان یلاقی نجساً لعدم امکان تنجیس الشی من دون ملاقاته للنجاسه فلا یمکن القول بنجاسه الماء الطاهر من دون الملاقاه کما لایمکن القول بالطهاره فی الماء الذی قد لاقی نجساً من دون ملاقاته للمطهر . فطهارهٔ شی بعد النجاسهٔ او نجاسهٔ الشیئ بعد الطهارهٔ تحتاج الی مطهر او منجس مع ان العلم او الجهل لا یکون مطهرا کما لا یکون منجسا.

و ثالثاً : ان المصرح فی الروایه (التی تمسک بها صاحب الحدائق) هو نجاسه الماء و لکن المکلف قد جهل بنجاسته لان الامام علیه السلام قال حتی تعلم انه قذر و المستفاد ان الماء لکان نجساً و لکن المکلف جهل بها فاذا علم بالواقع للزم علیه ترتب الاثر علیه فلزم التامل فی کلام الامام علیه السلام فاذا علمت انه قذر و لم یقل ان العلم یوجب النجاسه او بالعلم صار الماء نجساً .

و رابعاً: ان قول الامام علیه السلام اذا علمت انه قذر ؛ نسئل من صاحب الحدائق انه ما هو المنشأ لهذا العلم لانه من البدیهی ان العلم یکون له منشاء و من الواضح ان فی المقام نکته او علّه قد جهل بها المکلف فاذا توجه الیه علم ان الماء الذی تخیل انه طاهر لکان نجساً فاذا کان الامر کذلک فالعلم لایتصرف فی الشیئ حتی تکون النجاسه بواسطه العلم بل العلم قد طرء علی امر کان جاهلاً به قبل ثم علم به .

ص: ۱۱۶

و خامساً : ان المکلف مکلف بما هو الظاهر عنده فاذا علم بالطهاره فالشیئ له طاهر فیترتب علیه آثار الطهاره و اذا علم انه نجس فکذلک و هذا هو الجمع بین الحکم الظاهری و الواقع کما مرّ فی الاصول.

و سادساً : ان المصرح فی موثقه عمار الساباطی هو الاعاده او القضاء فعَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَی السَّابَاطِیِّ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام – عَنْ رَجُلٍ یَجِدُ فِی إِنَائِهِ فَأْرَهً وَ قَدْ تَوَضَّأَ مِنْ ذَلِکَ الْإِنَاءِ مِرَاراً أَوِ اغْتَسَلَ مِنْهُ أَوْ غَسَلَ ثِیَابَهُ وَ قَدْ کَانَتِ الْفَأْرَهُ مُتَسَلِّخَهً فَقَالَ إِنْ کَانَ رَآهَا فِی الْإِنَاءِ قَبْلَ أَنْ یَغْتَسِلَ أَوْ یَتَوَضَّأَ أَوْ یَغْسِلَ ثِیَابَهُ ثُمَّ فَعَلَ ذَلِکَ بَعْدَ مَا رَآهَا فِی الْإِنَاءِ فَعَلَیْهِ أَنْ یَغْسِلَ ثِیَابَهُ وَ یَغْسِلَ کُلَّ مَا أَصَابَهُ ذَلِکَ الْمَاءُ وَ یُعِیدَ الْوُضُوءَ وَ الصَّلَاهَ وَ إِنْ کَانَ إِنَّمَا رَآهَا بَعْدَ مَا فَرَغَ مِنْ ذَلِکَ وَ فَعَلَهُ فَلَا یَمَسَّ مِنْ ذَلِکَ الْمَاءِ شَیْئاً وَ لَیْسَ عَلَیْهِ شَیْ ءٌ لِأَنَّهُ لَا یَعْلَمُ مَتَی سَقَطَتْ فِیهِ ثُمَّ قَالَ لَعَلَّهُ أَنْ یَکُونَ إِنَّمَا سَقَطَتْ فِیهِ تِلْکَ السَّاعَهَ الَّتِی رَآهَا (۱) .

و المصرح فیها هو اعاده الصلوه اذا علم بالنجاسه و کذا سایر ما یترتب علی العلم بالنجاسه مع ان قوله (ع) یشمل الصلوات التی

اتاها فی الوقت و خارجه لان التعبیر بقوله مراراً لایشمل الوقت فقط فاللازم هو الاعاده فی الوقت و القضاء فی خارجه فما ذهب الیه الشیخ الطوسی و ابن البراج و ابن الجنید من لزوم الاعاده فی الوقت دون خارجه فهو غیر سدید و کذا ما ذهب الیه صاحب الحدائق من عدم وجوب الاعاده او القضاء .

ص: ۱۱۷

۱- (۱) باب ۴ من ابواب الماء المطلق ح ۱

و الحاصل جمیع ذلک ان الطهارة شرط واقعی للصلاة کما علیه المشهور .

طهارت، شرایط وضو، طهارت موضع وضو ۹۲/۰۲/۲۱

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، طهارت موضع وضو

(متن سید) و کذا طهاره مواضع الوضوء

و فی الحدائق ان ذلک منسوب الی المشهور و لکن لیس فی الاخبار الوارده تصریح بطهاره المحل فی الوضوء و لذا وقع الکلام فی مدرک هذا الحکم و کذا فی جواز تطهیر موضع النجس بالغسله الوضوئیه بنفسها بان یغسل الموضع و یقصد بهذه الغسله امرین تطهیر المحل و التوضوء به.

و یستدل علی اعتبار طهاره المحل قبل التوضوء بوجوه :

الاول : ما یستفاد مما ورد فی غسل الجنابه من لزوم غسل الفرج اولاً ثم الاغتسال بعده بتقریب انه لافرق بین الغسل و الوضوء فی اشتراکهما فی لزوم طهاره المحل لاتیان الصلوه .

فقال المحقق الخویی ان الغسل امر و الوضوء امر اخر فکیف یمکن ان یستفاد الوظیفه فی احدهما من بیان الوظیفه فی الاخر و هل هذا الا القیاس و هو مما لانقول به ، انتهی کلامه .

اقول : ان الغسل و الوضو و ان کانا موضوعین مختلفین و لکن لا مانع فی اشتراکهما فی بعض الخصوصیات کما فی لزوم کون الماء مطلقاً و انه لم یکن بغصب او لزوم الترتیب فیهما و امثال ذلک فلا یصح القول انه لا ارتباط بینهما بصرف کونهما وظیفتین اللهم الا ان یقال ان ما یبحث عنه فی باب الوضوء لکان جاریاً فی الغسل ایضاً بان هذا الاشکال مشترکان فی کلا الموضوعین .

ص: ۱۱۸

الثانی من الوجوه : انه اذا کان المحل نجساً فلا محاله ینفعل الماء عند الملاقاه و قد مرّ لزوم طهاره الماء فی الوضوء فلا بد من تطهیر المحل ثم الاتیان بالوضوء .

اقول : ان هذا الاستدلال متین .

فقال المحقق الخویی : ان هذا الکلام لا باس فی نفسه الا انه لایصحح الحکم بلزوم طهاره المحل علی وجه الاطلاق بل لا بد من اخراج التوضوء بالمیاه المعتصمه کما اذا توضوء بماء المطر او بالارتماس فی الکر لبداهه ان الماء وقتئذ باق علی طهارته و ان لاقی المتنجس و مع طهاره الماء لا وجه للحکم ببطلان الوضوء کما ان الوضوء اذا کان بالماء القلیل لابد فی الحکم باعتبار طهاره المحل من القول بنجاسه الغساله من حین ملاقاتها مع المتنجس اذ لو قلنا بطهارتها مطلقاً او فی الغسله المتعقبه بطهاره

المحل كما هو الصحيح او قلنا بنجاستها بعد الانفصال عن المتنجس لا قبله لم يكن وجه للمنع عن الوضوء , انتهى كلامه .

اقول : ان المستفاد من كلام المحقق الخويى انه قد سلّم لزوم طهاره المحل لانه قال ان المحل و الماء يكونان طاهرين فى المياه المعتصمه فلا يجرى هذا الاستدلال فى هذه المياه كما لا يجرى فى الماء القليل اذا قيل بطهاره الغساله مطلقا او فى المتعقبه لطهاره المحل بل ان ذلك الاستدلال يجرى فى القليل فى غير هذه الموارد .

و لكن لا يخفى عليك ان المشكل قد بقى بحاله حتى فى المياه العاصمه لانه لايجوز القول بتحقق التطهير و التوضوء بغسله واحده بل لزم تحقق التطهير اولاً ثم التوضوء ثانياً و المحقق الخويى لم يأت بدليل لاثبات كفايه التطهير و التوضوء بغسله واحده بل غايه ما قال هو ان الماء العاصم كان طاهراً عندالملاقاه و يوجب تطهير المحل و من البديهى ان طهاره الماء و تطهير المحل فى الماء العاصم مما لا اشكال و لا خلاف فيه و لكن محط الكلام لكان فى امر اخر و هو كفايه غسله واحده عن الامرين التطهير و التوضوء معاً .

ص: ۱۱۹

الثالث من الوجوه : اصاله عـدم التـداخل حيث انا امرنا بغسل المتنجس و تطهيره كما امرنا بغسـله الوضوء و كل منهما سـبب تام لوجوب غسـل المحـل و قـد تحقق السـببان معاً وجب الغسل متعـدداً و معه لا بـد من غسل مواضع الوضوء اولاً ثم الاتيان بغسـله الوضوء فان الاكتفاء بالغسله الواحده لرفع كل من الحدث و الخبث على خلاف الاصل و هو اصاله عدم التداخل.

و استشـكل عليه المحقق الخويى بمـا هـذا خلاصـته بـان عـدم التـداخل انمـا كان فى ما اذا كان الامران مولويين كما اذا وجبت كفارتان احديهما من الافطار فى نهار شهر الرمضان و ثانيتهما من جهه حنث النذر فيأتى وقتئذ مساله التداخل و عدمه و الاكتفاء بكفـاره واحـده خلاـف الاصـل و امـا اذا لم يكن الاـمران مولويين كمـا فى المقام لان الامر الى الغسل ارشاد الى النجاسه و انها تزول بالغسل كما فى قوله اغسل ثوبک من ابوال ما لايوكل لحمه فانه لا مجال لهـذه الاصاله و عـدمها و من البـديهى ان طهاره المتنجس لاـتتوقف على القصـد بـل تتحقق بصـرف ملاقـاته للمحـل و اخراجه عنه حتى فيما اذا قصـد به الوضوء و لم يقصـد به الازاله كما اذا لم يكن ملتفتاً الى نجاسته .

ثم قال بما هذا لفظه : نعم يبقى هناک احتمال ان تكون الغسله الوضوئيه مشروطه بطهاره المحل قبلها فلا يكتفى بطهاره الحاصله بـالوضوء و لكنه منـدفع باطلاقـات الامر بغسل الوجه و اليـدين فى الايه المباركه و الروايات المشـتمله على الامر بغسـلهما لعـدم تقييـد الغسـل بطهـاره المحـل قبـل ذلـک ثم قـال بعـد ذلـک و عليه فالصـحيح اشتراط طهـاره الاعضاء قبل الوضوء فيما اذا كان التوضوء بالماء القليل و كانت الغسله غير متعقبه لطهاره المحل , انتهى كلامه .

ص: ١٢٠

طهارت، شرایط وضو، طهارت محل وضوء ۹۲/۰۲/۲۲

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، طهارت محل وضوء

اقول : انه اذا کان الامران مولویین و لکل امر سبب مستقل کما فی المثال المذکور فلا اشکال فی عدم التداخل کما ان ذلک ایضاً مقتضی الاصل لان الاصل هو عدم التداخل و التداخل فی امرین مستقلین یحتاج الی دلیل .

و اما اذا کان الامر ارشادیاً کما فی الامر بغسل النجس فی قوله اغسل ثوبک من ابوال ما لایوکل لحمه فالامر بالغسل ارشاد الی النجاسه و کذا ارشاد الی زوالها بالتطهیر بواسطه الماء ففی هذه الصوره قال المحقق الخویی انه لا مجال للتداخل و عدمه .

فنقول انه بالنظر الی الامر بنفسه فالامر ارشادی و لکن بالنظر الی نفس النجاسه فالنجاسه امر مستقل یستدعی ارتفاعها الی التطهیر بالماء کما ان الطهاره التی هی شرط فی الدخول فی الصلوه ایضاً تستدعی تحققها باستعمال الماء فی الغسلات و المسحات ففی المقام امران تطهیر النجاسه و تحقق الطهاره للصلوه و یستدعی کل منهما الی استعمال الماء فالحکم بالتداخل او تحققها بالغسله الواحده مصادره لان الواقع لایکون خارجاً من وجهین التداخل او عدمه فعلی الثانی لکان المقام کالامرین المولویین و علی الاول لزم علی التداخل اقامه الدلیل فلا یصح ان یقال انه لا مجال فیه (ای فی صوره عدم کون الامرین مولویین) لهذه الاصاله و عدمها (ای اصاله التداخل و عدمه) کما هو المصرح فی کلامه الشریف .

و ثانیاً : انه قال فی اخر کلامه کما مرّ بالاخذ بالاطلاق فی کفایه الغسل من دون تقیید بطهاره المحل قبله فی الایه المبارکه و الروایات .

ص: ۱۲۱

اقول : و هذا ایضاً عجیب جداً لانه

اولاً : فی الایه الشریفه فقلنا انها کانت فی مقام التشریع و لا اطلاق فیها .

و علی غمض العین و ان الایه فی مقام عدم التشریع و لکن اللازم فی الاخذ بالاطلاق هو جریان مقدماته و منها ان المولی نظر الی المحل من النجاسه و الطهاره فقال علی الاطلاق و اغسلوا و هو جداً کما تری مع ان احتمال عدم جریان هذه المقدمه یکفی فی عدم الجریان و عدم الاخذ بالاطلاق.و ثانیاً : لو قیل بوجود الاطلاق للزم القول بان الاطلاق یشمل کون الماء عاصما او لم یکن بعاصم مع ان المحقق الخویی صرّح بعدم جریان الاطلاق فی الماء القلیل لانه قال ما هذا لفظه : و علیه فالصحیح اشتراط طهاره الاعضاء قبل الوضوء فیما اذا کان التوضوء بالماء القلیل و کانت الغسله غیر متعقبه بطهاره المحل .

و ثالثاً : ان من مقدمات الاطلاق انه لابد ان لایکون فی البین قدر متیقن حتی یصح الاخذ بالاطلاق و لکن وجود القدر المتیقن فی البین مسلم و هو طهاره المحل قبل الغسل و لذا لایصح الاخذ بالاطلاق لا فی الایه الشریفه و لا فی الروایات لما ذکرناه من

الاشکالات .

و الحاصل : انه سواء کان الماء عاصماً کالکر و الجاری و المطر او یکون غیر عاصم کالقلیل فلا یصح الغسل مره واحده و ینوی فیها امران : التطهیر و التوضوء بل لابد من الغسل مرتین ینوی فی مره واحده التطهیر و فی المره الثانیه التوضوء .

(متن سید) و یکفی طهاره کل عضو قبل غسله و لا یلزم أن یکون قبل الشروع تمام محاله طاهرا فلو کانت نجسه و یغسل کل عضو بعد تطهیره کفی .

ص: ۱۲۲

اقول : و المسئله واضحه لان اللازم هو طهاره الموضع قبل الاتيان بالوضوء و لا فرق فی ذلک بین ان تکون الطهاره حاصله قبل الشروع فی افعال الوضوء او قبل الشروع فی عضو خاص مع العنایه بان تطهیر العضو للزم ان لایخرج المتوضی عن حال التوضی کما اذا کان فی المحل نجاسه یابسه و یستدعی ازاله العین و النجاسه مضی زمان یخرج المتوضی عن حال التوضی او یخرجه عن الموالاه فی حال التوضی و لو لا ذلک فلا اشکال فی رفع النجاسه اولاً ثم الاتیان بالغسله الوضوئیه ثانیاً .

(متن سید) و لا یکفی غسل واحد بقصد الإزاله و الوضوء .

و قد مرّ الکلام فیه آنفاً فراجع و الحق کما ذکره السید فی المتن .

(متن سید) و إن کان برمسه فی الکر أو الجاری .

و قد مرّ الکلام فیه ایضاً من عدم الفرق فی ذلک بین المیاه العاصمه و بین غیرها فلا فرق فی لزوم تعدد الغسل فی الازاله و الوضوئیه بین المیاه للزوم طهاره المحل قبل الاتیان بالغسله الوضوئیه و لایصح تحقق الامرین دفعه واحده.

طهارت ، شرایط وضو ، طهارت محل وضوء ۹۲/۰۲/۲۳

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، طهارت محل وضوء

(متن سید) نعم لو قصد الإزاله بالغمس و الوضوء بإخراجه کفی .

و قال العلمین المحققین الحکیم و الخویی ان تحقق الازاله بالغمس لایتوقف علی القصد ، انتهی کلامه .

اقول : ان ذلک ایضاً واضح و الظاهر ان مراد السید من القصد لیس هو قصد الازاله حتی یقال ان الازاله تتحقق قهراً بالملاقاه و تسلط الماء علی المحل و اخراجه عنه بل مراد السید من القصد لیس هو القصد المتعارف (من التصور و التصدیق و الشوق و العزم و الجزم و تحرک العضلات) بل المراد من القصد هو الطلب و هو بالفارسیه (اگر بخواهد) فعند ذلک اذا غمس یده فی الماء فبصرف الاتصال و الملاقاه و تسلط الماء علی المحل و اخراجه عنه یتحقق ما هو المطلوب ای طهاره المحل (و ان کان فی استخدام الالفاظ قصور فی اداء المعانی) .

ص: ۱۲۳

و علی ای حال لو غمس یده مثلاً فی الماء طلباً لطهاره المحل و قصد الوضوء حین اخراجه عنه کفی لتحقق الامرین فی زمانین فحین الاخراج لکان المحل طاهراً فیصح بقصد الوضوء اخراج الید عن الماء .

(متن سید) و لا یضر تنجس عضو بعد غسله و إن لم یتم الوضوء .

و المسئله واضحه لان ما يراد من العضو بعد تطهيره و غسله بغسله الوضوء فقد تحقق و التنجس بعد اتمام ما يراد منه لايضر بما فعل او مايفعل فی باقی الاعضاء .

(متن سید) مسأله ۱ :لا بأس بالتوضی بماء القلیان ما لم یصر مضافا

و المراد من ماء القلیان هو الماء الذی قلی بواسطه الدخان .

و لايخفی علیک ان التغیر فی الماء ینقسم باعتبار الی التغیر باوصاف النجاسه و التغیر بغیر اوصاف النجاسه و الحکم فی الاول واضح لان التغیر باوصاف النجاسه یوجب انفعاله و تنجسه فلا اشکال فی عدم جواز التوضوء به .

و علی الثانی و هو التغیر بغیر اوصاف النجاسه فانه ان بلغ الی حد الاضافه حتی یکون الماء مضافاً فلا اشکال فی عدم صحه التوضوء منه و ان کان طاهراً فی نفسه و اما ماء القلیان بالدخان فمن البدیهی ان قلیانه لایوجب اضافته حتی یدخله فی الماء المضاف بل انما طرئت علیه کیفیه او حالهٔ خاصه بواسطه الحراره من دون ایجاد الاضافه فیه لعدم ادخال شیٔ فیه حتی یوجب اضافته .

و من الواضح ان تلک الحاله المخصوصه بواسطه الحراره لا تصیره مضافاً لا عرفاً و لا عقلًا لانه لایدخل فیه شیٔ و لایخرج منه شیٔ .

ص: ۱۲۴

و الحاصل ان حکم هذه المسئله واضح .

(متن سید) مسأله ۲ : لا یضر فی صحه الوضوء نجاسه سائر مواضع البدن بعد کون محاله طاهره

نعم الأحوط عدم ترک الاستنجاء قبله.

اقول : و فی المسئله فرعان :

الاول : ان نجاسه البدن فی غیر مواضع الوضوء لا تضربه

و الثانی : فی حکم الاستنجاء قبله .

اما الاول : فالحکم واضح لان اللازم فی صحه الوضوء هو طهاره مواضعه فاذا طهرت المواضع فلا اشکال فی صحه الوضوء لتحقق شرائطها .

و اما الکلام

فی الثانی فالوارد فی روایات متعدده هو الامر بالاستنجاء لمن نسیه و توضاء و لا باس بالنظر فی مفادها .

فعَن عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ - علیه الصلوه و السلام - فِی الرَّجُلِ یَبُولُ فَیَنْسَی غَسْلَ ذَکَرِهِ ثُمَّ یَتَوَضَّأُ وُضُوءَ الصَّلَاهِ قَالَ یَغْسِلُ ذَکَرَهُ وَ لَا یُعِیدُ الْوُضُوءَ (۱) .

و عن عَمْرُو بْنُ أَبِی نَصْرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ - علیه الصلوه و السلام - أَبُولُ وَ أَتَوَضَّأُ وَ أَنْسَی اسْتِنْجَائِی ثُمَّ أَذْکُرُ بَعْدَ مَا صَلَّیْتُ قَالَ اغْسِلْ ذَکَرَکَ وَ أَعِدْ صَلَاتَکَ وَ لَا تُعِدْ وُضُوءَکَ (۲) .

و المستفاد من الروایات التی وردت بهذا المضمون هو صحه الوضوء و لکن لزم اعاده الصلوه لان المفروض هو نجاسه موضع الذکر و طهاره مواضع الوضوء فاللازم هو اعاده الصلوه و عدم اعاده الوضوء .

ص: ۱۲۵

۱- (۱) باب ۱۸ من ابواب نواقض الوضوء ح ۱

۲- (۲) المدرک ح ۳

و عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی نَصْرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ - علیه الصلوه و السلام - إِنِّی صَلَّیْتُ فَذَکَرْتُ أَنِّی لَمْ أَغْسِلْ ذَکَرِی بَعْدَ مَا صَلَّیْتُ أَ فَأُعِیدُ قَالَ لَا (۱) .

فحمل الشیخ علی حمل عدم اعاده الوضوء دون الصلوه و قال صاحب الوسائل هو (ای هذا الحمل) جید .

اقول : ان هذا الحمل صحیح جید للتصریح بعدم اعاده الوضوء فی سائر الروایات و لزوم اعاده الصلوه فیکون سائر الروایات قرینه واضحه علی الحمل فی هذه الروایه .

و عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ - علیه الصلوه و السلام - إِنْ أَهْرَقْتَ الْمَاءَ وَ نَسِیتَ أَنْ تَغْسِلَ ذَکَرَکَ حَتَّی صَلَّیْتَ فَعَلَیْکَ إِعَادَهُ الْوُضُوءِ وَ غَسْلُ ذَکَرِکَ (۲) .

فحمل الشیخ یعنی اذا لم یکن قد توضأ فاما اذا توضأ و نسی غسل الذکر لا غیر فلا یجب علیه اعاده الوضوء .

و قال صاحب الوسائل و یجوز ان یراد بالوضوء الاستنجاء فانه یطلق علیه کثیراً فی الاحادیث و یکون العطف تفسیریاً و یحتمل الحمل علی خروج شئ من البول عند الاستبراء بعد الوضوء فانه اکثری غالب .

اقول : اما ما حمله الشیخ فمحل تامل لان قوله (ع) فعلیک اعاده الوضوء لایناسب ما ذکره بانه اذا لم یکن قد توضأ لانه لایقال فی حق من لم یتوضاء فبال و لم تغسل ان علیک اعاده الوضوء .

و اما ما ذکره صاحب الوسائل فهو جید صحیح مع ان حمله الثانی اجید و اصح .

۱- (۳) المدرک ح ۶

۲- (۴) المدرک ح ۸

و الحاصل من مجموع ما يستفاد من روايات الباب هو ان من ترك الاستنجاء لايجب عليك اعاده الوضوء للتصريح بعدم الاعاده و ما ورد بعضها فيحمل بما ذكرناه آنفاً (من اعاده الصلوه) و لذا ان التعبير بالاولى احسن من التعبير بالاحتياط فى كلام السيد لعدم وجه للاحتياط فى المقام .

طهارت ، شرايط وضو ، طهارت موضع وضو ، عدم مانع در محل ۹۲/۰۲/۲۵

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، شرايط وضو ، طهارت موضع وضو ، عدم مانع در محل

(متن سيد) مسأله ۳: إذا كان فى بعض مواضع وضوئه جرح لا يضره الماء و لا ينقطع دمه فليغمسه بالماء و ليعصره قليلا حتى ينقطع الدم آنا ما ثمّ ليحركه بقصد الوضوء مع ملاحظه الشرائط الأخر و المحافظه على عدم لزوم المسح بالماء الجديد إذا كان فى اليد اليسرى بأن يقصد الوضوء بالإخراج من الماء .

اقول : قد اتى السيد فى صدر المسئله بالقيدين الاول ان الجرح لايضره الماء و الثانى عدم انقطاع الدم و عله الاتيان بهذين القيدين واضحه .

لانه فى صوره كون الجرح مما يضره الماء فلا اشكال فى صدق قوله تعالى : و ان لم تجدوا ماءً فى حقه (كما مرّ و سياتى ان قوله تعالى ان لم تجدوا لاينحصر فى فقدان الماء بنفسه بل يشمل ما اذا لم يكن استعمال الماء بممكن)

و فى صوره انقطاع الدم فالحكم ايضاً واضح لانه لايجوز له البدار بل وجب عليه ان يصبر حتى ينقطع الدم ثم اتى بالطهاره المائيه .

ص: ۱۲۷

و اما الكلام فى كيفيه الاتيان بالوضوء على مفروض المسئله فما ذكره السيد صحيح بان يدخل يده فى الماء و ليعصر موضع الجرح حتى ينقطع الدم و مع الانقطاع قصد الوضوء فيخرجها عن الماء و ذلك لكان لحفظ الامرين الاول غسل اليد من المرفق الى الاصابع و الثانى كون الماء ماء وضوئياً لا خارجياً فقد مرّ سابقاً انه اذا قصد التوضى حين ادخال اليد فى الماء لكان ذلك الماء حين الاخراج ماء خارجياً فيشكل المسح به .

مع انه يجوز غسل اليد على مفروض المسئله بطريق اخر و هو ان يضع يده على موضع الجرح لينقطع الدم ثم يدخلها فى الماء و يحركها من جهه الاعلى الى الاسفل لرعايه الغسل من المرفق الى الاصابع فبعد جريان الماء على هذا الوجه فى موضع الجرح اخرج يده عن الماء ثم صب عليها الماء و يغسلها على وجه المتعارف و كذا يمكن الغسل بطريق ثالث و هو ان يضع يده على محل الجرح فيغسل بقيه المواضع بالصب عليها فاذا غسلها بتمامها يدخل يده فى الماء و مع العصر و الحركه فى الماء يخرجها عنه .

و یمکن الاتیـان بطریق رابع و هو ان یغسـل بعض الیـد بصب المـاء علیه و بعض الاـخر بـالرمس فی المـاء و کـان موضع الجرح داخلاً فیما یرمسه فی الماء مع مراعاه سائر الشرائط .

و یمکن الاتیان بطریق خامس بان یقسّم الیـد بثلاثه اقسام فیغسل بعض مواضع الیـد بصب الماء علیه (و هذا هو القسم الاول) و بعض الاخر بالرمس فی الماء مع الشـرائط (و هـذا هو القسم الثانی) مع بقاء مقـدار من الیـد ثم یصب علیه الماء بعد الرمس (و هذا هو القسم الثالث) .

فعلی ای حال کانت المسئله واضحه و علی المکلف الاتیان بای نوع من الانواع .

(متن سید) الثالث : أن لا ـ یکون علی المحل حائل یمنع وصول الماء إلی البشره و لو شک فی وجوده یجب الفحص حتی یحصل الیقین أو الظن بعدمه و مع العلم بوجوده یجب تحصیل الیقین بزواله .

اقول : اما فی صوره العلم بوجود المانع الحائل عن وصول الماء الی البشره فالظاهر ان حکم المسئله واضح و لا فرق فی ذلک بین کون الحائل فی محل المسح فیمنع من تاثیر بلّه الید الماسحه علی الممسوح او یکون فی محل الغسل فیمنع حین الغسل من وصول الماء الی البشره .

و قال المحقق الخویی : و السیره علی عدم الاعتناء فی وجود الحائل مما لا اساس له فلا مناص من الاستناد الی حجه معتبره من الاطمینان او غیره بلا فرق فی ذلک بین الصورتین اعنی صوره العلم بوجود الحائل و صوره الشک فی وجوده , انتهی کلامه .

اقول : و اما صوره العلم بوجود الحائل فلا ریب فی لزوم رفعه لیتحقق ما هو المراد من الغسل و المسح و علیه حکم الزامی من الشرع فضلاً عن السیره .

و اما فی صوره الشک فتاره کان الشک فی مانعیه الموجود بان الموجود هل یکون مانعاً عن الوصول ام لا .

و اخری کان الشک فی اصل وجود الحائل فعلی الاول فلا اشکال فی لزوم الفحص حتی یحصل الاطمینان العرفی لان الاشتغال الیقینی یقتضی البرائه الیقینیه و مع الشک فی مانعیه الموجود لا تحصل تلک البرائه .

و على الثانى فتاره يكون الشك على وجه الوسواسى الذى لايعتنى به العقلاء لعدم وجود منشاء له الا حاله الوسواسى فلا اشكال فى وجود السيره على عدم الاعتناء و العقلاء يذمون من تفحص عن حاله اذا كان منشاء التفحص هو الوسواس .

و اخرى ان يكون الشك له منشاء عقلائى كما اذا كان المكلف ملّوناً فشك فى وجود المانع فى مواضع الوضوء ففى هذه الصوره فلا اشكال فى لزوم الفحص عليه لاجل وجود منشاء عقلائى مع ان الاشتغال اليقينى يقتضى البرائه اليقينه.

ففى جميع هذه الموارد ان اللازم على المكلف حصول الاطمينان العرفى بعدم وجود الحائل للاصل الذى ذكرناه آنفاً الا صوره الوسواسى مع ان الظن بعدمه اذا كان يعامل معه معامله العلم كما اذا كان قريباً بالعلم و يعبّر عن هذا الظن بالعلم العرفى او الاطمينان العرفى فهذا الظن يكون حجه و لولاه لكان الظن لايغنى من الحق شيئاً فلا اعتبار به فالظن بارتفاع المانع بعد وجوده لا اعتبار به .

و قال المحقق الخويى ان الصحيح انما هو تحصيل الحجه المعتبره على زوال المانع و وصول الماء الى البشره لان استصحاب عدم الحاجب لايترتب عليه الحكم بالوصول الا بالاصول المثبته . انتهى كلامه .

اقول : ان كلامه الاول فلا اشكال فى صحته للزوم الاطمينان العرفى الذى هو حجه معتبره على الوصول .

و اما الكلام فى استصحاب عدم الحاجب مع قطع النظر عن كون الواسطه خفياً ام لا و ان العرف هل يرى الواسطه حتى يكون الوصول بالاصل المثبت ام يحكم بعد العنايه الى عدم الحاجب سابقاً بوصول الماء الى البشره لاحقاً .

ص: ۱۳۰

ان طرو الحاجب و عروضه يحتاج الی منشاء عقلائی کما ذکرناه فی مثال الملّون و الا ان العرف لایعتنی باحتمال طرو المانع (مع ان الکلام لکان فی طرو المانع لا مانعیه الموجود) فحینئذ لو توضوء کما توضوء الناس فیرجع نتیجه ذلک الی استصحاب عدم المانع و الحاجب الذی کان حجه و العرف و ان لم یعرف ان هذا فی الاصطلاح ما هو اسمه و لکن کان عمله هو عدم الاعتناء و العمری هذا واضح بالتأمل .

و الحاصل لزوم رفع الحائل عن المحل و لو شک فی وجوده اذا کان فی مانعیه الوجود لزم الفحص و العلم بعدمه و عند الشک فی وجوده لزم الفحص اذا کان له منشاء عقلانی.

طهارت، شرایط وضو، اباحه آب و ظرف آب ۹۲/۰۲/۲۸

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، اباحه آب و ظرف آب

(متن سید) الرابع أن یکون الماء و ظرفه – و مکان الوضوء و مصب مائه مباحا .

و اما الکلام فی اباحه الماء فی صحه الوضوء فلا اشکال فیه و علی ذلک نقل الاجماع علی حد الاستفاضه حتی علی القائلین بجواز اجتماع الامر و النهی لان الماء اذا کان مغصوباً لکان جمیع التصرفات فیه تصرفاً فی الغصب المحرم فیحرم و من جمله التصرفات غسل مواضع الوضوء فاذا کان التصرف فی الغصب فعلاً محرماً فلا یمکن ان یتعلق به الوجوب و صار متصفاً به .

و بعباره اخری انه لایمکن ان یکون المبعد مقرباً و من البدیهی انه اذا کان الوضوء ماموراً به فله افراد متعدده فی الخارج التی یمکن ان یتحقق الوضوء فی ضمن فرد من افراده و لکن اذا کان فرد خاص من بینها مصداقاً للحرام فلا یمکن ان ینطبق الوضوء و امتثال امره علی هذا الفرد المحرم .

ص: ۱۳۱

و من الواضح ایضاً ان المسئله لایبتنی علی مسئله اجتماع الامر و النهی (کما ذهب الیه بعض) حتی علی القول بجواز اجتماعهما لانه قد مرّ فی الاصول ان محط الکلام فی اجتماع الامر و النهی هو ما اذا کان فی البین عنوانان قد تعلق بعنوان منهما امر و علی عنوان الاخر نهی و لکن تصادق کل من العنوانین علی مصداق واحد خارجاً فهذا المصداق الخارجی مصداق واحد و لکن طرء علیه العنوانان فهذه الصوره هی محط البحث بان هذا المصداق الخارجی هل هو موجود واحد حقیقه حتی یحکم بالامتناع لعدم امکان کون الشیئ الواحد محرماً و واجباً او انه مصداق واحد بالاشاره و لکن الواقع انه امران و لکن انضم احد العنوانین بالاخر فی هذا المصداق الواحد حتی یحکم بالجواز کما فی الصلوه فی المکان الغصبی بان وجوب الصلوه و حرمه الغصب قد انطبقا علی هذا الفعل الخارجی و اما فی الوضوء بماء غصبی فلیس الامر کذلک لان الامر بالوضوء قد تعلق بشیئ قد تعلق علیه النهی بنفسه لانه غصب محرم فاذا تعلق علیه النهی و الحرمه فلا یصح ان یتعلق به الوجوب لان المحرم ای المبعد لایمکن ان یکون واجباً مقرباً .

فهـذا المـاء بنفسه حقيقه لوجوده الخـارجی قـد تعلق به العنوانـان الوجوب و المحرم فلاـ یمکن بخلاف مثل الصـلوه فی المکان الغصبی لان الامر قـد تعلق بعنوان الصـلوه و النهی طرء علی عنوان الغصب و لکن هـذه الصـلوه الموجوده قـد جمع فیها العنوانان باعتبارین لان النهی و کذلک الامر له افراده متعدده بطبیعتهما فلزم ان لایکون النهی فی مصداق الامر کما لزم ان لا یکون الامر فی مصداق النهی .

ص: ۱۳۲

فیما ذکرناه یظهر ایضاً عـدم الفرق بین صورتی الانحصار و عدمه و اما فی صوره عدم الانحصار فالامر واضح لامکان الاخذ من ماء لایتعلق به النهی و اما فی صوره الانحصار فقـد یصـدق علیه عنوان فلم تجـدوا ماءً فلا اشـکال فی جواز التیمم لصـدق عنوان فاقد الماء علیه فعلیه الطهاره الترابیه .

و اما الکلام فی لزوم اباحه الظرف و عدمه : فقال بعض ان الماء اذا کان ملکه و مباحاً له لکان التصـرف فی نفس الماء سائغاً الا ان التصـرف فیه و التوضوء به مسـتلزم للحرام لاـن اخـذه و الاـغتراف به من انـاء الغیر محرم مبغوض فلاـ یصـح ان یتعلق به الامر فینتقل الامر الی التیمم ، انتهی کلامه .

اقول : انه قـد مرّ ان الماء اذا کان مباحاً و لکن الظرف غصبی لکان اخـذ الماء من الظرف تصـرفاً فی الحرام فحرام بلا اشـکال و لکن اذا اغترف غرفه من المـاء فبعـد التصرف فی الغصب و ارتکـاب الحرام لکان الماء الموجود فی یـده ملکاً له و مباحاً له فلا اشـکال فی صحه الاستعمال بهذا الماء و صحه الوضوء به لان ارتکاب الحرام فی اول الامر لایضر بالوضوء بعده لان الوضوء من الغسـلات و المسـحات و عند اراده الوضوء و الشروع فیه لکان الماء و استعماله فی ارکان الوضوء بلا اشکال و لا مانع شرعاً و لا بـاس بـذکر مثال لایضاح الکلام فمن کان فی شـهر رمضان و کان الماء الـذی هو ملکك له فی ظرف غصبی فاغترف منه غرفه و شرب فهـل یمکن القول بـان هـذا المـاء المـاخوذ من ظرف غصبی کان حراماً و الافطار به لکان افطاراً بحرام فوجب علیه کفاره الجمع فهذا کما تری .

و لا فرق فی ذلک بین ان یکون الظرف منحصراً ام لا لانه فی صوره الانحصار اذا اراد المتوضی عدم ارتکاب الحرام لصح له عدم التصرف فی الظرف الغصبی فمع فقدان الماء یصح له التیمم و لکن فی هذه الصوره ایضاً یصح له الاغتراف من ذلک الظرف و الاتیان بالطهاره المائیه بعد التصرف فی الحرام و ارتکابه . لانه قد مرّ آنفاً ان الوضوء بعد الاغتراف صحیح بلا اشکال.

طهارت، شرایط وضو، اباحه مکان وضوء ۹۲/۰۲/۲۹

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، اباحه مکان وضوء

و اما الکلام فی مکان الوضوء الذی یتحقق الوضوء فیه فقد یقال ان التوضوء فیه مستلزم للتصرف فی الحرام فلا یجوز , انتهی کلامه .

اقول : ان الوضوء فی الحقیقه هو الغسلات و المسحات و الغسلات هو جریان الماء علی الاعضاء و المسحات هو امرار الید الماسحه علی الممسوح و التصرف فی الغصب لایسری الی هذه الغسلات و المسحات فغایه ما یمکن ان یقال هو وقوع هذه الافعال فی ذلک المکان و حرمه التصرف فی الغسل و ان التصرف فی ملک الغیر منوط باذنه و رضاه فان کان المراد هو الفضاء فهو منصرف عن هذه الافعال و التصرفات لانه خارج عن حقیقه الوضوء و لا بأس بذکر مثال لمن کان فی مکان مباح له و لکن ادخل راسه فی فضاء الذی کان ذلک الفضاء غصباً فغسل راسه (مع قطع النظر عن مصب الماء) فهل یصح القول بعدم جواز هذا الغسل بصرف کونه فی ذلک الفضاء و کذا لو مسح رجله فی ذلک الفضاء (مع انه لایحتاج الی مصب فی الماء) فهل یصح القول بعدم جواز ذلک المسح بصرف وقوعه فی ذلک الفضاء فمن البدیهی انصراف ادله الغصب عن هذه التصرفات .

ص: ۱۳۴

ففی هذه الصوره لافرق بین کون ذلک الفضاء محرم ام لا . لان ذلک الفضاء لایکون دخیلًا فی حقیقه الوضوء الذی کان من الغسلات و المسحات .

و الامر کذلک فی مورد المکان لعدم الاتحاد بین الغصب و افعال الوضوء و ان کان نفس التصرف و هو الکون فی الغصب حراماً .

مع انه لا فرق فیما ذکرناه بین صوره الانحصار و عدمه لان الوضوء الذی کان من الغسلات و المسحات کان خارجاً عن المکان و الفضاء و التیمم ایضاً کذلک لان حقیقته هو الامرار علی الجبین و الیدین فکان خارجاً عن المکان و الفضاء فالامر فی الوضوء و التیمم علی السواء لخروج حقیقتهما عن ذلک الفضاء و المکان .

و قال المحقق فی المعتبر فی عدم اشتراط اباحه مکان المتوضی : لان کونه فی مکان لیس من اجزاء الوضوء شرعاً بل هو من لوازم وجود الانسان حیث انه زمانی مکانی لابد له من الزمان و المکان غایه الامر کونه فی حال التوضی ایضاً لابد منه و هذا غیر الاعتبار الشرعی او العقلی فی خصوص الوضوء .

و الحاصل انا اذا قسمنا اجزاء الوضوء و لو بالتحليل العقلی لا یکون الکون من اجزائه و هذا بخلاف الصلوه فان السجود و الجلوس للتشهد و جلسه الاستراحه مثلاً کلها تحتاج الی المکان و لیس لنا لفظ المکان فی دلیل لما یتمسک باطلاقه او قلنا بشموله للمتوضی ایضاً من باب عدم کون معناه منحصراً باستقراره فیه بل یشمل الحرکات الوضوئیه ایضاً حال کونه جالساً للوضوء ؛انتهی کلامه .

و قال علامه المجلسی (علی ما نقله فی الحدائق) الفرق بین الطهاره و الصلوه فی ذلک مشکل اذ الکون کما انه مأخوذ فی مفهوم الحرکه و لیس الوضوء و الغسل الا حرکات مخصوصه و لیس المکان منحصراً فیما یعتمد علیه الجسم فقط فان الملک و الاحکام الشرعیه لاتتعلق به خاصه (ای بالجسم خاصه) بل یعم الفراغ الموهوم او الموجود فکل منهما عباره حقیقه عن الکون او مشتمله علیه , انتهی کلامه .

ص: ۱۳۵

اقول : و لا یخفی ما فیه لان اللفظ الکون او المکان لم یرد فی روایه او آیه فلزم تحلیل العقلی بان الحرکات او السکنات الموجوده فی الصلوه و الوضوء هل تتحد مع المکان او الفضاء ام لا و المفروض ان الوضوء الذی حقیقته هی الغسلات و المسحات لاتتحد ارکانها مع المکان قطعاً و لو قیل ان هذه الغسلات و المسحات تکون فی هذا الفضاء .

قلنا (کما ذکرناه آنفاً) ان الفضاء لیس دخیلاً فی حقیقه هذه الارکان مضافاً الی ان ادله عدم جواز التصرف فی ملک الغیر الا باذنه منصرفه عن هذه الموارد . { الوضوء صحیح مع صحۀ ارتکاب الحرمۀ لتصرفه }

و اما الامر فی الصلوه فلیس کذلک لان السجود و الجلوس للتشهد و جلسه الاستراحه تتحد مع المکان و لایمکن انفکاکها عنه فالفرق بین الصلوه و الوضوء موجود .

و لا باس بذکر مثال : انه لو فرض احد القی نفسه من مکان رفیع الی طرف الارض بحیث یمکن له التوضی قبل وصوله الی الارض فمن الواضح نشاهد تحقق الوضوء منه مع عدم احتیاجه الی المکان فیظهر بذلک خروج المکان عن حقیقه الوضوء و هذا بخلاف الصلوه لاحتیاجها الی المکان فی بعض افعالها مع ان احتیاج الطمأنیه الی المکان اوضح .

و اما الفضاء فقد مرّ انصراف الادله عنه و لا بأس بذکر مثال .

فمن دخل فی الدار المغصوبه و مشی فیها فلا اشکال فی الحرمه لاجل تصرفه فی ملک الغیر و لکن اذا وثب من مکان الی مکان اخر بالآلات الموجوده فی الریاضه بحیث ان مکان الصعود و مکان النزول کانا مباحاً له و لکن المکان الذی کان بینهما لکان غصباً فهل یحکم العرف بان مروره فی الهواء عن ذلک المکان کان غصباً کمروره بالمشیٔ و الظاهر ان العرف لایحکم به .

طهارت، شرایط وضو، اباحه مصب آب و جهل و نسیان و عمد و علم ۹۲/۰۲/۳۰

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، اباحه مصب آب و جهل و نسیان و عمد و علم

و اما الکلام فی المصب فـذهب بعض الی التفصـیل بین صوره الانحصار و عدمها و بعض الی اناطه الحکم الی حکم العرف فی تحقق التصرف عرفاً و عدمه و بعض الی الحکم بالصحه علی وجه الاقوی و بعض الی الحکم بعدم الصحه فالاقوال کثیره .

اقول : ان الوضوء الـذی یسـتلزم الغسـلات مسـتلزم لوقوع المـاء الجاری فی الاعضاء علی المصب و لاجل ذلک ذهب بعض الی الاشکال بان حرمه ذلک توجب حرمه مقدماته .

و لکن اولاً : انه لا اجماع علی البطلان کما عن المحقق الحکیم و قد ذکرنا آنفاً اختلاف الاقوال فی المسئله .

و ثانیاً : ان المقدمه لا تتصف بالوجوب فضلاً عن اتصافها بالحرمه کما عن المحقق الخویی .

و ثالثـاً : و هو العمـده فی المقـام انه قـد مرّ انّ المصب کالمکان و الفضاء کان خارجاً عن حقیقه الوضوء الـذی من الغسـلات و المسحات و قد قلنا بالصحه فی المکان و الفضاء فالامر کذلک فی المصب و ان کان فی ذلک ارتکاب حرام و لکن هذا الحرام لاـیوجب فسـاد العمل لاجل عـدم اتحادهما خارجاً . مع ان الامر فی المصب اسـهل لان الماء صب علی المحل بعـد اتمام العمل الان الماء حین جریانه علی المحل فقد تحقق الغسل الواجب فالصب لکان بعد الغسل فالامر فی المصب اسهل.

(متن سید) فلا یصح لو کان واحد منها غصبا- من غیر فرق بین صوره الانحصار و عدمه- .

ص: ۱۳۷

فقـد مرّ الکلاـم فیه من القول بالبطلان اذا کان الماء غصـباً و الصـحه فی غیر هـذه الصوره من دون فرق بین صورتی الانحصار و عـدمه نعم غایه ما یمکن ان یقال هو جواز التیمم فی صوره الانحصار و لکن اذا اراد الطهاره المائیه فلا اشـکال فی الصـحه و ان ارتکب الحرام قبل ذلک بالتصـرف فی الحرام لو کان عمله تصرفاً فی الحرام و قد مرّ ان عمله فی الفضاء لایعد تصرفاً فی الحرام و لذا قلنا بانصراف ادله عدم جواز التصرف فی مال الغیر الا باذنه عن هذا المورد .

(متن سـید) إذ مع فرض عـدم الانحصـار و إن لم یکن مـأمورا بـالتیمم إلاـ أن وضـوءه حرام من جهه کونه تصـرفا أو مسـتلزما للتصرف فی مال الغیر فیکون باطلا.

و قـد مرّ ایضاً ان فی صوره عدم الانحصار و ان لم یکن ماموراً بالتیمم و لکن فی کلتا الصورتین من الانحصار و عدمه ان العمل صحیح لعدم الاتحاد بین التصرف الحرام و افعال الوضوء فلا یکون العمل باطلاً .

(متن سـید) نعم لو صب المـاء المبـاح من الظرف الغصبی فی الظرف المباح ثمَّ توضأ لا مانع منه و إن کان تصـرفه السابق علی

الوضوء حراما .

و قد مرّ الكلام فيه ايضاً بان اخذ الماء من الظرف الحرام حرام و تصرف فى ملك الغير بدون اذنه و لكن بعد الاغتراف لكان الماء الذى فى يده مباحاً و ملكاً له فلا اشكال فى الوضوء مع انه لا فرق بين ان يكون الماء فى كفه او يكون فى ظرف اخر لانه فى كلتا الصورتين كان التصرف فى الظرف حرام (سواء بالاغتراف او بالصب فى ظرف اخر حلال) كما انه فى كلتا الصورتين يكون استعمال الماء بلا اشكال سواء كان الماء فى الظرف او يكون فى الكف و الفرق تحكم جداً .

ص: ١٣٨

(متن سید) و لا ـ فرق فی هـذه الصوره بین صوره الانحصـار و عـدمه إذ مع الانحصـار و إن کان قبل التفریغ فی الظرف المباح مأمورا بالتیمم إلا أنه بعد هذا یصیر واجدا للماء فی الظرف المباح .

و قـد مرّ آنفاً الکلام فیه من عـدم الفرق بین الظرف المباح و بین کون الماء فی الکف من اباحه الماء فی کلتا الصورتین و کونه ملکاً له فلا اشکال فی استعماله فی الوضوء .

(متن سید) و قد لا یکون التفریغ أیضا حراما کما لو کان الماء مملوکا له و کان إبقاؤه فی ظرف الغیر تصرفا فیه فیجب تفریغه حینئذ فیکون من الأول مأمورا بالوضوء و لو مع الانحصار .

و المسئله واضحه لا ـن الابقـاء لو کـان حراماً فیرجع الی وجوب الاخـذ والاخراج فمعه لکان واحـداً للماء و من البـدیهی انه مع وجـدان المـاء لایصـح له التیمم فیظهر انه من اول الا ـمر لاجـل وجوب الا ـخراج لکان واجـداً للماء فلا فرق فی ذلک بین صوره الانحصار و عدمه .

(متن سید) مسأله ۴ :لا فرق فی عـدم صـحه الوضوء بالماء المضاف أو النجس أو مع الحائل بین صوره العلم و العمـد و الجهل أو النسیان .

اقول : انه قد مرّ سابقاً ان الطهاره شـرط واقعی للصـلوه فاذا کان الوضوء باطلاً کما اذا توضوء بالماء المضاف او النجس او مسـح علی الحائـل فالوضوء باطل و الحالات الطاریه علی الانسان من العلم و الجهل و النسـیان لا توثر فی الواقع و هـذا هو المسـلم بین الاصحاب و هو المتیقن من معقد الاجماع علی البطلان فعلیه الاعاده فی الوقت و القضاء فی خارجه .

طهارت ، شرایط وضو ، غصب مع العلم و العمد او الجهل و المقصر و القاصر ۹۲/۰۲/۳۱

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، غصب مع العلم و العمد او الجهل و المقصر و القاصر

(متن سید) و أما فی الغصب فالبطلان مختص بصوره العلم و العمد سواء کان فی الماء أو المکان أو المصب فمع الجهل بکونها مغصوبه أو النسیان لا بطلان بل و کذا مع الجهل بالحکم أیضا إذا کان قاصرا بل و مقصرا أیضا إذا حصل منه قصد القربه و إن کان الأحوط مع الجهل بالحکم خصوصا فی المقصر الإعاده .

اقول : فحاصل کلام السید فی المقام هو ان شرطیه الاباحه فی الماء و المکان و المصب ذکریه فعند الجهل او النسیان فلا اشکال لعدم الشرطیه فی هذه الحاله مع ان السید لا یفرق فی الجهل بالموضوع (ای غصبیه هذا) و بین الجهل بالحکم (ای حرمه التصرف فی الغصب) مع عدم الفرق ایضاً بین کون الجاهل قاصراً و بین ان یکون مقصراً و الظاهر ان الملاک فی نظره ان الجاهل المقصر و ان کان یعاقب علی تقصیره و لکن لزوم ترتب العقاب لاینافی صحه عمله اذا اتی بسائر الشرائط و الاجزاء مع تمشی قصد القربه منه ففی هذه الصوره لکان وضوئه صحیحاً .

و لایخفی علیک ان ما ذهب الیه السید هو المشهور بین الاصحاب و ان کان فی الجاهل المقصر اشکال فی نظرهم لاجل الحاقه بالعالم ففی القواعد : لو سبق العلم کالعالم و فی التذکره علل البطلان بان النسیان تفریط لایعذر ؛ انتهی کلامه .

ص: ۱۴۰

مضافاً الی ان المشهور ذهبوا الی عدم الفرق فی الصحه فی صوره الجهل بین الشبهات الحکمیه و الموضوعیه کما عن صاحب مفتاح الکرامه وجود الاجماع علی صحه الوضوء عند الجهل بحرمه الغصب او الجهل بموضوعه الذی هو الغصب ؛ انتهی کلامه .

و قال المحقق خویی رداً علی صاحب مفتاح الکرامه فی مورد الجاهل المقصر بما هذا لفظه : ان المقصر و ان کان تمشی منه قصد القربه الا ان العمل مما لا یمکن التقرب به واقعاً لمبغوضیته و حرمته فهو غیر قابل للمقربیه بحسب الواقع و لاجل ذلک یستحق العقاب لان العقاب انما هو علی نفس الحرام لا علی ترکه التعلم او غیر ذلک و مع کون العمل موجباً للعقاب و مبغوضیه صدوره من فاعله کیف یمکن ان یکون مقرباً الی الله سبحانه فهل یکون المبغوض محبوباً و المبعّد مقرباً .

ثم قال فی مورد الجاهل القاصر انه لا تنجزّ الحرمه فی حقه لجهله المعذور فیه فلا اشکال فی جواز تصرفاته فی الماء ؛ انتهی کلامه .

اقول : انه لزم تنقیح البحث مع تنقیح الموضوع فالجاهل اما ان یکون مقصراً و اما ان یکون قاصراً و مورد الجهل تاره یکون فی الشبهات الحکمیه و اخری فی الشبهات الموضوعیه .

و اما الجاهل المقصر فلا اشكال فی تقصیر لانه ملکف بالتکلیف لقوله تعالی : « لایکلف الله نفساً الا وسعها » و المقصر مع کونه قادراً فی اخذ الواقع یکون الاتیان به فی وسعه فکان مکلفاً و لکنه قد قصّر فی اداء التکلیف فلا اشکال فی لزوم ترتب العقاب علیه و اما القاصر فلاجل قصوره عن الاتیان بالتکلیف لا یکون الاتیان به فی وسعه فمن البدیهی انه اذا کان الامر کذلک فلا یکون مکلفاً بالواقع فلا معنی ان یقال انه وجب علیه الاتیان بالتکلیف مع الشرائط الواقعیه لان المفروض قصوره و عدم وسعه .

و اما الجاهل المقصر فی الشبهات الحکمیه فلا اشکال فی ان الواجب علیه هو الواقع و صرف کون اداء التکلیف مع الشرائط و الاجزاء الظاهریه حتی مع قصد القربه لایجدی فی صحه عمله لانه مکلف بالواقع حسب الفرض و لکنه قد قصّر فی اداء الواقع و لاجل تقصیره لکان عمله مبغوضاً فلا یصح ان یکون المبعد مقرباً فی هذه الصوره فلزم علیه ترتب القعاب لتصرفه فی الغصب و بطلان عمله لما ذکرناه آنفاً .

و اما فی الشبهات الموضوعیه فهو و ان کان قد قصّر فیها ایضاً لامکان تحقیقه عن المورد و لکن لو لا حدیث الرفع فی حق الجاهل لقلنا بالاعاده و القضاء ایضاً و لکن عدم معذوریه الجاهل قبل الفحص لکان فی الشبهات الحکمیه لا الموضوعیه و من البدیهی انه قد اتی بالتکلیف مع جمیع ما لزم ان یوتی به و امکان تمشی قصد القربه منه فهو معذور فی الشبهات الموضوعیه فلا عقاب و لا بطلان لعمله .

و اما الجاهل القاصر فلیس الحکم فی حقه منوطاً بجواز اجتماع الامر و النهی حتی یقال ان من ذهب الی امتناعهما لزم علیه القول بالبطلان لانه قد مرّ سابقاً ان محط الکلام فی اجتماع الامر و النهی لکان فیما اذا کان متعلق الامر غیر متعلق النهی و کل من الامر و النهی قد تعلق بعنوان غیر متعلق الاخر لکن یجتمعان فی مصداق واحد و الامر فی المقام لیس کذلک لان الماء بنفسه قد اجتمعا فیه العنوانان فلایکون الجواز و عدمه منوطاً بجواز الاجتماع او عدمه .

بل المناط فی صحه عمله هو عدم تنجز الحرام فی حقه لجهله القصوری حسب الفرض فلا یکون عمله مبغوضاً عند الله تبارک و تعالی حتی یقال ان المبعد لایمکن ان یکون مقرباً فاذا کان معذوراً فی الشبهات الحکمیه ففی الموضوعیه لکان بطریق اولی .

ص: ۱۴۲

و اما الکلام فی النسیان فالظاهر هو الفرق بین ان یکون الناسی هو الغاصب و بین ان یکون غیره ففی الاول للزم علیه الاعاده علی الاحوط فی الشبهات الحکمیه و الموضوعیه لان الغاصب فعله و عمله مبغوض عندالله تعالی فلا یکون معذوراً فیما یترتب علی عمله و اما اذا کان الناسی غیر الغاصب فمفاد حدیث الرفع فی مورد النسیان یشمله سواء قلنا بان المرفوع هو سقوط الحرمه واقعاً او یکون المرفوع هو سقوط الحرمه ظاهراً و مع ارتفاع الحرمه فلا اشکال فی ان تشمله ادله الوجوب فاذا اتی بالواجب مع جمیع ما یشترط فیه فلا اشکال فی صحه عمله .

مع انه لایذهب علیک ان جمیع ما ذکره السید فی هذه المسئله لکان البحث عنه علی المختار منحصراً فی الماء فقط و اما فی المکان و المصب و الفضاء فقد مرّ انه لا اشکال فی صوره العلم و العمد فضلاً عن صوره الجهل او النسیان لعدم الاتحاد بینها و بین حقیقه افعال الوضوء.

طهارت، شرایط وضو، غصب مع العلم و العمد او الجهل و المقصر و القاصر ۹۲/۰۳/۰۱

Your browser does not support the audio tag.

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، غصب مع العلم و العمد او الجهل و المقصر و القاصر

و قال المحقق النائینی (علی ما فی التنقیح للمحقق الخویی) ان المرتفع عن المضطر و الناسی و نحوهما هو الحرمه دون ملاکها اعنی المبغوضیه و مع کون العمل مبغوضاً واقعاً لایمکن التقرب به ؛ انتهی کلامه .

و اجاب عنه المحقق الخویی ما هذا خلاصته : ان المبغوضیه و الملاک و ان کانا باقیین فی کلتا صورتی الاضطرار و النسیان کما هو یقتضیه ظاهر اسناد الرفع لانه انما یصح فیما اذا کان هناک مقتض و ملاک حتی یصح ان یقال ان اثره و مقتضاه مرفوع عن المضطر و الناسی الا انهما غیر موثران فی الحرمه لعدم حرمه العمل بحسب الواقع و لا انهما مانعان عن ترخیص الشارع فی ذلک العمل و المقتضی و الملاک اللذان لا یوثران فی الحرمه و لا انهما یمنعان عن ترخیص الشارع فی ذلک العمل غیر مانع عن المقربیه و عن صحه التقرب به ؛ انتهی کلامه ملخصاً .

ص: ۱۴۳

اقول : ان اللازم من الرفع هو وجود الملاک (لانه لو لم یکن الشئ موجوداً فلا یمکن رفعه) امر صحیح بلا اشکال .

و لکن النکته المهمه فی المقام هی ان وجود المبغوضیه فی فعل الناسی او المضطر لکان قبل طرو الحکم بالرفع علیه و لکن الشارع الاقدس اذا حکم بالرفع لکان المرفوع هو ما کان الموجود قبل الرفع و اما اختصاص الرفع ببعض الامور کالحرمه دون بعض کالمبغوضیه یحتاج الی دلیل لان الرفع یوجب رفع ما کان قبله فلا یبقی شئ بعد الحکم بالرفع فالاختصاص بشئ دون شئ کلام بلا وجه فلا اشکال شرعاً و عقلاً بان یقال ان فعل الناسی او المضطر فی النظر الاول لکان غیر مرضی عند الشرع و لکن اذا نظر الشارع الی نسیانه او اضطراره ففی ظرف نسیانه او اضطراره قد یرضی بفعله و عمله لان الناسی او المضطر لایکون قاصداً فی عمله الی المخالفه و العصیان بل زعم صحه عمله و امتثاله لامر مولاه و قد قصد التقرب بهذا العمل الی مقام القرب فلا

اشکال و لا مانع فی رفع المبغوضیه .

و بعباره اخری ان الفعل الصادر من الانسان ینقسم الی البعد الفعلی و البعد الفاعلی و المراد من البعد الفعلی هو النظر الی نفس العمل و المراد من البعد الفاعلی هو النظر الی نیه العمل فاذا کان النیه هو العمل لله تبارک و تعالی لکان البعد الفاعلی حسناً و اذا کانت لغیر الله تعالی لکان البعد الفاعلی قبیحاً مع ان الحسن و القبح فی البعد الفعلی واضح .

فکل منهما (ای البعد الفعلی و البعد الفاعلی) ینقسم الی الحسن و القبح فالحاصل هو اقسام اربعه و فی المقام ان الناسی او المضطر لکان نیته هو امتثال امر المولی فالبعد الفاعلی لکان حسناً و اما البعد الفعلی فالناسی لاجل نسیانه لکان العمل فی نظره صحیحاً و لذا اقدم الی الاتیان به بحیث لو توجه الی مبغوضیه عمله لما اقدم الیه فلا اشکال فی حسن عمله ایضاً فی هذه الصوره و لذا قد جمع الحسن الفعلی و الفاعلی فی حقه .

ص: ۱۴۴

و المضطر ایضاً فی ظرف الاضطرار لکان ناظراً الی فعله و قد اراد الاتیان به اداءً للتکلیف و التقرب به الی الله تعالی لانه قد کان قادراً بترک العمل حتی لایقع فی محذور الاضطرار و لکنه قد اوقع نفسه فی ذلک المحذور حتی یمتثل امر مولاه فلا اشکال فی الحسن الفاعلی فی حقه مع وجود الحسن الفعلی ایضاً و لذا قد جمع کلا الحسنین فی حقه ایضاً

و الحاصل القول بان المرفوع هو الحرمه دون المبغوضیه غیر سدید عندنا .

و اضف الی ذلک انه اذا کان المرفوع هو الحرمه فقط دون المبغوضیه فلا اثر لهذا المرفوع لان العمل کان مبغوضاً سابقاً و مبغوض فی الحال ایضاً فکما لایمکن ان یتقرب بهذا المبغوض سابقاً لایصح ان یتقرب بهذا المبغوض فعلاً فلا یکون لرفع الحرمه اثر فالحکم بالرفع حکم بلا اثر فهو کما تری .

مضافاً الی ان المحقق الخویی قد قال فی خلال المباحث السابقه ان الملاک فی المبغوضیه او المحبوبیه لکان بالامر او النهی الصادر فی المقام بمعنی ان الامر کاشف عن وجود المحبوبیه و النهی ایضاً کاشف عن وجود المبغوضیه فاذا ارتفعت الحرمه فلا یکون فی البین نهی فلا معنی عند انتفاء النهی و الحرمه وجود المبغوضیه .

و الحاصل من جمیع ما ذکرناه هو الصحۀ فی الناسی اذا لم یکن بغاصب و الجاهل القاصر، دون الجاهل المقصر

طهارت، شرایط وضو، غصب، التفات هنگام وضوء ۹۲/۰۳/۰۶

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، غصب ، التفات هنگام وضوء

(متن سید) مسأله ۵ :إذا التفت إلی الغصبیه فی أثناء الوضوء صح ما مضی من أجزائه و یجب تحصیل المباح للباقی .

ص: ۱۴۵

و قد مرّ ان الغصبیه من الشرائط الذکریه و لیس عدمها من الشرائط الواقعیه فاذا جهل بکون الماء غصباً و توضاء و غسل بعض الاعضاء ثم علم بالغصبیه فما اتی به لکان موافقاً للماموربه فلا اشکال فیما مضی من الغسلات فاذا علم للزم علیه العمل بما هو المامور به الحال فمع العلم بالغصب فلا یجوز له الاستفاده منه بعده .

و الحاصل ان ما ذکره السید هو المختار.

(متن سید) و إذا التفت بعد الغسلات قبل المسح هل یجوز المسح بما بقی من الرطوبه فی یده و یصح الوضوء أو لا قولان أقواهما الأول لأن هذه النداوه لا تعد مالا و لیس مما یمکن رده إلی مالکه و لکن الأحوط الثانی .

و قبل الخوض فی المسئله لزم بیان بعض امور :

الاول : ان المسئله مبنیه علی ان متعلق الحرمه و النهی المستفاد منها هو المال او الملک فمقتضی القاعده هو الملک و ان کان الضمان یترتب علی المال فمن سرق حبه ارز او حنطه فلا یطلق علیه عنوان المال او المالیه و لکنها داخله فی عنوان الملک فالرطوبه الباقیه علی الید من الغسل لا تعد مالاً و لایمکن ردّها الی مالکها مع بقائها فی ملک مالکها و لذا لایصح التصرف فیها الا باذن مالکها .

الثانی : ان الملک و المال یشترکان فی حرمه التصرف من دون اذن مالکهما و لکن یفترقان فی ان الملک لایترتب علیه الضمان کما مرّ فی مثال الحبه من الارز او الحنطه و لکن الضمان یترتب علی المال فلزم علی الاخذ بالغصب ان یردها الی صاحبها مع حرمه التصرف فیها مع ان ما ورد من الادله فی حرمه التصرف لکان فی مورد المال کما فی قوله (ع) لایحل مال امرء مسلم الا بطیبه نفسه منه ففی موثقه سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه الصلوه و السلام -فِی حَدِیثٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صلی الله علیه و آله -قَالَ مَنْ کَانَتْ عِنْدَهُ أَمَانَهٌ فَلْیُؤَدِّهَا إِلَی مَنِ ائْتَمَنَهُ عَلَیْهَا فَإِنَّهُ لَا یَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ وَ لَا مَالُهُ إِلَّا بِطِیبَهِ نَفْسِه (1) .

۱- (۱) باب ۳ من ابواب مکان المصلی ح ۱

و لکن من الواضح ان التصرف فی ملک الغیر اذا لم یکن باذنه لکان ظلماً و تعدیاً فی حقه فلا یجوز و ان لم یترتب علیه ضمان .

الثالث : ان السید اذا افتی بان النداوه لاتعد مالاً و لیست مما یمکن ردها الی مالکها اراد بان الماء بعد صرفه فی الغسل یعد تالفاً فینتقل حکمه الی بدله من القیمه او المثل و الرطوبه الباقیه فی الاعضاء ایضاً لاتعد ملکاً حیث لاتنتفع بها و الرطوبه الموجوده فی التراب عند اراقه ماء الغیر الیه لا تعتبر مالاً لمالکها کما لا تعتبر ملکاً له لعدم امکان ارجاع الملک الی مالکه و الامر کذلک فی النداوه الموجوده فی الید فحینئذ اذا لم تکن النداوه مالاً و لا ملکاً جاز للمتوضی ان یتصرف فیها بالمسح و کذا یجوز له الاتیان بالصلاة فی الثوب المرطوب الذی غسل بالماء المغصوب و کذا فی الثوب الذی کان مرطوباً عند اراقه ماء الوضوء علیه .

اقول : انه قد مرّ الفرق بین الملک و المال فالرطوبه الباقیه علی الید و ان لم یصدق علیه المال و لذا لایترتب علیه الضمان و لکن بقائها فی ملک صاحبها بلا اشکال و لاجل ذلک یصح للمالک ان یمنع ان یتصرف فیها فلا یصح المسح بتلک النداوه و قد مرّ ان التصرف فی ملک الغیر بدون اذنه ظلم و لایصح ان یکون المبعد مقرباً .

و من الواضح ان عدم امکان الرد الی مالکها و عدم المالیه لایوجب خروج الشئ عن ملک صاحبه او خروج المالک عن حق اختصاصه بذلک المال و لذا ان الاحوط الذی لایترک هو عدم جواز الاستفاده من تلک البله الباقیه فی الید و المسح بها .

ص: ۱۴۷

و الحاصل ان ذلک الاحتیاط لایترک .

(متن سید) و کذا إذا توضأ بالماء المغصوب عمدا- ثمَّ أراد الإعاده هل یجب علیه تجفیف ما علی محال الوضوء من رطوبه الماء المغصوب أو الصبر حتی تجف أو لا قولان أقواهما الثانی و أحوطهما الأول و إذا قال المالک أنا لا أرضی أن تمسح بهذه الرطوبه أو تتصرف فیها لا یسمع منه بناء علی ما ذکرنا نعم لو فرض إمکان انتفاعه بها فله ذلک و لا یجوز المسح بها حینئذ .

و اما اذا توضأ بالماء المغصوب فاراد الاعاده فلا اشکال فی صحه ا لکلام السید من لزوم الاعاده لان الوضوء بالماء المغصوب باطل مع قطع النظر عن الحرام لاجل التصرف فی ملک الغیر .

و اما الکلام فی لزوم تجفیف محّال الوضوء من رطوبه الماء المغصوب او الصبر حتی یجف او عدم اللزوم فلزم قبل بیان المختار تحقیق امور :

الاول : انه ذهب بعض الی عدم لزوم التجفیف لان هذه الرطوبه لایمکن ردها الی المالک و لا یکون محسوباً من المال و لاجل سقوطها عن المالیه و الملکیه لا اشکال فی الاستفاده منها من المسح .

الثانی : لا اشکال فی ترتب الحکم التکلیفی من العقاب فی المقام لاجل التصرف فی ملک الغیر لان هذا الماء ملک للغیر فاذا تصرف فیه فقد فعل حراماً و عدم امکان الردّ الی صاحبه فی هذا المال لایوجب رفع الحکم التکلیفی لان الامتناع بالاختیار لاینافی الاختیار .

الثالث : ان الماء الذی غسل به مواضع الغسل فقد اتلف و لایمکن رده الی مالکه علی فرض بقائها فی ملک مالکه (علی فرض عدم المالیه) و لکن البله الباقیه علی الید التی اراد المتوضی ان یمسح بها مواضع المسح لکانت باقیه فی ملک المالک و ان لم یفرض لها مالیه .

و لکن الظاهر ان ملکیه هذه البله الموجوده علی الید فی نظر العقلاء بعیده لانها فی حکم التالف و لایعتنی بها لاجل قلتها و خروجها عن الملکیه بعد الفراغ عن خروجها عن المالیه و لکن الاحتیاط بمکان من الامکان لانه بعد الاطلاع عن نظر المالک و تصریحه بعدم الرضایه فی الاستفاده عن تلک البله لایطمئن النفس بالبرائه بعد الاشتعال الیقینی .

و اضف الی ذلک ان فی هذه المراعاه تنبیه للغاصبین و تذکار لهم الی عدم التعرض او التصرف فی ملک الغیر فالاحوط الذی لا یترک هو الترک .

و اما قول السید فی امکان الاستفاده عن تلک البله و عدم جواز الاستعمال فنقول انه علی فرض عدم امکان الاستفاده لکان فی حکم التالف و علی فرض امکانها کما اذا اراد عدّ الاوراق او ایصال تلک البله الی بدن المریض لاجل تبریده عند عروض الحمی فاللازم هو بقاء البله فی ملکیه مالکها و ان لم یمکن ردّها الی مالکها و لکن یمکن الاستفاده بها فیما یرید مالکها فاللازم هو عدم جواز الاستفاده و هو الاحوط الذی لایترک .

طهارت، شرایط وضو، غصب، شک در رضایت مالک ۹۲/۰۳/۰۷

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، غصب ، شک در رضایت مالک

(متن سید) مسأله۶ : مع الشک فی رضا المالک لا یجوز التصرف و یجری علیه حکم الغصب فلا بد فیما إذا کان ملکا للغیر من الإذن فی التصرف فیه صریحا أو فحوی أو شاهد حال قطعی.

قبل الخوض فی البحث لزم رسم امور :

ص: ۱۴۹

الاول : ان الاصل الاولی هو عدم التصرف فی ملک الغیر لان المال او الملک ملک للغیر فلا یصح التصرف فیه الا باذنه .

الثانی : ان المالک قد کان راضیاً بالتصرف فیه سابقاً و لکن لایعلم انه قد رجع عن اذنه ام لا فلو لا شاهد حال او قرینه علی الرجوع عن اذنه لصح جریان الاستصحاب و اثبات بقاء الاذن الی زمان الشک .

الثالث : ان ما ورد من الادله علی حرمه التصرف لکان مفاد بعضها مثل موثقه سماعه بقوله علیه الصلوه و السلام - : لَا یَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ وَ لَا مَالُهُ إِلَّا بِطِیبَهِ نَفْسِهِ (۱) .

و مفاد بعضها علی صدور الاذن من المالک کما فی التوقیع الشریف بقوله علیه الصلوه و السلام - فَلَا یَحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ یَتَصَرَّفَ فِی مَالِ غَیْرِهِ بِغَیْرِ إِذْنِهِ (۲) .

و الجمع بینهما واضح بان الملاک هو طیبه النفس و الاذن طریق و کاشف الیها .

الرابع : ان صـدور الاذن فی نفسه لاخصوصـیه فیه لانه اذا کان طریقاً الی الواقع فیصـح الوصول الی الواقع بطریق اخر غیر صدور اذنه کما اذا اسـتفاد الاذن من شاهـد حال او فحوی کلامه و ان لم یصـرح به او اشاره الی ذلک او صدور فعل یدل علی الاذن و امثال ذلک .

الخـامس : انه اذا لم یکن فی البین مـا یـدل علی الاـذن فلاـ یصـح الاکتفـاء بالتصـرف الـذی یریـد ان یتحصـل منه الطهـاره لان الاشـتغال الیقینی یقتضـی البرائه الیقینه ففی هذه الصوره یعامل معه معامله الغصب و ان لم یکن فی البین غصب او عدم رضایه و لکن المکلف مکلف بما هو الظاهر فمع عدم صدور الاذن او ما یقوم مقامه لایصح الاکتفاء به و التصرف فیه و هذا واضح .

۱- (۱) باب ۳ من ابواب مکان المصلی ح ۱

۲- (۲) باب ۳ من ابواب الانفال من کتاب الخمس ح ۶

و الحاصل ان المختار هو ما ذکره السید .

(متن سید) مسأله ۷ :یجوز الوضوء و الشرب من الأنهار الکبار سواء کانت قنوات أو منشقه من شط و إن لم یعلم رضا المالکین بـل و إن کـان فیهم الصـغار و المجـانین نعم مع نهیهم یشـکل الجواز و إذا غصـبها غـاصب أیضا- یبقی جواز التصـرف لغیره ما دامت جاریه فی مجراها الأول بل یمکن بقاؤه مطلقا .

و قـد افتی السـید بجواز التصـرف فی الانهـار الکبـار و ان لم یعلم ان صاحبهـا راض عن التصـرف فیهـا و هـذا هو المشـهور بین الاصحاب .

و قد ذهب بعض الی جواز التصـرف فیها حتی مع منع المالک عن التصـرف فیها و الامر کذلک فی الاراضـی الوسیعه بالتوضوء فیها و الجلوس و النوم علیها کما یاتی الکلام فیها فی اخر هذه المسئله .

و قـد یسـتدل علی جواز التصـرف بان ادله حرمه التصـرف فی مال الغیر بغیر اذنه منصـرفه عن هـذه الموارد التی لایوجب ضـرراً لمالکها لان الماء الذی یستعمل فی الوضوء او یشرب لکان مقداراً قلیلاً لایعتنی به العقلاء .

و قد قاسوا المقام بجواز الاستظلال بجوار الغیر او الاستضائه بنوره . انتهی کلامه .

و لکن الظـاهر عـدم صـحه التنظیر لاـن فی الاسـتظلال او الاسـتضائه لاـیکون تصـرفاً فی ملـک الغیر بخلاـف مـا نحن فیه من ان التصرف مسلم و یحتاج جوازه الی دلیل .

مضافاً الی عموم مـا یسـتفاد من موثقه سـماعه من قوله (ع) لایحـل دم امرء مسـلم و لا ماله الا بطیب نفسه . او ان التصـرف فی ملک الغیر ظلم و عدوان فلایجوز .

ص: ۱۵۱

و حکی عن العلامه المجلسی و الکاشانی الاستدلال علی جواز التصرف بما ورد فی بعض الروایات بان الناس فی ثلاثه شرع سواء الماء و النار و الکلاء .

و الکلاء بالفارسیه علف و آنچه که بعنوان گیاه از زمین بیرون می آید .

(مع ان المراد من النار اما اصله و هو الحطب فالروایه ناظره الی ان فضل الحطب یکون لجمیع الناس او ان المراد هو النار بنفسها بمعنی اذا وجدت النار فی موضع فالناس فی الاستفاده منها شرع سواء من حرارتها او نورها).

و الحاصل ان مقتضی مفاد هذه الروایه هو جواز الاستفاده و ان لم یرض بها مالکها ، انتهی کلامه .

و لکن الظاهر ان جواز الاستفاده منها لکان منوطاً بما اذا کانت باقیه علی المباحات الاولیه قبل الدخول فی ملک احد و الا فلا یعقل جواز التصرف منها اذا دخلت فی ملک الغیر .

مع ان اللازم من الاخذ بظاهر هذه الروایه هو جواز الاخذ و لو کان ضرراً لصاحبها و هو کما تری لانه خلاف الضروره من الفقه مع منافاته للملکیه سیما اذا اخذها فی قبال اعطاء الثمن مع ان هذا المفاد لکان خلاف ما هو المصرح فی موثقه سماعه التی ذکرناها آنفاً .

و اضف الی ذلک ان حمل الروایه فی مورد الماء علی الانهار الکبیره یستلزم التحدید بحدود خاصه التی یفهمها العرف لان الکبیر له معان مختلفه بحسب الامکنه و الازمنه و لو لا بیان الحدود لیشکل الامر علی المکلفین او ما قال به المحقق الخویی من الاستلزام بالتخصیص الاکثر لان اکثر المیاه لکان کبیراً .

ص: ۱۵۲

طهارت، شرایط وضو، غصب، شک در رضایت مالک یا واقف ۹۲/۰۳/۰۸

.Your browser does not support the audio tag

موضوع : طهارت ، شرایط وضو ، غصب ، شک در رضایت مالک یا واقف

و لایخفی ان الروایه التی استدل بها العلمین هی روایه محمد بن سنان عن ابی الحسن – علیه الصلوه و السلام – قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ مَاءِ الْوَادِي فَقَالَ: إِنَّ الْمُسْلِمِينَ شُرَكَاءُ فِي الْمَاءِ وَ النَّارِ وَ الْكَلاء. (۱)

ایضا ورد عن ابن عباس ان رسول الله صلی الله علیه و آله قال: النّاس شرکاء فی ثلاث: النّار و الماء و الکلاء. (۲)

و الروایتان مع قطع النظر عن صحهٔ السند او الارسال للزم حملهما علی ما ذکرناه من الوجه

و الحاصل ان العمدهٔ فی جواز التصرف هی السیرهٔ القطعیهٔ المستمرهٔ للتغذی و الاستراحهٔ و کذا الشرب او الغسل او التوضوء من الانهار و لم یکن بمنع من العقلاء او ردع من الشارع الا اذا کان فی المقام نهی صریح من المالک او کان المالک صغیرا او مجنونا فالاحوط فی هذه الصورهٔ المراعاهٔ فی الترک خصوصا فی التوضوء لان اللازم من الاشتغال الیقینی هو البرائهٔ الیقینیهٔ الا اذا ثبت قیام السیرهٔ فی هذه الصورهٔ ایضا علی جواز التصرف و عند اثبات السیرهٔ فلا اشکال فی الجواز .

و السر فی ذلک ان السیرهٔ لکانت دلیلا لبیا و الازم هوالاخذ بالقدر المتیقن و هو ما اذا لم یرد نهی من المالک علی الاستفاده او لم یکن المالک صغیرا او مجنونا و لکن فی صورهٔ النهی او کون المالک صغیرا او مجنونا ، فاللازم هو المراعاهٔ .

ص: ۱۵۳

۱- (۱) باب ۵ من ابواب احیاء الموات ح ۱
۲- (۲) مستدرک الوسائل باب ۴ من ابواب احیاء الموات ح ۲

و اما اذا غصبها غاصب فالظاهر ان المالک لایرضی بفعله و النهی عن تصرفه فی ماله و ملکه ظاهر بیّن و لکن التصرفات لغیر الغاصب لقد بقی علی حاله ما لم یظهر منه منع و ذلک الجواز لکان فیما اذا کانت الانهار فی مجراها الاول من دون تغییر فی المجری نعم انه لو شق نهرا و اجراه فی غیر مجراها الاول فبقاء الجواز مشکل لان ذلک الانشقاق لکان من الغاصب و قد انحرف المجری و المسیر عمن کان اولا لیجری الماء الی مکان خاص.

و السر فی عدم الجواز او لزوم المراعاهٔ هو ما ذکرناه انفا من ان الدلیل علی جواز التصرف هو السیرهٔ و هی دلیل لبی لا عموم له کما لا اطلاق فیه فلزم الاخذ بالقدر المتیقن و المتیقن هو ما کان تحت ید المالک و کان التصرف فیه فی مجراها الاول الذی کان سابقا و اما المجری الجدید الذی جعله الغاصب فهو خارج عن القدر المتیقن فالازم هو الاحتیاط و المراعاهٔ سیما فی التوضوء .

(متن سید) و أما للغاصب فلا یجوز و کذا لأتباعه من زوجته و أولاده و ضیوفه و کل من یتصرف فیها بتبعیته

والامر واضح لان الظاهر هو عدم رضایهٔ المالک عن فعل الغاصب و کذا عمن تصرف فی ملکه بتبعیته مع امکان عدم المنع عن غیر الغاصب کزوجته او اولاده و لکن لاجل کون الدلیل هو السیره و هی دلیل لبی و هذه الموارد خارجهٔ عن متیقنها للزم اثبات رضائه و عدم المنع .

(متن سید) و کذلک الأراضی الوسیعه یجوز الوضوء فیها کغیره من بعض التصرفات کالجلوس و النوم و نحوهما ما لم ینه المالک و لم یعلم کراهته بل مع الظن أیضا الأحوط الترک و لکن فی بعض أقسامها یمکن أن یقال لیس للمالک النهی أیضا.

و الملاـک فی جمیع هـذه الموارد هو السیره فـاذا قـامت علی الجواز یجوز التصـرف فیه و اذا شـک فلاـ دلیـل علی الجواز فلزم الاحتیاط و المراعاة .

بقی فی المقام امران :

الاول : ان الظن بالجواز لاحجیة فیه لان الظن لا یغنی من الحق شیئاً بل الدلیل هو اثبات السیره و عدمه .

الثـانی : ان قول السـید بـانه لیس للمالک نهی فی بعض الاقسام فالظاهر ان المراد ان المالک اذا نهی عن التصـرف لما کان نهیه منعا شـرعیا و الظاهر ان الوجه فی نظر السـید هو السـیره و لکنه قد مر فی خلال البحث ان الدلیل اذا کان هو السیره فلاجل کونه دلیلاـ لبیـا للزم الاخـذ بالقـدر المتیقن و صورة النهی لکـان خارجـا عن المتیقن فاللازم هو المراعاة عنـد صـدور النهی سـیما فی التوضوء .

(متن سـید) مسأله ۸ - الحیـاض الواقعه فی المساجـد و المـدارس إذا لم یعلم کیفیه وقفهـا من اختصاصـها بمن یصـلی فیها أو الطلاب السـاکنین فیها أو عدم اختصاصـها لا یجوز لغیرهـم الوضوء منها إلا مع جریان العاده بوضوء کل من یرید مع عدم منع من أحد فإن ذلک یکشف عن عموم الإذن و کذا الحال فی غیر المساجد و المدارس کالخانات و نحوها

اقول : الظـاهر اختصاص الحیاض للطلاب و لمن یصـلی فیها واضـح و اما لغیرهم فاللازم هو ثبوت الـدلیل علی الجواز لغیرهـم و صرف عدم المنع لایثبت دلیلا شرعیا لامکان ان منشاء عدم المنع هو عدم المبالات او عدم علمهم بما هو الواقع من وجود الاذن او عـدمه الاـ فی صورة خاصه و هی ما اذا کان عـدم المنع علی حـد یکشف عن الاذن فی الواقع ففی هـذه الصورة لاجل تحقق امارة شرعیة علی الجواز یجوز لغیرهـم التوضوء منها .

و قال المحقق الخويی : ان الاصل هو عدم جعله علی وجه العموم و لا یعارضه اصالة عدم الجعل علی وجه الخصوص و ذلک لانها مما لا اثر شرعی له فی المقام فان الاثر اعنی حرمة التصرف لغیر المخصوصین مترتب علی عدم جعله علی وجه العموم و لم یترتب علی جعله علی وجه الخصوص ؛ انتهی کلامه

اقول : انه یمکن ان یقال وجود الاثر لکل من الاصلین و الجعلین بان اللازم من عدم جعله للعموم ، هو اختصاص التصرف بافراد الخاصة و کذا ان اللازم من عدم جعله للخصوص هو عدم المنع لغیر الخاصین فیجوز للعموم الاستفادة منها فقد نری وجود الاثر شرعی لکل من الجعلین و لکن یصح ان یقال ان جعله للخواص مسلم بلا اشکال و اما ما زاد علیه فهو محل شک فاللازم هو عدم الجعل الا ان یثبت . فلا یرد علی ما ذکرناه اشکال کما لایخفی

و الظاهر هو صحة ما اقول .

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹